MUNTANYA

AGOST 1977

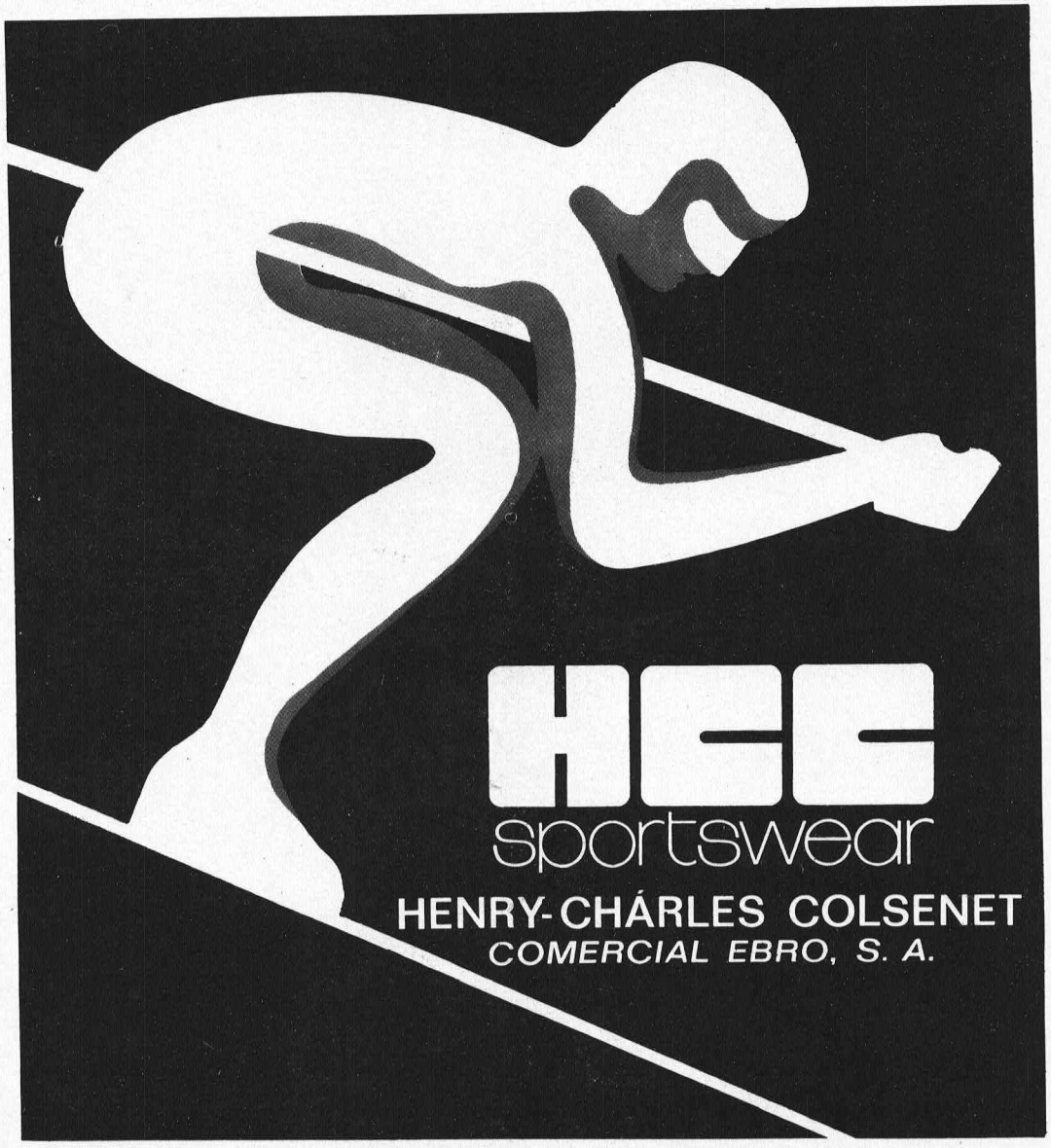
HCC
sportswear
HENRY-CHÁRLES COLSENET
COMERCIAL EBRO, S. A.

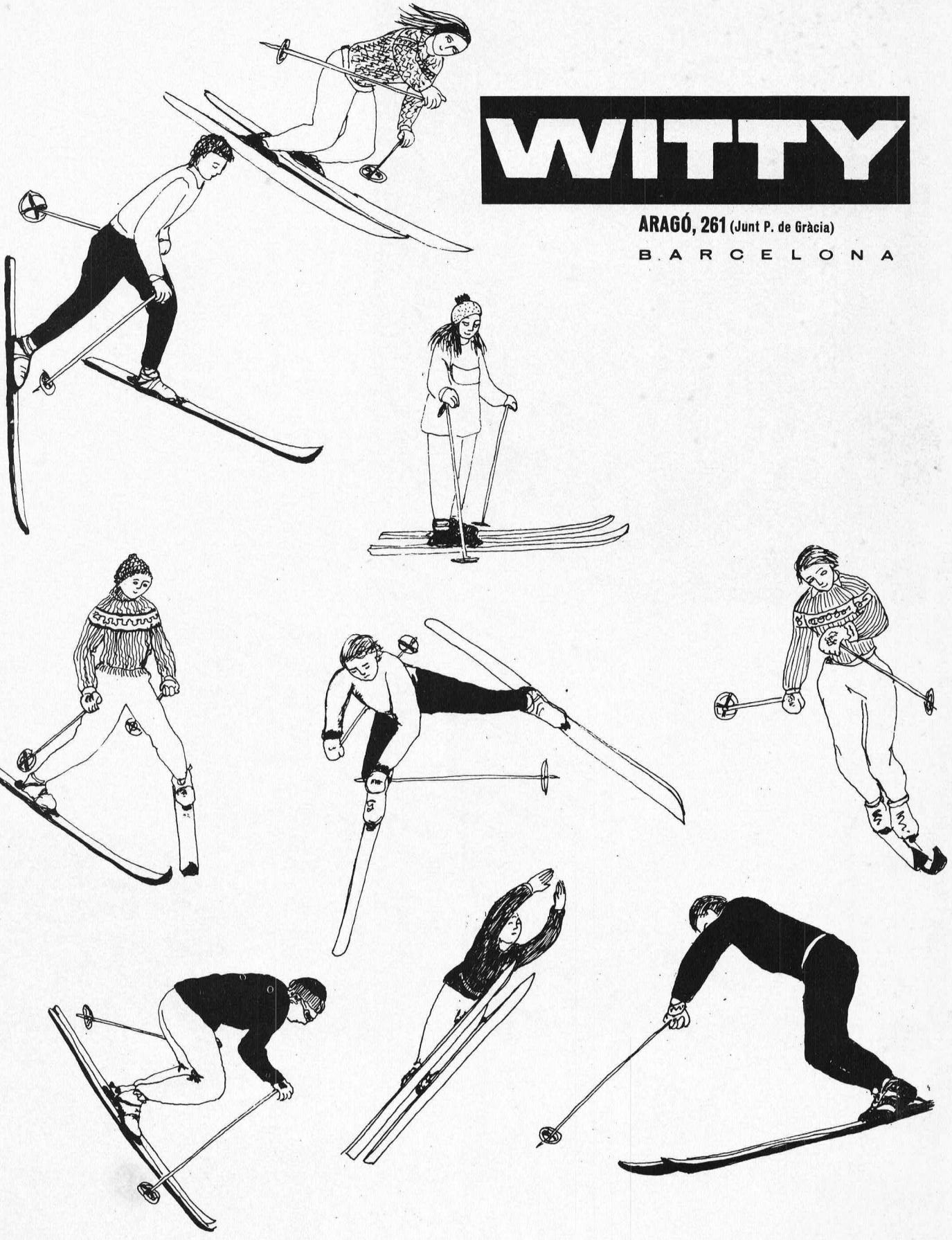

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

B A R C E L O N A

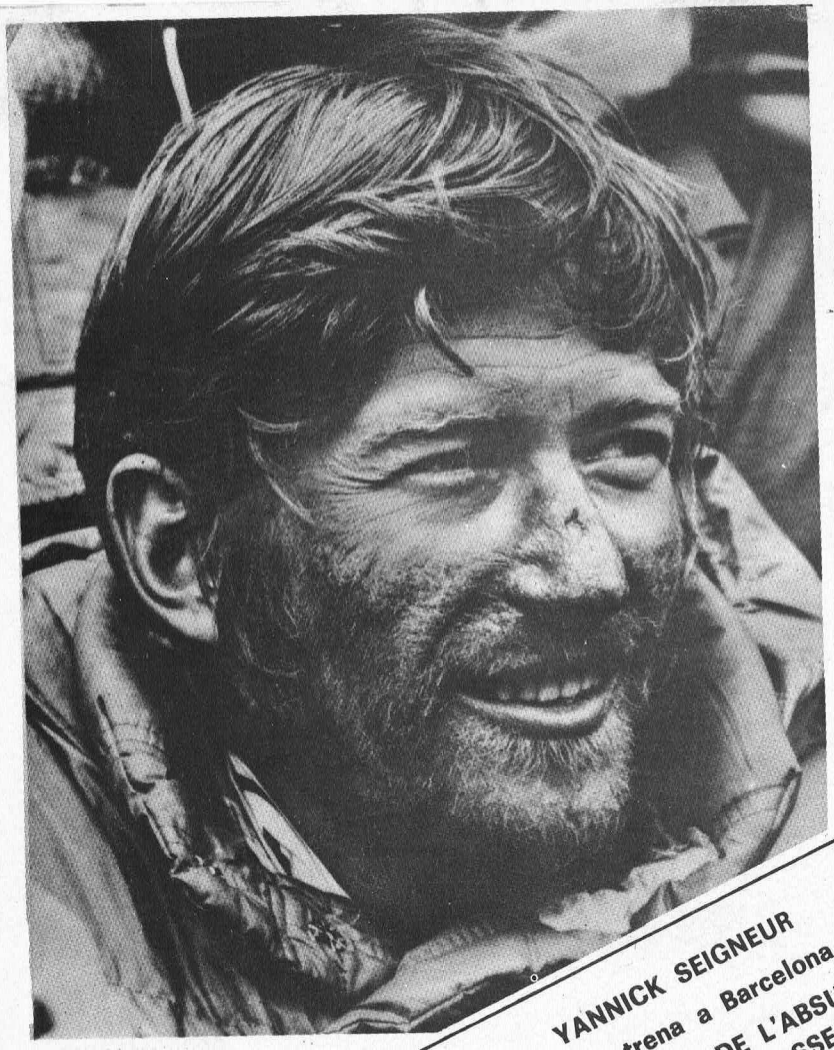

YANNICK SEIGNEUR
presenta i estrena a Barcelona el film
«AUX LIMITES DE L'ABSURDE»
GRANDES JORASSES
cara nord
DIRECTÍSSIMA WHYMPER — A L'HIVERN
Primer Gran Premi del Festival dels Diablarets
amb motiu del XXXV aniversari del C.A.D.E. del
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Dijous, dia 17 de novembre de 1977, a dos quarts d'onze de la nit
PALAU DELS CONGRESSOS DE MONTJUÏC

Invitacions: A la Secretaria del Centre Excursionista de Catalunya.
Senyors Socis: cal presentar el CARNET o rebut corrent.

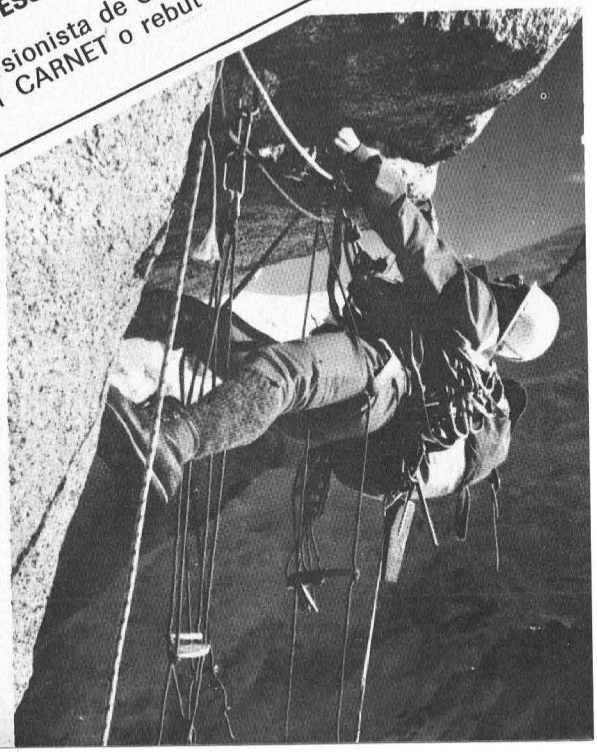

FRED PERRY

DONNAY

VILALTA-VICH

sportswear HCC HENRI-CHARLES COLBENET

WHITE LINE FILA

VS cordaje de los campeones

LA CHEMISE LACOSTE

DUNLOP

Slazenger

SMASH

TRETORN

Austral anba Wilson éliette adidas Head

equipem
infants, novells, "masters", veterans
noies, senyores, etc.

Pavillesset

central: **ENRIC GRANADOS, 122** sucursal: **AVINYÓ. 8 i 10**

S.A. GRAMONT/HUMA-Barcelona

Llibre - homenatge

al

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Amb motiu de la celebració del centenari del Centre Excursionista de Catalunya, els escriptors i els artistes catalans han fet possible l'edició d'aquest llibre com homenatge al Centre que tant ha fet i ha significat per a la nostra cultura.

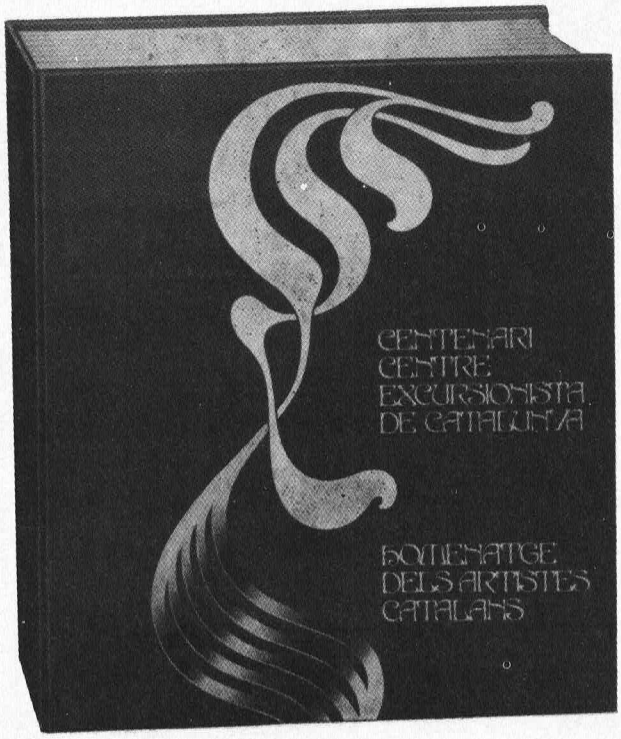

El llibre reprodueix les obres inèdites que els artistes plàstics han realitzat per a aquest homenatge, a la vegada que els textos -originals o antològics- dels nostres poetes i escriptors dedicats al Centre.

El contingut del volum s'ha dividit en tres parts: textos dels escriptors, estudi històric sobre activitats artístiques del Centre i reproducció de les obres dels artistes plàstics.
Després d'una introducció del President del Centre, Agustí Bou, es reprodueixen una sèrie de textos i poemes dels escriptors catalans — inèdits o antològics — que han tingut a bé collaborar en aquest homenatge. Aquests textos són de:

Alavedra, Joan
Espriu, Salvador
Foix, J. V.
Fuster, Joan
Garcés, Tomàs
Moll, Francesc de B.
Oliver, Joan (Pere Quart)
Roig i Llop, Tomàs
Sanchis i Guarner, Manel
Torres, Estanislau
Triadú, Joan
Vallverdú, Josep
Vila, Pau

La segona part del llibre la constitueix un resum històric dels principals esdeveniments culturals promoguts pel Centre i de les diverses accions desenvolupades per tal de millorar el coneixement i la conservació del patrimoni artístic i cultural del nostre poble. D'aquest breu assaig se n'ha ocupat Francesc Miralles.
Finalment, el llibre reprodueix l'obra que cada artista plàstic ha realitzat per a aquest homenatge. La reproducció en color va acompanyada d'una fotografia de l'autor i d'una nota biogràfica escrita especialment per a la present ocasió. Les dites notes biogràfiques les han redactades: Josep Bracons, Antònia Camps, Josep Corredor-Matheos, Carles Dorico, Eulàlia Janer, Francesc Fontbona, Francesc Miralles, Glòria Picazo, Rosa Queralt, Rosa-Maria Subirana i Joan-Ramon Triadó. Els artistes participants són:

Abelló, Joan
Ager, Rosell
Aguadé, Carme
Aguilar, Sergi
Aguilar Moré, Ramon
Albertí, Josep
Alcoy, Eduard
Aldomà, Artur
Aleix, Montserrat
Alumà, Jordi
Amat, Josep
Andreu Fresquet, Jordi
Ansesa, Enric
Argimon, Daniel
Arranz Bravo - Bartolozzi
Artigau, Francesc
Asensio, Teo
Ayneto, Josep
Badia, Sebastià
Barnadas, Ramon
Bea, Manuel
Berniz, Pascual
Beulas, Josep
Blanch, Xavier
Blasco, Sixte
Bonet i Giné, Romà
Bosch-Roger, Emili
Braut, Encarnació
Brotat, Joan
Brull, Josep Maria
Bueno, Pascual
Busom, Simó
Busquets, Josep
Cabané, Joaquim
Capdevila, Manuel
Carbó Berthold, Gustau
Carbonell, Xavier
Cardona Torrandell, Armand
Casacuberta, Jordi
Casademont, Francesc d'A.
Casaus, Jesús
Castañeda, Emília
Clapera Mayà, Joan
Claret, Joan
Clavé, Antoni
Coll Bardolet, Josep
Cuixart, Modest
Curós, Jordi
Dalí, Salvador
Duran, Rafael
Durancamps
Español Viñas, Agustí
Esplá, Ignacio
Espriu, Francesc
Estrada Vilarrasa, Albert
Estradera, Antoni
Faber, Will
Faixó, Jaume
Ferran, Ramon
Figueras, Alfred
Fita, Domènec
Florit, Josep Lluís
Flotats, Lluís
Fornells-Pla, Francesc
Fresquet, Guillem
Garcia-Llort
Garcia Vilella
Garola, Juli
Gastó, Pere
Gelabert, Antoni
Genovart, Jaume
Grau-Garriga, Josep
Griera, Rafael
Guardiola, Rosario
Gudiol, Montserrat
Guinovart, Josep
Guitart, Francesc
Gussinyé, Pere
Hernández Pijuan, Joan
Hurtuna, Josep
Ibarz, Miquel
Jansana, Josep Oriol
Jassans, Josep Salvadó
Jassans, Miquel Salvadó
Jordana, Pere
Jordi
Llimona, Núria
Lloveras, Frederic
Llovet, Ramon
Martí Aragonès, Joan
Martí, Marcel
Miró, Joan
Morató Aragonès, Josep M.
Morera, Glòria
Mundó, Ignasi
Munill, Antoni
Muxart, Jaume
Navarro, Llucià
Olivé, Ceferí
Ortuño, Robert
Pagans Montsalvatje, J.
Pericot, Jordi
Pessa, Lluís
Pichot, Antoni - "Pitxot"
Pichot, Ramon
Plana, Miquel
Planell, Carles
Porta, Enric
Pruna, Pere
Puig, August
Puigdengolas, Josep
Puiggròs, Pere
Ràfols Casamada, Albert
Raventós, M. Assumpció
Rebull, Joan
Ribot, Núria
Rifà, Joan
Rio, Agustí
Roca-Sastre, Josep
Rollan, Jordi
Roura, Lluís
Rovira, Joan
Rubio, Mariano
Sadurní, Antoni M.
Sala, Gerard
Sanvisens, Ramon
Saumells, Lluís M.
Sayol, Tomàs
Serra, Carme
Serra, Rosa
Sisquella, Conxita
Subirachs, Josep M.
Surós, Santi
Tàpies, Antoni
Tharrats, Joan-Josep
Todó, Francesc
Torres Monso, Francesc
Tortras, Núria
Vallès, Evarist
Vallès, Romà
Vayreda C., Josep M.
Vayreda Trullol, Lluís
Vergesgrau, Josep
Vich, Maria
Vila Arrufat, Antoni
Vilà-Cañellas, Josep M.
Vila Grau, Joan
Vilà Moncau, Joan
Vilacasas
Villèlia, Moisès
Vivès-Fierro, Antoni
Xargay, Emília

CARACTERÍSTIQUES DE L'OBRA

Mida: 28,7 × 25 cm
Pàgines: 360
Reproduccions en color: 158
Reproduccions en negre: 162
Enquadernat en tela

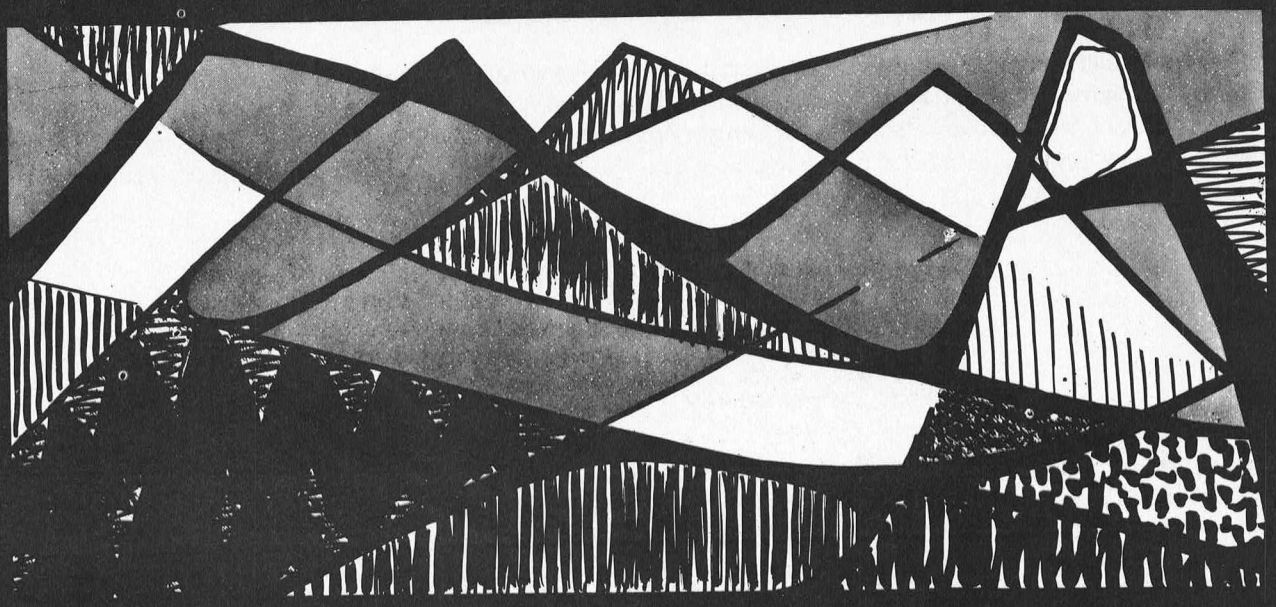

CAMPANYA, PRUDENCIA A MUNTANYA

1. En preparar l'itinerari cal informar-se amb persones i organismes competents.
2. No sortiu sols i sense dominar la tècnica de muntanya. Agafeu un guia o sortiu amb un company experimentat.
3. Aneu ben equipats i no us deixeu la corda, el piolet i els crampons. Abans de sortir de qualsevol refugi, indiqueu el vostre itinerari.
4. La tècnica a muntanya s'obté després d'una llarga pràctica a muntanya. L'ús de la corda és obligatori en la travessia d'una gelera coberta de neu nova, així com en tots els casos en què hi pot haver perill.
5. El mal temps a muntanya es pot presentar sobtadament. No vacilleu a abandonar una excursió des del moment que les condicions esdevenen desfavorables.
6. L'alta muntanya és particularment perillosa els dies següents a fortes nevades.
7. Al final de llargues jornades d'escalada, els reflexos d'atenció disminueixen de seguretat. Cal també menjar sovint per no arribar a l'esgotament de les vostres forces.
8. La noció de dificultat no ha de ser mai confosa amb la de perill.
9. Sortiu aviat i arribeu aviat.
10. El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA s'adhereix a la campanya de prudència a muntanya promoguda per tots els clubs alpins.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
1876

jnb.74

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Any C Núm. 692 Vol. 86
Agost de 1977

Sumari

	Editorial	426
Pau Gabarró	Els sis camins a la pica d'Estats	427
Jordi Ribot	Un dibuixant del Centre: En Josep Ribot i Calpe (1888-1974)	445
Ramon Pujol i Alsina	Flors de Muntanya	449
Oleguer Escolà	L'avenc del Museu (Montserrat)	452
Josep Abril i Pinell	El XIX Rallye d'esquí a Cabdella	454
Oleguer Escolà	Alexandre Humboldt, espeleòleg precursor	458
Francesc Sabat	Amitges	460
	El Saló de Fotografia de Muntanya	462
Modest Montlleó	Crònica del Centre	464
	Excursió amb autocar a Aragó i Navarra	464
	Exposició monogràfica sobre Siurana de Prades	464
	Pons Cirac, al Centre	464
	L'estudi de la Masia Catalana, obert al públic estudiós	465
	Crònica	466
	Primer Aplec Excursionista dels Països Catalans	466
	XII Festa de la Cançó de Muntanya	467
	Ofrena floral al restituït monument a Rafael Casanova	468
	Monument a Pau Claris	468
Ricard Vila i Montolio	Crònica alpina.	469
	Pirineu: Activitat hivernal Gavarnia (mur de la cascada), (Marboré) Ansabere. Rognom du Ger (Gourette) Ossau, Arbizon (Bigorra) Spiegoles, Quairat	469
	Ascensions no hivernals Riglos, Terradets, Penya Telera, Pic de Sant Cugat (Serra de St. Gervàs), Còrsega	470
	Montserrat	471
	Serra de Montgai (pas de Montrebei) paret d'Aragó	471
Josep Girona	Bibliografia	472
A. Gríful	Annapurna Est, un 8.000 verge.	472
	Aportació al centenari de l'excursionisme català	472

Redacció i administració:
Paradís, 10 - Barcelona (2)
Tel. 318 62 20
Director: Martí Romero i Rectoret
Assessor tècnic: Ramon Torrents
Maqueta: Josep Nuet i Badia
Secretari: Josep Velàzquez i Crespan
Publicitat: Lluís Puntís, Via Augusta, 47-6.e
Col.laboradors: Ramon Pujol i Alsina, Albert Oliveras, Hermenegild Carreté, Josep M. Sala Albareda, Agustí Jolís i Felisart, Josep Abril, David M. Aloy, Carles Macià, Enric Font, Josep Girona, Modest Montlleó, Josep Velàzquez Crespan, Lluis Belvis.
Subscripció: 450 pessetes anuals (sis exemplars) estranger, 600 pessetes; preu d'aquest exemplar, 85 pessetes (Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista)
Impressió: Suimpa, Indústria, 110 Barcelona (13)

Portada: El lliri dels Pirineus **(Iris xiphioides)** és una bonica planta pròpia dels Pirineus que, com moltes altres, cal protegir amb tota cura per evitar-ne l'extinció. (Foto: J. Aspachs, del llibre "L'alta muntanya catalana. Flora i vegetació", del prof. J. Vigo).

Editorial
Català al carrer

A poc a poc, molt a poc a poc, als pobles i ciutats de Catalunya, la «Plaza» es torna «Plaça», la «Calle», «Carrer»; el «Colegio», «Collegi» i la «Papelería», «Papereria». Molt a poc a poc i encara, moltes vegades, per obra i gràcia d'un «spray» decidit que ja ha perdut la paciència.

Fa uns quants mesos que el Congrés de Cultura Catalana, amatent a totes les deficiències que pateix la nostra normalitat cultural, va iniciar aquesta campanya de «Català al Carrer». I ens costa de trobar justificacions a la poca resposta que els ciutadans en general li han donat.

La lògica d'aquesta campanya és tan palpable, que no volem afegir més frases a les que s'han fet per defensar-la. Però el Centre Excursionista de Catalunya, que des del Secretariat del Congrés de Cultura Catalana en recolza totes les actuacions, per tal com totes ajuden a conservar el que és patrimoni de Catalunya, vol aportar avui un argument que potser farà decidir més d'un lector.

És l'argument de la por i de la humiliació que es troba a l'origen dels nostres carrers sense català.

L'Ordre Governativa que tot seguit transcrivim i que hem tret del llibre d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, va determinar l'actuació de tots els catalans des de l'any 1939.

Uns quants ciutadans excepcionals, bé particularment, bé des de llocs directius en entitats ciutadanes, passats els anys de la més dura repressió, van recobrar el català per sempre, àdhuc al carrer. Però la rutina i la comoditat de la majoria han fet arribar els nostres pobles i ciutats a l'aspecte que tenen avui.

Volem reproduir aquesta Ordre Governativa, per recordar-la als més grans i fer-la saber als més joves, perquè, si l'any 1939 els catalans vàrem aprendre a baixar «graons de dol», ara, que la por ja s'ha acabat, només podem fer una cosa: viure en plenitud la nostra veritable personalitat.

I posem mans a l'obra per a normalitzar l'aspecte exterior dels nostres carrers i places, amb la presència definitiva de la nostra llengua secular.

Sesión del día 7 de septiembre de 1939 — Año de la Victoria.

Previamente convocados por el Sr. Presidente...

...El Presidente del Centro Excursionista de Cataluña, Don José María Blanc, da lectura a la siguiente orden del Excmo. Sr. Gobernador Civil, Don Wenceslao González Oliveros, la cual ha sido publicada en todos los diarios de Barcelona durante los días 5 y 6 del presente mes de septiembre y que textualmente dice así:

«No obstante las exhortaciones y facilidades publicadas por el excelentísimo Ayuntamiento de esta capital, para que desaparecieran de los edificios públicos y privados, y como de las entidades que de cualquier modo se relacionen con el público, toda especie de inscripciones no redactadas en el idioma nacional y a pesar de la conminación de sanciones que oportunamente se hizo conocer, es patente que restan aún visibles excepciones concebidas más bien como efecto de negligencia, que de absurda rebeldía.»

«Pero como dicha orden ha de ser cumplimentada y Barcelona y su Provincia, han de ofrecer a sus residentes y visitantes nacionales y extranjeros, el aspecto de una tierra tan íntegramente española como lo fue en los tiempos de sus más gloriosas tradiciones, en que los Monarcas inmortales fundadores del Imperio Español se complacían en residir en esta urbe, como en su propia sede, he dispuesto conceder un plazo que terminará el día 15 del corriente mes de septiembre, para que desaparezcan los restos que queden de inscripciones rojo-separatistas y sean sustituidas por textos correctamente redactados en el idioma nacional, los que todavía aparezcan en otra lengua, en fachadas, muestras comerciales, documentación utilizada en la relación con el público, inscripciones y rótulos, así como toda clase de escritos, anuncios y documentos de entidades públicas y privadas, asociaciones y fundaciones de cualquier especie, y desde luego los que pertenezcan a servicios públicos sin excepción, así en la capital como en la provincia.»

«Queda autorizado el uso de anagramas en que se abrevie la denominación de sociedades autorizadas legalmente, así como nombres comerciales autorizados y denominación de marcas registradas según la legislación nacional y la internacional, pero en este caso no se permitirá el uso escueto y aislado del anagrama, sino que deben así ir acompañados de algunas palabras explicativas, precisamente en el idioma nacional. No se permitirá tapar simplemente los rótulos e inscripciones no redactados en dicho idioma, no se aceptarán efugios, ni excursas de ninguna clase. Las entidades que demostrasen con documentación, haber intentado oportuna, aunque infructuosamente, por escasez de papel, la substitución de sus documentos y papeles impresos no redactados en el idioma nacional, podrán imprimir al reverso o páginas libres, cruzando el texto no español con la frase «ARRIBA ESPAÑA», que se imprimirá en tinta roja y gruesos caracteres, sin perjuicio de substitución con toda urgencia de tales impresos.»

«A partir del día 16 inclusive, los contraventores de esta orden pagarán de 100 a 1.000 pesetas diarias, según su posición económica, participando en un 25% del importe de las multas en firme los denunciantes de casos justificados, quienes deberán dirigirse a la Jefatura Superior de Policía, puestos de la Guardia Civil y provincia respectivamente, así como al Gobierno Civil»...

Els sis camins de la pica d'Estats

per **Pere Gabarró**

Vista general de la carena de la pica d'Estats des del coll de Pedres Blanques. D'esquerra a dreta hi veiem el pic occidental, el cim de la pica, el pic oriental, un pic innominat rodó, de 3.004 m. A l'angle dret i al peu de la fotografia, un fragment triangular de l'estany d'Estats català. ▼

La nostra intenció és d'explicar amb tot el detall possible els camins o itineraris que menen al pic més alt de Catalunya, la pica d'Estats, tant des del costat de migdia com del francès, del nord.

Per aconseguir-ho, cada un dels sis camins és descrit amb prou detall perquè l'excursionista pugui seguir-los sense majors dificultats. S'hi acompanyen croquis detallats i les fotografies que complementen els detalls del text.

Molts dels itineraris no són camins fresats. Per això caldrà que qui els segueixi tingui bon xic de sentit excursionista de l'alta muntanya i sàpiga ajudar-se amb la brúixola i l'altímetre com a bons companys d'orientació.

Deixeu-me afegir que només desitjo que els qui utilitzin aquestes indicacions i segueixin aquests camins s'hi trobin tan de gust com jo m'hi he trobat sempre. No tinc cap dubte que en quedaran tan admirats o fins i tot enamorats com jo n'estic.

Els sis camins a la pica d'Estats

La pica d'Estats és el cim més alt de Catalunya. Està situada al final de Vallferrera i de la ribera de Sotllo.

La pica està formada per tres pics, poc separats l'un de l'altre. El pic central, el més alt, s'alça fins als 3.141 m.; El pic occidental es troba a 3.120 m. i l'oriental a 3.115 m.

La carena de la pica està exactament damunt la frontera amb França. Té l'Arieja al N. i Catalunya al S.

La carena de la Pica s'orienta del NE-N. cap al SE. A occident, la carena baixa ràpidament fins al coll de Sotllo, a 2.894 m., i s'enfila novament cap al pic de Sotllo, a 3.070 metres. Pel costat oriental, des del pic central, baixa bruscament fins al pic Oriental, segueix —ja més suaument— passa un pic innominat de 3.004 m., baixa molt a prop de l'estany més alt de Catalunya fins a un collet situat als 2.919 m. i continua molt irregularment fins al cim de Canalbona a 2.966 m.

Al NE. de la pica hi ha una carena secundària que passa pel coll de Riufred, a 2.978 m., i s'enfila suaument fins al pic del Montcalm, 3.077 m., ja completament dintre l'Arieja.

La part alta de la carena és formada per grans lloses, però al llom de la muntanya hi ha molta pedra desfeta o tartera.

Pel costat S. de la pica, la muntanya s'enfila de pressa, però per molts punts por fer-se camí que, sense estar definit, es pot endevinar.

Foto: P. Gabarró

En canvi pel costat francès, al N., hi ha la cresta, relativament suau, que l'uneix al Montcalm. Tota la resta, però, són parets dretes, moltes verticals amb pocs passos coneguts.

Els camins que porten a la pica

Pel costat català, la carretera que passa per Sort us porta a Llavorsí on cal deixar la carretera general i agafar la que va a Tírvia i, sense arribar-hi, es troba la bifurcació entre la Vall de Ribera de Cardós, que per Tavascan porta fins al Pla de Boavi, i la de Vallferrera que passant per Alins va a Areu, l'últim poble de la vall.

Pel nord la carretera que vé de Tarascó de l'Arieja passa per Auzat i Vicdessòs i va a Artigues, l'últim poble de la carretera d'on surten els camins que pugen a la pica, que detallarem més endavant.

Des d'Andorra hom pot acostar-se a la pica d'Estats ja per la Massana, Arinsal, port i estanys de Baiau cap al Pla de Boet o bé per Llors, port de Llengonella i Vall de Soulcem i d'allí o bé pujar pel port de Boet al Pla de Boet, o bé seguir avall la Vall de Soulcem fins a arribar al peu de la Vall de Riufred. Actualment està en construcció la carretera que surt d'el Serrat i puja fins a l'estany de Tristaina i que s'ha d'unir a una carretera francesa.

Els camins que volten la Pica d'Estats

Examinant la col·lecció de mapes antics de Mn. Colomer —una de les més completes de Catalunya, des del 1600 fins avui— no trobem citat enlloc el nom d'Estats. Hi trobem, això sí, ben marcats i de molt antic, dos camins que volten el massís de la pica i que són:

A. — El que surt de Tírvia, puja per la ribera de Cardós cap a Tavascan i Plans de Boavi, s'enfila cap al port de l'Artiga —també anomenat de Tavascan— travessa de dalt a baix tota la vall de l'Artiga i baixa cap a Auzat i Vicdessòs.

B. — L'altre camí que surt igualment de Tírvia, puja per Vallferrera, passava per Alins, Areu i Ferrera (aquest nom ara desaparegut), seguia en direcció al port de Boet —potser passant pel Port Vell— i d'allí baixava a la vall de Soulcem i a Ausat i Vicdessòs.

No es veu la pica d'Estats

Per cap dels camins citats no es veu la pica. Per a veure-la cal enfilar-se a algun dels pics que la volten: Tudela, Monteixo, Picarroja o Areste.

Així com el Canigó es veu des de tot el Rosselló, i el Puigmal des de tota la Cerdanya alta, la Pica no es veu des de cap dels pobles del voltant ni tan sols des dels camins que la volten: de Tavascan a Artigues pel port d'Artigues o d'Areu al port de Boet o al Port-Vell i la Vall de Soulcem.

En canvi el Montcalm es veu bé des de l'Arieja.

Això explica que mentre el Montcalm era ben conegut, la pica no ho fos tant. Tampoc no és estrany que els camins més coneguts per pujar a la pica sortissin des del costat francès.

Per al qui vulgui tenir una idea clara de la topografia de la pica des del costat català, no hi ha res millor que pujar al pic d'Areste des d'on es domina bé la serralada de la Pica al mateix temps que la serra del Monteixo, Noufonts i els pics d'Andorra.

És un fet que la Pica fou observada i pujada primerament pel costat nord o de l'Arieja, via Montcalm, i aquesta ruta fou considerada molt de temps l'única recomanable.

El nom d'Estats

El nom d'Estats ens vé de l'Arieja. No en sabem la significació, però sabem que no era conegut el nom a la Vallferrera, quan ja era anomenada pel seu nom pels que hi pujaren pel costat francès.

L'anglès Charles Packe ja empra el nom d'Estats l'any 1867 i Mossèn Cinto Verdaguer en parla igualment el 1883.

En els mapes espanyols hi ha, encara, confusió de noms, ja que posen el nom de Sotllo al pic Oriental de la pica, tot i que situen el pic de Sotllo damunt el collet del mateix nom.

LES RIBERES

Les riberes que volten la pica d'Estats són:

Pel Sud, la riera de Sotllo que des de sota mateix de la Pica baixa cap als estanys i barranc de Sotllo.

Més cap a l'Est —on hi ha el refugi de Vallferrera—, hi ha la ribera d'Areste que puja cap a l'estany homònim i continua amb la ribera de Canalbona que neix al peu del pic de Canalbona.

Aquestes dues riberes aboquen aigües al riu Noguera de Vallferrera que passa per Areu.

A l'Oest de la pica hi ha la ribera de Broate que, nascuda al peu del Pic de Sotllo, baixa cap a Boavi i Tavascan.

Les tres riberes citades són pel costat català.

Pel costat francès hi ha:

Sota mateix del port de Sotllo i fent via N. la ribera d'Estats francesa que comença a l'E. de la Cometa d'Estats i passa pels Orris de Bazur cap a Artigues.

Lleugerament al N.E. de la pica i al peu mateix del Montcalm, comença un rierol que baixa a Pla Subrà (segurament Pla Sobirà) i a Artigues. Entre el Montcalm i la pica i en direcció E.E. hi ha el torrent i Vall de Riufred, que s'aboca a la Ribera de Soulcem que, iniciada al peu de les muntanyes d'Andorra i sota mateix del Port de Boet, segueix en direcció N. i passa per Marc on s'uneix amb la riera d'Artigues per a seguir cap a Vicdessòs.

És molt important el coneixement

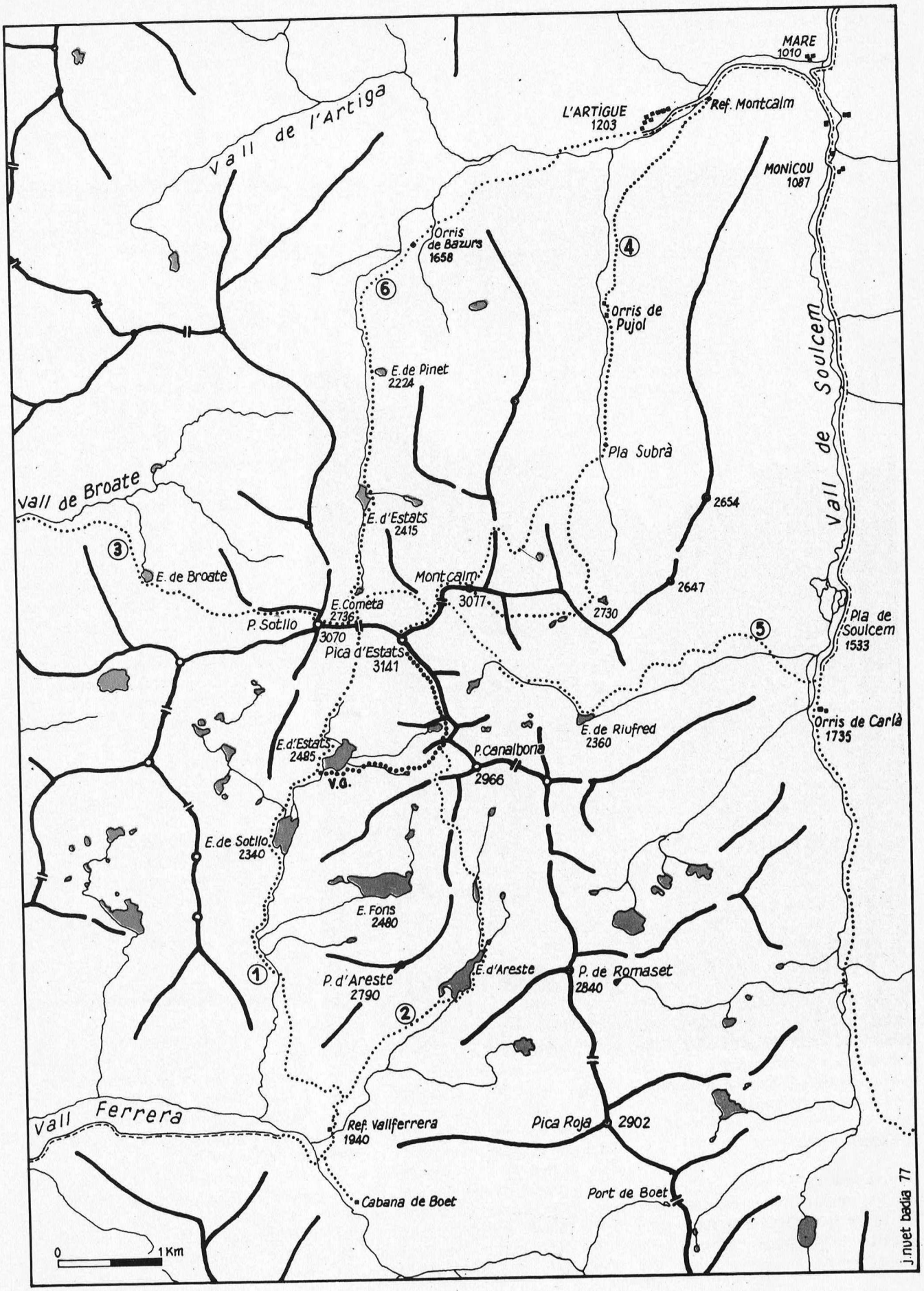
MARE
1010
L'ARTIGUE
1203
Ref. Montcalm
MONICOU
1087
Vall de l'Artiga
Orris de Bazurs
1658
Orris de Pujol
E. de Pinet
2224
Pla Subrà
Vall de Soulcem
Vall de Broate
E. d'Estats
2415
2654
E. de Broate
Montcalm
3077
2647
E. Cometa
2736
P. Sotllo
3070
2730
Pica d'Estats
3141
Pla de Soulcem
1533
E. de Riufred
2360
Orris de Carlà
1735
E. d'Estats
2485
P. Canalbona
2966
V.G.
E. de Sotllo
2340
E. Fons
2480
P. d'Areste
2790
E. d'Areste
P. de Romaset
2840
Vall Ferrera
Ref. Vallferrera
1940
Pica Roja
2902
Cabana de Boet
Port de Boet
0
1 Km
j.nuet badia 77

Pla de Canalbona. El saltant que s'hi aprecia ve de l'estany de Sotllo. Al fons, el pic i el port de Sotllo i els pics occidental i culminant de la pica d'Estats. ▼

Foto: P. Gabarró

d'aquestes riberes perquè són les que marquen els camins d'ascensió a la pica que volem descriure.

El temps millor

El temps millor per a pujar a la pica, a l'estiu, és aproximadament del 15 de juny al 15 d'agost. Abans la neu i el gel poden crear dificultats al camí.

Convé assegurar-se del bon temps. Amb mal temps les dificultats poden ser grans tenint en compte que es tracta d'una cresta de 3.000 metres i que no és estrany que hi faci un vent tempestuós.

A l'hivern també es pot fer, és clar, però amb totes les precaucions d'una excursió alpina. Al butlletí del Centre Excursionista de Catalunya de l'agost de 1926 hi ha detalls d'una excursió en ple hivern, pujant per la Vall de Riufred, feta amb esquís i crampons, que val molt la pena de llegir

LA NEU

Com és natural, a la hivern la neu ho cobreix tot. A l'estiu hi ha congestes que gairebé mai no desapareixen. La més vistent és la que hi ha sota mateix del port de Sotllo. Mai no l'he vista desaparèixer. Pel costat català hi ha una conca que comença al peu mateix del pic de Canalbona i baixa fins a un petit estanyol gairebé sempre —estiu i hivern— voltat de neu i que d'allí salta cap a l'estany d'Estats. En aquesta conca, sobretot a la part alta, sol haver-hi neu abundant, sovint gelada. Per a entendre's bé, l'he batejada amb el nom de Conca Gelada i el petit estanyol, d'Estany Gelat. Aquesta conca és part del camí de pujada a la Pica pel costat oriental.

Pel costat francès, la neu mai no desapareix. Es comprèn que sigui així perquè és la part obaga. Sota el port de Sotllo, al N., hi ha la conca d'on es veu, al fons, l'estanyol de la Cometa d'Estats, les aigües del qual segueixen avall per un camí on la neu és abundant.

Tota la conca i ribera de Riufred, sota i, al N. de la carena de la pica, preserva la neu sobretot a la part més alta i al voltant de l'estany de Riufred.

Nota sobre les altituds i els croquis

Les altituds esmentades al text són les marcades en els mapes francesos —considerades exactes— i les trobades per l'autor amb un altímetre de butxaca que no podem considerar-se exactes, però sí molt aproximades

Tots els itineraris han estat seguits personalment per l'autor.

Els mapes i croquis que s'acompanyen han estat dibuixats d'acord amb els mapes francesos i fotografies aèries de la regió de la pica

fetes per francesos i espanyols.

Cal considerar el mapa i els croquis no com a documents exactes, però si perfectament adequats per a qui vulgui seguir els itineraris descrits.

Aquest treball és conseqüència de molts anys de córrer pels voltants de la pica i d'obtenir centenars de fotografies.

Els horaris marcats han estat igualment controlats. No podem pretendre que siguin exactes perquè tot depèn del tarannà de cadascú i del desig o possibilitats de córrer. Són, però, una orientació correcta.

Cronologia d'algunes ascensions a la Pica d'Estats fins al 1936

1. 1828. — Henry Russell en els «Souvenirs d'un montagnard» diu que el 1827 els enginyers francesos Corabeuf i Testu passaren vàries setmanes al Montcalm per fer triangulacions. Encara que no ho diu, cal creure que pujaven a la pica d'Estats que els donava molta vista i possibilitats per al seu treball topogràfic tot i que la pica no consta com a vèrtex de triangulació ni en els mapes francesos ni en els espanyols.

2. 1829. — Charles Packe a la seva «Guide to the Pyrenees» de 1867, diu (pàg. 137) que M. de Chausenque el 1829 hi pujà venint de les granges d'Amperrot (correctament, Granges d'en Perrot).

3. 1864. — El comte Russell a «Souvenirs d'un montagnard» explica que el 1864 sortí de Vicdessòs i pujà a la pica, fent 2.500 m. d'ascensió, més la baixada i encara 20 Km. de carretera. Tot un rècord!

4. 1872. — Repetició de l'ascensió anterior del mateix comte Russell, el 1872.

5. Primera ascensió al Pic Oriental d'Estats, abans del 1883 per Maurice Gourdon, pel costat de Sotllo. Ja hi havia una torreta ben construïda («Bulletin de la Societé Ramond. 1883).

6. 14 o 15 de juliol de 1883. — Ascensió a la Pica des del pic oriental per Maurice Gourdon (Bulletin de la societé Ramond 1883), passant per la Balma de la Socalma, collada de Bedet (¿?), una cresta (possiblement de Canalbona, estany més alt de Catalunya pic oriental i pica.

7. 24 Agost 1883. — Primera ascensió que ens consta feta per un català: Mn. Cinto Verdaguer (Dietari de Mn. Cinto, a la Biblioteca de Catalunya). Pujà per Vicdessòs, el Montcalm i la pica, baixà per Riufred a la Vall de Soulcem, pujà a Andorra i baixà a Llors. Tota una aventura molt ben descrita per ell mateix al diari esmentat.

8. Agost de 1895. — Lluís Marià Vidal, Cèsar August Torras, Bartomeu Mitjans, Ventura Robert i Frc. Bonet amb tres guies i un seminarista d'Auzat, pujaren a la pica per Auzat i el Montcalm. (Butlletí del C.E.C. N.° 21, 1896.)

9. 30 de Juliol de 1896. — (Butlletí del C.E.C. Tny 7, N.° 26, Març de 1897). Primer intent de pujar a la pica des del pic oriental. Lluís Marià Vidal amb Bartomeu Mitjans i tres guies remunten la Vall de Sotllo, passen per l'estany d'Estats i pugen al pic Oriental; però trobaren que l'escalada al pic central era impossible i retornaren a Areu.

10. Ascensió al cim de la Pica sense passar pel pic oriental. Dia 16 de Setembre de 1896. — (Butlletí del C.E.C. Abril de 1897.) Lluís Marià Vidal amb un guia pugen a l'estany d'Estats i d'allí, directament, al collet que hi ha entre el pic oriental i el central. Des d'aquest collet examina el tros que hi ha cap al pic oriental i diu —textualment— «fora bogeria intentar l'escalada per aquell costat» (vegeu ascensió anterior).

11. 1899. — Club Alpin Français. Butlletí n.° 47. Juny 1900. El vescomte Jean d'Ussel descriu per primera vegada el camí que des d'Artigues va a la ribera d'Estats francesa, estany de la Cometa d'Estats, coll de Riufred i Pica. Baixa del pic central a l'oriental enmig de grans dificultats que descriu dramàticament; passa per l'estany més alt de Catalunya i baixa per la vall de Riufred per a anar a parar a la Vall de Soulcem. I comenta: «Nous ne conseillerons cette course qu'a des marcheurs entrainés qui ont l'habitude du rocher.»

12. 1900 o 1901. — Butlletí del C.E.C. de 1901, pàgs. 300 a 309. Juli Soler i Santaló, amb dos guies, puja per les bordes de la Rebuïra cap a la Vall de Sotllo i Estany d'Estats, des d'on van directament al pic oriental. Diu «que és cas de cantar victòria si a penes podia dir fava» i continua: «Bé en férem de temptatives per travessar aquesta curta carena i anar a fruir el panorama dalt del cim del mig, però totes foren infructuoses. Desistiren i baixaren directament a l'Estany d'Estats.

13. 1906. — Butlletin Club Alpin Fraçais S.O. 1906. El vescomte d'Ussel pujà per la Vall de Soulcem a les 5 del matí. Enfilaren la Vall de Riufred i, al peu de la muralla central final, escalaren la paret i arribaren al pic oriental a 2/4 d'una del migdia. Feren uns 300 metres d'escalada.

14. 1924. — Primera ascensió d'hivern. Butlletí del C.E.C. 1926, pàgs. 281 a 299. Ascensió amb esquís el dia 24 d'abril de 1924, per Gonzàlez Llubera, que la descriu, amb Estasen, Puntas, Navarro i Feliu. D'Andorra, per Arinsal i coll d'Arinsal baixaren a la vall de Soulcem fins als Orris de Carlà. L'endemà a les 4 del matí, amb crampons i esquís al coll, pujaren tota la vall de Riufred fins al coll de Riufred i s'enfilaren a la pica. Escriu: «a temps que les mans restaven balbes i el torb es feia realment intolerable».

15. 1932. — Primera ascensió descrita, anant sol pel pic oriental al central, sense trobar-hi grans dificultats ni haver de descriure esgarrifances, per Pere Gabarró. Juliol de 1932. Sortit a punta de dia de la cabana de Boet, seguí cap a la vall de Sotllo, Estany d'Estats, Conca

Costat est de l'estany d'Estats català. Aquí comença la via Gabarró, que s'enfila entre les congestes i la tartera de la dreta en direcció al petit saltant d'aigua, que es veu al centre del collet i on comença la Conca Gelada. Seguiu la ratlla de punts. ▼

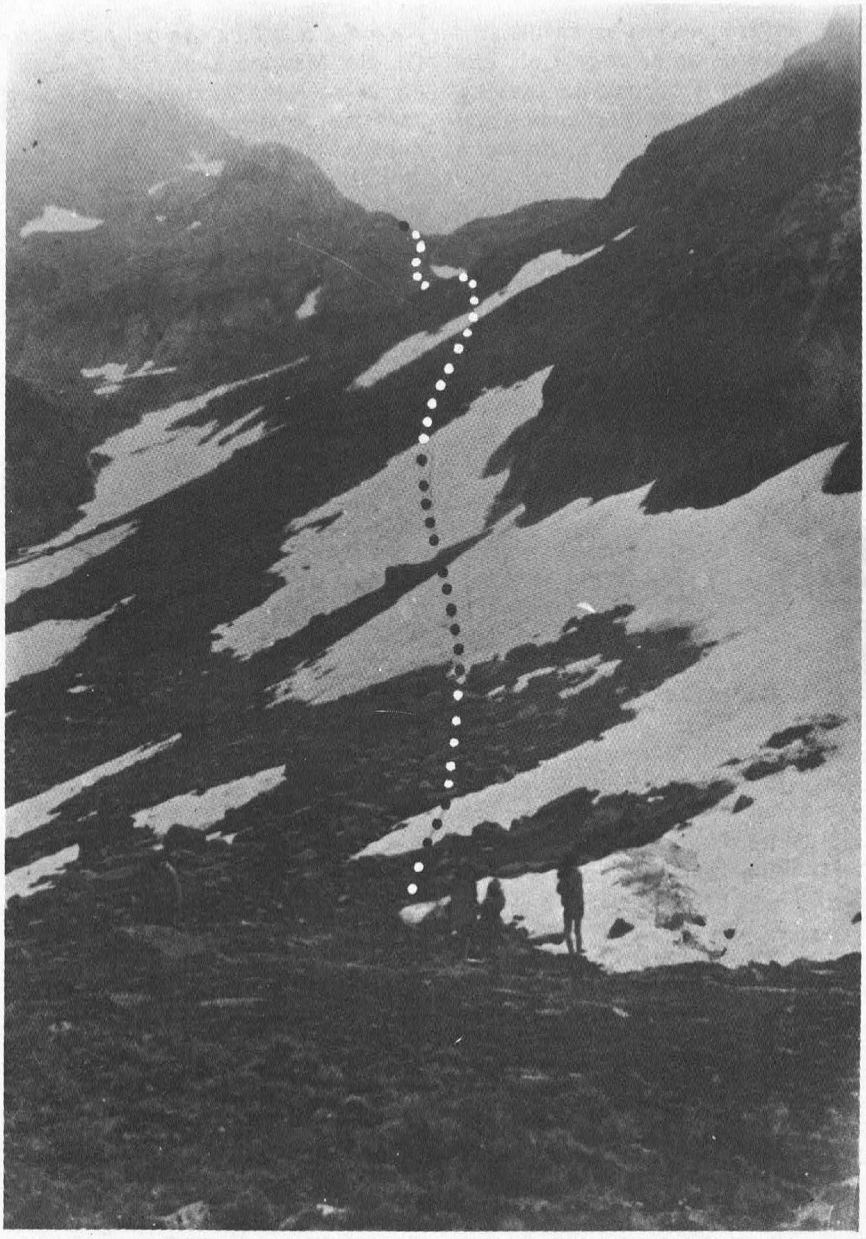

Foto: P. Gabarró

gelada, Estany més alt de Catalunya, carena de la pica, pic oriental i pica. Baixada directa a l'estany d'Estats passant pel pic oriental i retorn a Boet. 12 hores de camí.

16. 1936. — Primera missa dita al cim de la pica el 21 de Juliol de 1936. Eren la colla de Mn. Batlle. Els minyons pujaren a la pica pel camí de Sotllo clàssic. La missa fou celebrada per Mn. Ramon Grau, rector d'Erill la Vall. Hi deixaren una creu, dins un cercle metàllic que es conserva bé.

Camí a Areu

Pel costat català el camí més freqüentat per a anar a la pica surt del poble d'Areu.

Per a anar-hi se surt de la carretera que va de Sort a la Vall d'Aran al poble de Llavorsí. Allí es segueix la carretera que, passant per dessota Tírvia, remunta la Vallferrera fins a l'últim poble que és Areu.

És des d'Areu que es puja al pla de Boet i al Refugi de Vallferrera.

Camí des d'Areu al refugi de Vallferrera

Areu, l'últim poble de la carretera, està als 1.200 m. d'altitud. Es surt per la carretera —única— que voreja el riu per la riba dreta, canvia dues vegades de costat passant per ponts i finalment als 45' es troba un tercer pont que us fa passar definitivamente a la riba esquerra i que es troba a uns 1.350 m. d'altitud. Deu minuts després es deixa el camí que segueix per la vora del riu i s'agafa la pista que puja fins al Pla de la Selva, on s'arriba al cap d'una hora d'haver deixat el pont esmentat. El Pla de la Selva és una gran esplanada situada a 1.700 metres molt adient per a acamparhi. A la part alta hi ha un regueró per on sovint, però no sempre, passa aigua. S'hi arriba després d'una hora i 45' d'haver sortir d'Areu.

Des d'aquí el camí continua molt ben marcat i de pujada regular; passa entre bosc, puja per l'Escala Mala —a 1.800 m.— i va a buscar el riu que baixa del Pla de Boet sense, però, travessar-lo. A l'altre costat de la vall es veu el salt de la ribera de Sotllo que s'aboca, en un gran salt, al riu.

A les 3 hores s'arriba a l'origen del Pla de Boet, extensíssim i travessat pel riu, que es passa per un pontet. Des d'aquí s'enfila per la Vall d'Areste i als 15' trobem un pont simple que travessa el torrent d'Areste i al minut arribem al Refugi de Vallferrera, actualment de la «Federació Catalana de Muntanyisme», però que fou construït d'acord amb el Comité Català de Refugis i en gran part pel Centre Excursionista de Catalunya. Estigué obert des del 22 de Setembre del 1935. Està situat a 1.940 metres d'altitud i a unes 3 hores de camí des d'Areu. Actualment s'està construint una pista que puja fins a prop del refugi de Vallferrera.

D'Areu directament a la vall de Sotllo

És el camí que passa per les Bordes de la Rebuïra sempre seguint la vora dreta del riu. Antigament era el camí més freqüent per anar a la Vall de Sotllo.

Actualment —i sobretot per l'existència del refugi de Vallferrera— és un camí poc seguit i perdut en alguns punts. Cal travessar el barranc de Sotllo sense que hi hagi cap punt adient per a fer-ho bé.

ITINERARI N.º 1

Des del Refugi de Vallferrera, cap a la Pica hi ha dues vies que detallem tot seguit.

Primera via. La via clàssica més coneguda. (Vegeu la «Guia de Vallferrera», de Ramon de Semir. Editorial Alpina. 1953.)

Des del Refugi i pel seu darrera es puja ràpidament tot fent zigazagues en direcció N. NE. Als 15 minuts es passa una tartera petita on hi ha uns salzes. 10 minuts més tard, aproximadament, als 2.080 m. es troba un trencall de camins. Deixem el de la dreta que segueix la Vall d'Areste i continuem per l'esquerra durant uns pocs minuts fins a un collet, des d'on es segueix en direcció O. gairebé sempre planejant —tot i els alts i baixos—, i als 40 minuts (una hora llarga des del Refugi) arribem a la Vall de Sotllo. Es travessa el riu per on es pot i es continua remuntant-lo per un camí ben marcat pel costat esquerre de la vall. Molt aviat —a l'esquerra del camí— es troba la Balma del Pla de la Socalma, molt gran i sovint plena de mosquits. Estem a uns 2.120 m. Tirem amunt en la mateixa direcció, i als 20 minuts s'arriba al Pla de Canalbona, a 2.200 metres, on la vall s'eixampla molt i és plena d'aiguamolls. Al fons d'aquest pla es veu un bon salt d'aigua: és el Salt de Sotllo, que baixa dels estanys. Dessota una gran roca hi ha bones clapes d'herba seca molt a propòsit per a acampar.

Remuntant la vall i sempre per l'esquerra al cap d'una hora es troba el primer llac, el de Sotllo, a 2.370 m. Mitja hora més tard s'arriba al llac d'Estats, a 2.400 m.

Des del Pla de Canalbona es va veient la Pica, però des de l'estany últim es domina completament la carena de la Pica que està al davant i resulta imponent.

A l'esquerra de la Pica es veu la collada o Port de Sotllo, sota el qual hi ha sempre, hivern i estiu, una llarga congesta de neu. Es va de dret cap a aquest coll, a 2.894 metres i a uns 50 minuts del llac d'Estats. A la dreta té la carena de la Pica i a l'esquerra el Pic de Sotllo als 3.070 m.

Des del coll de Sotllo, a la frontera francesa, es baixa en direcció N. per la Cometa d'Estats francesa, on sempre hi ha abundància de neu, a primeres hores està sempre glaçada. Al fons es veu un petit llac, sovint amb grans blocs de glaç que hi suren. És el Llac de la Cometa d'Estats, 2.736 m. No cal pas arribar-hi, sinó que uns 50 m. abans i tot planejant es gira cap a la dreta, primer en direcció E. i després en direcció S.E., ja pujant i fort per entre neu i grans rocs, i agafant la pica pel costat francès.

A l'esquerra es veu el Pic del Montcalm, o la Plana, que en diuen els francesos. Està a 3.070 m. i forma una gran esplanada rocosa. No cal pas anar-hi, al Montcalm; es puja al coll de Riufred, que domina tota la Vall de Riufred, impressionant, i en pocs minuts, ja en pendent més suau, s'arriba al cim del pic central de la pica d'Estats, 3.141 m.

Des del Coll de Sotllo al cim de la pica hi ha aproximadament una hora i mitja.

Aquesta via primera o via clàssica seguia aquest trajecte perquè la pica era pujada més fàcilment pel costat francès, i el collet de Sotllo és el pas més evident i fàcil per a entrar a França.

Lluís Marià Vidal, que fou President del Centre Excursionista de Catalunya, escriu que «estant al llac d'Estats, sota la pica trobaren uns pastors francesos i els preguntaren: «Quin és el millor camí per a pujar al pic?» (la pica), i els respongueren: «Hi pujaran pas mussiú». I doncs, per qué? «Oh mala terra mussiú, mala terra; cal anar per França», i no els pogueren treure d'aquí. Això explica clarament per què es seguia normalment aquesta via.

Inconvenients

Aquesta via, al meu entendre, té dos grans inconvenients que fan el camí més llarg i més pesat.

El primer és que des del Pla de Boet o des del Refugi de Vallferrera (a la Vall d'Areste) cal anar a trobar la Vall de Sotllo i això fa perdre uns 40 minuts en relació amb el camí que segueix directament la Vall d'Areste que després descriurem.

El segon inconvenient —i el més greu— és que un cop s'ha pujat al Coll de Sotllo, gairebé a 2.900 m., cal baixar uns 150 m. pel vessant francès per a després remuntar-ne uns 350 fins al cim de la pica, per un camí no gens difícil, però dret i pesat perquè és un tarteram.

Escalada directa des del coll de Sotllo

Hi ha una variant que evita aquest baixar i pujar, però que obliga a fer un xic d'escalada, poc recomanable a qui no hi estigui avesat o amb mal temps, i és que quan es puja des de l'estany d'Estats cap al coll de Sotllo, i abans d'arribar-hi, es veu, a la dreta una canal rocosa que s'enfila obliquament i molt directa cap a la cresta d'Estats per a arribar primer al pic occidental i d'allí —per camí molt fàcil— al cim de la pica.

La Via Gabarró

L'autor d'aquest article des que havia pujat a la pica pel camí clàs-

L'estany més alt de Catalunya (2.850 m.)
Al fons, la vall de Sotllo. ▼

Foto: P. Gabarró

sic o via primera, descrita abans, desitjava trobar una ruta que sense sortir de Catalunya i sense tenir cap dels seus inconvenients, ens permetés de pujar-la.

Vaig examinar detalladament la regió de la rodalia de la pica, primer des del Monteixo, després les de la Picarroja i, finalment, des del pic d'Areste, i em vaig convèncer que podria trobar una ruta per anar a trobar la carena de la Pica des del seu començament oriental.

Pel juliol de 1932, quan encara no existia el Refugi de Vallferrera i després d'haver passat la nit a la barraca del pastor del Pla de Boet, vaig sortir a punta de dia, completament sol. Vaig seguir la Via primera, ja descrita, per la Vall de Sotllo fins a arribar a l'Estany d'Estats (2.400 m.). Des de la dreta d'aquest estany i mirant enlaire i a l'Est es veu un petit coll d'on surt un menut saltant d'aigua. Per a anar-hi es puja diagonalment entre congestes i tarteres, i sense cap dificultat s'arriba al collet, que és el començament de la vall que anomeno Conca Gelada, perquè gairebé sempre té congestes grans a la part alta i d'altres per tota la vall. A l'entrada es troba un estanyol gairebé sempre amb neu o gel al costat. Per entendre'ns l'anomeno l'estany Gelat. Des de l'estany d'Estats fins a aquest estany calen uns 30 minuts. Al cim d'aquesta vall es veu el pic de Canalbona (2.959 m.). A la dreta de la vall hi ha una petita cresta i un collet poc definit que en direcció S. mena a la Vall de Fons. A l'esquerra s'endevina una cresta més alta, que és la que ens cal trepitjar. Cal pujar una estoneta fins a arribar al peu de la cresta citada. Si es va pel fons de la vall, cal passar moltes congestes i grancs rocs, però si s'agafa pel costat esquerre es pot pujar fàcilment entre herba i roques, seguint una pujada forta. Al final cal inclinar-se declaradament a l'esquerra, i entre congesta i tarterar pujar al collet, a 2.880 m. aprox., i des d'on es veu, a sota, l'Estany més Alt de Catalunya a 2.850 m. i tota la carena de la Pica. Cal no confondre aquest collet amb un altre que hi ha més cap a la dreta, dessota ma-

Cim de la pica d'Estats, des del pic oriental. Es el tros final que cal pujar. Observeu, al cim, la presència de cinc joves. Al costat baix i a la dreta es veu una creu blanca. ▼

Foto P Gabarró

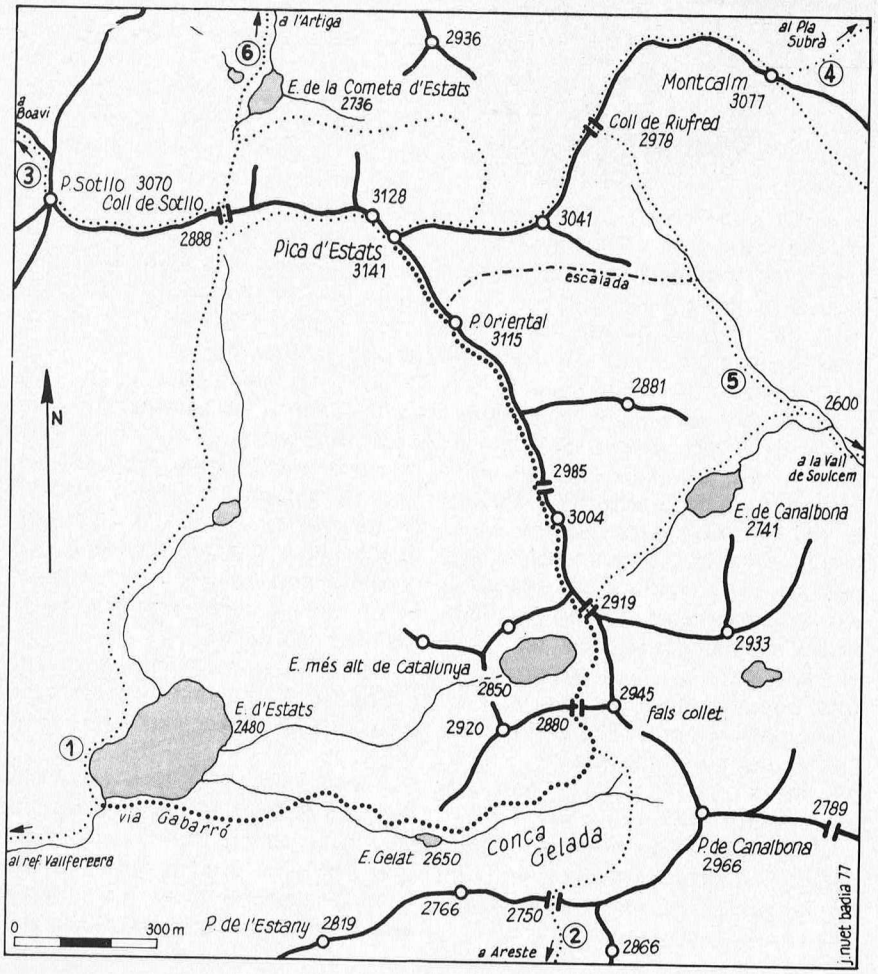

teix del pic de Canalbona i que dóna a la vall de Riufred sense que es vegi un camí de cap mena que hi porti.

Des del collet i en direcció E. i en pocs minuts es baixa a l'estany més alt de Catalunya.

El croquis adjunt dóna una idea clara del camí des de l'estany d'Estats fins a l'estany més alt de Catalunya.

L'estany més alt de Catalunya

Crec que val la pena de descriure'l, tant per ser l'estany més alt de Catalunya com perquè és una fita precisa del camí pel costat oriental.

Sembla un veritable cràter on es recull l'aigua de la fosa de neus del voltant. Té uns 200 m. de llargada i un 125 o 150 d'amplada. Tot ell és un tarterar sempre amb neu i gel a les vores. En un dia clar és d'un blau esclatant que contrasta amb la severitat de l'indret. No hi ha gens de vegetació. No es veu tampoc cap sortida de l'aigua de l'estany. Segurament surt per filtratge entre el tarterar.

Gourdon, un muntanyenc francès que hi passà el 1883, en diu: «És un llac de nom desconegut, del qual potser mai cap home no ha trepitjat les vores. Hom diria que és un cràter d'un volcà extingit del pol Nord. És completament gelat i, des d'allà, Estax (per Estats) ens domina completament. És realment superb i grandiós. Un silenci fúnebre interromput solament pels xiulets de la tempesta regna en aquelles solituts salvatges; l'ànima del turista es glaça i no seria possible de viure-hi gaire temps sense trobar-hi la mort».

La cresta de la pica

Des d'aquest estany cal ja seguir, sense deixar-la, la cresta de la pica. Uns 50 metres més amunt de l'estany hi ha un collet de cara al NE. que dóna a la Vall de Riufred, per on pot baixar-se en direcció a l'es-

Aspecte de la cresta entre el pic oriental i l'occidental de la pica (Foto: A. Oliveras)

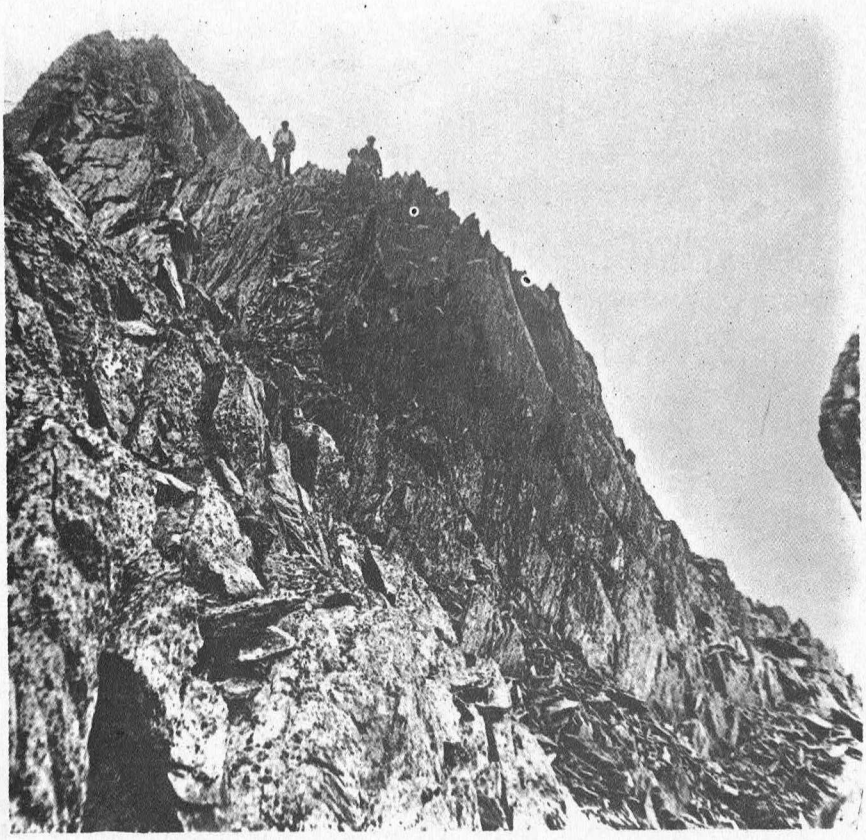

tany de Canalbona que es veu uns 160 m. més avall i d'allí al fons de la ribera de Riufred. L'estany de Canalbona és irregularment arrodonit, de color fosc i sempre amb gel a les vores i surant, a vegades recobert completament de gel.

Segueix un pic innominat, arrodonit de 3.004 m., al qual no cal pujar, i un centenar de metres enllà es troba un altre collet que igualment s'obre damunt la Vall de Riufred. Aquest collet és més dret, difícil de baixar i perillós. (Un guia que m'acompanyà en una excursió posterior, de nom Denjean, nom de família tradicional de guies des del temps del Comte Russell, m'explicà que fa uns anys un capellà que intentà pujar-hi des de Riufred hi perdé la vida.)

Segueix després tot el massís del pic oriental que pot pujar-se seguint la cresta o millor flanquejant-la pel costat de migdia. Aquesta pujada, que no té cap dificultat, és pesada tant per l'altitud —sempre per damunt dels 3.000 m.— com perquè el tarterar desfet us fa fer passes enrera sense voler-ho.

Al cap d'una hora de sortir de l'estany més alt s'arriba al cim del pic oriental, a 3.115 m.

En aquest cim l'any 1883 ja hi havia una torre de pedres —un caïrn— que sostenia un pal que acabava en una graella de fusta de 5 llistons travessers. Sembla que hi fou collocat per uns oficials espanyols com a vèrtex de triangulació. És remarcable que no ho plantessin al cim de la Pica des d'on la vista és molt més extensa per tots costats. Això fa creure que —com molts altres s'hi trobaren— creieren que no era possible, o potser massa perillós, pujar des del pic oriental fins al cim de la pica.

L'any 1932 jo vaig veure-hi gran part de la torre de pedres, però ja no hi havia res de la graella de fusta.

Del pic oriental al cim de la pica

És la part més delicada de la via.

Vist des del pic oriental sembla que la paret d'enfront no és gens fàcil de pujar. Són molts els qui s'hi aturaren sense gosar pujar-hi.

Juli Soler i Santaló del Centre Excursionista de Catalunya, en el Butlletí 1901, pàgs. 300 a 309, explica que anant amb dos guies i quan ja eren al pic oriental:

«Bé en férem de temptatives per travessar aquesta curta carena i anar a disfrutar el panorama dalt del cim del mig, però totes foren infructuoses. La carena és una cresta cantelluda composta de llambordes de llicorella; no n'hi ha cap que ofereixi estabilitat i per consegüent amb grans probabilitats, al que s'arrisqui a son pas, de fer involuntàriament una accelerada descensió per una banda o per l'altra».

No és estrany que arribessin a aquesta conclusió si tenim en compte que abans d'aquesta narració explica que feia «un fort i glacial mestral» i que «quasi bé no ens podíem aguantar de peu dret».

L'adjunta fotografia d'Albert Oliveras, encara que és d'un altre costat de la Pica, ens dóna una idea prou clara de l'acumulació de grans rocs i llicorella desfeta que es troba pertot arreu.

La veritat, però, és que tot i que és un camí molt trencat, inestable i dret al principi, tampoc no es tracta d'una escalada, ni molt menys. Tant es pot passar per la mateixa cresta com vorejant un xic pel costat esquerre, buscant alguna de les canals irregulars que hi ha. Això sí, és un camí delicat, però que no té res d'extraordinari.

Tot això sempre que faci bon temps. Si hi ha vent o boira o bé plou, jo ho desaconsellaria totalment.

L'any 1969, anant amb una colla del Centre Excursionista de Catalunya i tot venint del Pla de Boet, quan érem al segon collet de damunt l'estany més alt, es girà un vent veritablement tempestuós que

Visió est, des del cim de la pica. A primer terme, l'estany més alt de Catalunya. Més a la dreta, l'estany de Fons, al peu del pic d'Areste. A darrer terme, la serra de Noufonts i la serralada d'Andorra. ▼

Foto: P. Gabarró

ens obligà a aixoplugar-nos darrera unes roques, perquè la intensitat del vent ens impossibilitava per complet de caminar drets. Calia abaixar el cos i forçar endavant com si algú ens empenyés enrera. No ens quedà altre remei que recular.

La pujada final es fa en uns 15 minuts.

Així s'arriba al cim de la pica.

El cim no és molt espaiós. Hi ha un caïrn mig desfet, la creu metàl·lica de Mossèn Batlle posada el 1936 i una imatge de la Verge de Montserrat.

Des del cim es pot passar ben fàcilment al cim occidental, des d'on es domina completament el Coll i Pic de Sotllo.

Pel costat oriental —pel camí on hem pujat— es veu una cinglera molt impressionant i no és estrany que a molts no els faci goig baixar-hi. De tota manera prenent-s'ho amb calma i mirant bé on es posen els peus, pot baixar-se sense massa dificultat.

La vista des del cim és molt extensa, sobretot per la part de migdia. En canvi pel nord el Montcalm ens tapa la vista. És impressionant de veure la Vall de Riufred. Pics, estanys de tots colors, muntanyes i serralades. No es veu, però, cap poble. La foto adjunta dóna una idea del que es veu pel costat oriental.

Una ascensió collectiva a la pica

L'ascensió descrita feta en solitari fou realitzada el 1932. Dos anys més tard —el 9 de juliol de 1934— vaig guiar-hi una colla del Centre que havia acampat a l'entrada del Pla de Boet, sense trobar cap dificultat que no fos fàcil de vèncer. Érem: Núria i Mercè Quadres, Arderiu, Bofill, Broggi, Santi Quadres, Vives i Gabarró. Portàvem una corda que ens serví de ben poc. Crec que fou la primera ascensió femenina d'aquesta via.

L'amic Bofill apadrinà la ruta dient-ne Via Babarró, nom que vaig acceptar perquè, havent fet el camí en solitari el 1932 i no havent vist cap altra descripció d'aquesta ruta des de fa 40 anys, em semblà prou merescut. Tinc la immodèstia de reconèixer-ho. Potser el mèrit més important és el d'haver afirmat que la pujada entre el pic oriental i el cim de la pica no era tan difícil o perillosa.

Seguint aquesta via es pot anar de l'estany d'Estats al cim de la pica en 2 hores i 20 minuts, sempre de pujada, sense fer marrades i fent el final del camí seguint la cresta, que té dessota i a la dreta la Vall de Riufred, desolada i impressionant.

Aquesta via no l'havia vista descrita enlloc i per això, un cop passats 31 anys (!!), vaig publicar-la el 1963 a la revista de l'U.E.C. «Senderos» (abril-maig 1963).

Perquè l'article era escrit en català no l'autoritzaren per a publicar-lo al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, tal com jo i el Centre hauríem volgut.

ITINERARI N.° 2

Per la Vall d'Areste i via Gabarró.

Es surt del Refugi de Vallferrera. i pel rarrera mateix es puja en direcció N. tot fent ziga-zagues seguint el mateix camí de la via primera. Als vint minuts es deixa a l'esquerra el camí que porta a la Vall de Sotllo i es segueix remuntant la Vall d'Areste en direcció N.NE. Als 30 minuts i als 2.140 metres d'altitud es troben les runes d'unes bordes. Es continua pujant per l'esquerra de la vall tot allunyant-se un xic del riu per camí poc marcat i confús entre l'herba de la pleta.

Des d'aquí es pot continuar pujant per l'esquerra allunyant-se del riu o, al contrari, acostar-se al riu, on hi ha una cascada, que no cal travessar, i seguir per l'esquerra fins a arribar a l'estany d'Areste, a 2.400 metres, la mateixa alçada de l'estany d'Estats de la primera via. Del refugi de Vallferrera fins a l'estany d'Areste hi ha una hora llarga.

L'estany és gran, té colors blaus i verds forts. Gairebé sempre hi ha una congesta de neu al costat dret, arran d'aigua. A l'esquerra fa un ganxo molt marcat.

Cal passar a l'extrem N. Pot fer-se pels dos costats, però pel costat esquerre hi ha una tartera molt desfeta, desagradable de caminar-hi i que resulta llarga. És millor passar pel costat dret o E., encara que cal remuntar un morro de roca de pocs metres.

A l'extrem nord de l'estany es passa el rierol que s'aboca a l'estany i s'hi troba una petita esplanada d'herba en lloc protegit pel pic d'Areste i prop de l'aigua, lloc molt adient per a acampar.

Per passar d'un costat a l'altre de l'estany calen uns 15 minuts.

Sortint de l'estany en direcció N. es travessa el rierol que s'hi aboca i que baixa de la vall de Canalbona; es deixa a la dreta un petit estanyol i es va pujant per la vora dreta del rierol citat. Des d'aquí no hi ha cap marca de camí.

Passats uns 30 minuts, es travessa el riu cap a l'esquerra i es puja ràpidament en direcció N.-NO., deixant el fons de la vall i pujant cap a un collet que hi ha a la carena i que va del pic de Canalbona al pic d'Areste. Aquest collet està a 2.680 metres. A l'O. sota el collet es veu l'estany de Fons, que és gran i d'un blau fosc. Té, un xic més amunt de la vall, un petit estanyol secundari.

De l'estany d'Areste fins a aquest collet hi ha una hora de camí. Des del collet no es veu la pica. Però si es camina una trentena de metres en direcció al pic d'Areste, se'n veu ja el cim i el pic de Sotllo.

Des d'aquí cal passar la conca de Fons per anar a trobar un altre collet que hi ha a la cresta que va des del pic de l'Estany fins al de Canalbona. Això es pot fer bé seguint per la part alta de la conca, gairebé a la cresta, o bé baixant uns 40 m. per una canal delicada amb pedres soltes, on cal girar sobtadament cap a la dreta per anar flanquejant fins a sortir al collet de l'extrem N. de la vall de Fons, a uns 2.750 m. Des d'aquí es veu bé el pic de Sotllo, però no la pica, a no ser que es vagi uns metres cap a l'esquerra. Des de l'estany d'Areste hi haurem estat aproximadament 1 hora i 30 minuts.

Deixem la vall de Fons al darrera i tenim davant nostre la Conca Gelada, descrita a la primera Via. Veiem, a la part baixa, l'estany Gelat voltat de glaç. La part alta de la Conca Gelada, dessota mateix del pic de Canalbona, sempre l'he vista amb una congesta molt gran, fins i tot a ple agost.

Des del collet on estem, cal vorejar la Conca Gelada pujant suaument per la dreta tot flanquejant el pic de Canalbona. Es travessa la gran congesta i es va a buscar, cap a l'esquerra, una pujada forta, barreja de tartera i de congesta que hem descrit detallant la Via Gabarró que ara seguirem fins al collet que hi ha damunt mateix de l'estany més alt de Catalunya.

Aquesta ruta, seguint les valls d'Areste, de Canalbona i de Fonts, és molt variada i entretinguda i sobretot escurça força la llargada del camí des del Refugi a la pica.

Recomanem, doncs, sense por d'errar, seguir aquest camí per anar a trobar la Via Gabarró.

ITINERARI N.° 3

De Tavascan a Boavi i pic de Sotllo.

Es surt del poble de Tavascan seguint la carretera que porta fins al Pla de Boavi on cal deixar el cotxe.

Als pocs minuts d'aquest pla es troba el pont que passa la ribera de Broate, que està a uns 1.400 m. Es puja en direcció S.E., en ziga-zagues dintre del bosc, seguint la ribera de Saliente 30 m. Cal travessar la riera de Saliente per un pont molt senzill fet de troncs (que a vegades no hi és) i seguir en direcció E. Molt aviat es deixa el camí que puja a Saliente i es segueix per la dreta de la vall (esquerra del riu Broate), una mica lluny del riu. Aquí el camí és molt perdedor: va fent esses. A l'esquerra es veu una primera cascada del torrent de Broate.

1 h. 25'. — Coma Lletosa. 1.920 metres. Des d'aquí es veu bé una segona cascada. Es baixa suaument fins al nivell del torrent i fins al peu de la cascada. Es va seguint pel mateix costat del torrent. Es passa un graó de roca prop de l'aigua.

1 h. 50'. — A 1.980 m. S'obre la vall. A mà dreta i en direcció S. es veu la vall que mena fins a la cresta de Canedo, que cal deixar. Es continua planejant.

Camí a seguir des de damunt de l'estany de Broate fins al pic de Sotllo, a la dreta. Cal seguir la cresta corbada que es veu a l'esquerra, sota el pic. Cal, de vegades, vorejar-la. Aquesta cresta ha estat anomenada "dels holandesos" per l'autor, nom que justifica en aquest text. ▼

Foto: P. Gabarró

2 h. 25'. — Pleta de Broate, a 2.080 metres. A l'altre costat del torrent es veu una barraca de pastor més o menys ben conservada. A l'esquerra i a uns 200 m. salta una gran cascada. Deixem el fons de la vall i pugem per la dreta en direcció E.SE. que aviat canvia per SE.S.

3 h. 25'. — Tenim als peus l'estany de Broate, arrodonit, blau fosc com dintre d'un pou de roques. Estem a 2.380 m.

Aquest racó és un país buscat pels isards. És solitari i fàcilment es pot pujar a la carena i passar a la vall de Canedo. Hi veiérem moltes petjades damunt les congestes i poguérem contemplar una estona sis isards que hi pasturaven i que en veure'ns fugiren ràpidament per canals cap al cim.

Seguim el camí. Donem la volta a l'estany pel costat dret sempre enlaire i prosseguim pel costat del rierol que s'aboca a l'estany i que segueix en direcció al pic de Sotllo. Trobem diverses congestes i finalment un estanyol sota un turonet molt marcat, que deixem a l'esquerra. Passem pel peu del pic Baborta i veiem 20 isards més que fugen ràpidament cap al cim.

5 h. — Arribem al peu de la cresta molt ben marcada, 2.700 m., que puja directament a Sotllo. No en sé cap nom, d'aquesta cresta, però com que em fou assenyalada com el bon camí per a pujar al Sotllo per tres holandesos que passaren tres estius estudiant la geologia d'aquesta comarcada, l'anomeno la «Cresta dels holandesos». Es troba a l'esquerra del camí que fèiem i no és seguida, sinó que fa petits collets entremig. Puja, això sí, directament cap al pic de Sotllo, on al final arriba fent inclinació cap a la dreta. Per evitar aquests colls mencionats seguim la tartera del costat dret. Després cal agafar la cresta fent una petita escalada fins a arribar al cim del Sotllo.

6 h. 15'. — S'arriba a la carena i pic de Sotllo, des d'on fàcilment es baixa pel costat francès, i en uns 20 minuts, al coll de Sotllo i d'allí al cim de la pica pel camí que es decideixi, ja per la ruta clàssica baixant a l'estany de la Cometa d'Estats o seguint directament per la cresta.

ITINERARI N.º 4

Ruta clàssica francesa. Segurament la primera per a pujar al Montcalm i a la pica d'Estats.

De Tarascó de l'Arieja es va a Vicdessòs (14 km.), se segueix cap a Auzat (2 km.) i Marc (7 km.) i s'acaba la carretera a Artigues (3 km.).

A 1 km. aprox. abans d'Artigues i abans de passar l'últm pont, es troba a mà esquerra l'anomenat Refugi de Montcalm, a 1.120 m. No és cap refugi per als muntanyencs, sinó que és un lloc per a passar-hi escolars. Ens interessa aquest refugi perquè és aquí on comença el camí que puja al Montcalm.

El camí és ben marcat al principi, però després cal vigilar de seguir sempre la direcció SO. S'enfila

Caïrn o piló a l'entrada de la vall de Pla Subrà. Al fons, la cresta al N. de la vall de Riufred, visible fins al principi del Montcalm. A l'angle dret, el roquisser de la base de la Piqueto. ▼

Foto: P. Gabarró

entre bosc i es decanta cap al S. en pujada suau fins a Orris de Pujol que són unes barraques de pastor, de pedra, ben construïdes. La pujada fins ací ha costat 1 h. i 30′. Altitud, 1.750 m.

Hi ha l'Orri de baix amb una font molt fresca i bona a la vora i un xic més amunt l'Orri de dalt on hi ha dues barraques força grans de pedra, de construcció simple, però molt interessant arquitectònicament. No hi altre confort que la pedra nua, i un xic de palla o d'herbes que es poden recollir pel voltant. És prou gran per a poder-hi fer foc.

D'aquí i seguint sempre pel costat del riu sense travessar-lo, es va en direcció S. i al cap d'una hora (2 h. 30′ des del Refugi de Montcalm) s'arriba al Pla Subrà (possiblement Pla Sobirà). Al pla, i allà on comença el camí al pic del Montcalm, hi ha una gran pedra on hi ha inscrita en roig una sageta indicant la direcció del camí i l'inscripció: «Au Montcalm. 3 h. 30′.»

Des d'aquí poden seguir-se dos itineraris per a pujar al Montcalm. Tots dos comencen al mateix lloc.

L'un és una via indirecta. Des d'on hi ha la roca amb la indicació del Montcalm es puja seguint pel costat d'un rierol que baixa per l'esquerra. Un xic amunt es creua el rierol. Es va pujant i quan s'arriba al peu d'un roquissar es canvia completament en direcció S. i al cap d'una horeta s'arriba al peu d'una canal amb tartera i neu. Cal pujar aquesta canal que us porta a la cresta del N. de la Vall de Riufred i des d'allí girar cap al'O. i tot vorejant la cresta pujar al Montcalm. El camí no és marcat.

L'altre itinerari és la via més clàssica, la que puja directament al Montcalm, senyalada de tant en tant amb pintades vermelles.

El camí comença on hi ha la gran roca indicadora. Es travessa el torrent de Pla Subrà i es puja ràpidament per entre pedres i herba fins a trobar un rierol que baixa de les Taules del Montcalm, que cal travessar al cap d'uns minuts i seguir pujant pel costat esquerre. El camí fa ziga-zagues tot pujant per un camí a estones rocós fins a trobar una congesta gran a la dreta i enlaire. Seguint en pujada suau entrem al «Plateau» del Montcalm, un cercle de roques amb una congesta important que s'enfila cap a la paret del S. que dóna a Riufred.

Aquí cal canviar la direcció de la ruta. Enfilant-nos per la congesta en direcció N.O es troba. una canal rocosa que cal seguir una bona estona. Tot i no ser difícil, sovint cal fer servir mans i peus.

Tenim davant La piqueto, un pic molt prominent i visible de lluny. Girem altra vegada en direcció SO.

La canal amb tartera de l'esquerra és un dels camins per a entrar a la vall de Riufred i, vorejant la cresta de la dreta, pujar al Montcalm. ▼

Foto: P. Gabarró

enfilant fàcilment el camí rocós i s'arriba a l'esplanada del Montcalm, molt gran, que puja suaument fins al cim del pic, a 3.077 metres.

Tenim al davant tota la cresta de la Pica i dessota, al lluny, en direcció a ponent veiem l'estany de Montcalm, molt llargarut. Al fons i un xic més enllà, es veu l'estany d'Estats francès.

Des del Montcalm es veu molt bé la carena de la pica amb el cim oriental a mà esquerra, la cresta que sembla serrada que puja al cim, el pic occidental a la dreta i una mica més lluny el pic de Sotllo.

A l'esquerra i sota mateix del Montcalm tenim la vall de Riufred, feréstega, amb l'estany Riufred al fons. Veiem bé, igualment, el pic de Canalbona i als seus peus l'estany del mateix nom, sempre voltat de neu o cobert de glaç.

Vorejant la paret de la vall de Riufred i seguint en direcció O. i després S. en pocs minuts s'arriba al collet de Riufred, a uns 100 m. sota el Montcalm.

Des d'aquí el camí va pujant entremig d'un tarterar no gens difícil. A pocs metres del cim, pel 1971, quan hi havia poca neu, vaig trobar una petita font amb un bon rajolí d'aigua fresquíssima, que mai no he vist mencionada enlloc.

Així arribem al cim de la pica. Des del Montcalm hi ha uns 25 minuts.

ITINERARI N.º 5

De Vicdessòs a Marc, Vall de Soulcem, Riufred i pica.

Des de Vicdessòs una bona carretera porta a Marc, 9 km. on cal deixar la que va fins a Artigues i prendre la de l'esquerra que mena a les cases de Monicou (1 km.) on travessa la ribera. La carretera segueix amunt cap al Pla de l'Isard, les escales i en un eixamplament de la vall arriba al Pla de Soulcem a 1.528 m. on trobem uns orri. Un xic més amunt a 1.546 m., a uns 6 km. des de Monicou tenim, ja a la dreta la Vall de Riufred que es presenta impressionant. Cal deixar la carretera, travessar el riu un xic més amunt i en direcció NO. pujar a la vall de Riufred primerament seguint el vessant dret i als pocs minuts travessar el torrent per a passar a l'altre costat, per dessota d'una gran congesta, damunt mateix del torrent. Des d'aquí cal remuntar la vall separant-se bon xic del torrent, per una pujada molt dreta, d'herba greixosa i relliscosa (Mossèn Cinto explica que va fer-hi una relliscada. Jo també vaig fer-ne una, però em reconforta que el meu guia, un de tants Denjean que es troben a la comarca, també féu la relliscada reglametària). Seguidament ja passats els 2.000 m. cal enfilar-se per la roca un xic distan-

Cercle de les Taules del Montcalm. Al peu de la gran congesta hi ha un estanyol gelat, una fita del camí de pujada al Montcalm. ▼

Foto: P. Gabarró

ciada del torrent i arribar a un nivell on es veu l'estany de Riufred (2.360 m.) a sota. Cal baixar, ara, a prop del nivell de l'estany, feréstec pel rocam que el volta i pel blau fosc al costat de la neu o el gel que té a la vora. Des del Pla de Soulcem cal comprar unes 2 h. 30′ fins a l'estany. Des d'aquí es segueix pel fons de la vall es travessa el torrent i es segueix amunt per la riba dreta, on hi havia hagut una barraca, ara en runes. Hi ha un ressalt rocós que es passa per una canal fàcilment. Es passa novament a la ribera esquerra per a passar un nou ressalt. Normalment ja es troba el camí ple de neu més o menys gelada, on els crampons poden ser molt útils. D'aquí, amb el Montcalm a la dreta i la pica a l'esquerra, es remunta la vall enmig de neu o de tartera fins a arribar al coll de Riufred que és al davant. Des d'aquest coll i en 20′ i direcció SO. s'arriba a la Pica. Del Pla de Soulcem a la pica de 4 h. a 4 h. 30′.

ITINERARI N.° 6

D'Artigues a la pica seguint la ribera d'Estats francesa.

Cal portar un guia o seguir estrictament el que marca el mapa francès de la regió al 1 × 25.000. La brúixola i l'altímetre són indispensables.

* * *

Descriurem el camí que férem perquè creiem útil fer esment de les possibles dificultats del camí, tot ell aspre i enfonsat entre crestes. Férem la ruta en dues jornades.

Sortim d'Artigues a les 2 de la tarda seguint el camí que remunta la Vall d'Artigues en direcció O. i que porta al Port de Montestaure, des d'on es baixa a Broate i Tavascan. Aproximadament a 1 km. es troba a l'esquerra el camí que ens portarà als Orris de Bazurs i que va en direcció S. Pujada ràpida d'uns 150 m. fins a l'inici del bosc de Fontanal, que es travessa gairebé planejant al principi en direcció O. i que després puja fort, novament en direcció S.-SO. De seguida, després de deixar el bosc i una pujada final, s'arriba als Orris de Bazurs, a 1.750 metres del torrent. La barraca era prou gran per a 3 o 4 persones. Des d'Artigues tardàrem 1 h. i 45′ Hi férem nit en un llit fet amb herbes recollides tot al voltant. Aquí ja s'acaben les marques roges indicadores del camí. Des d'ara hem de seguir estrictament les indicacions del mapa, de la brúixola i de l'altímetre.

L'endemà ens llevem a punta de dia i a les 6 del matí comencem el camí. Hi ha moltes boires que pugen i baixen. Veiem 10 isards que pasturen a l'altre costat del torrent. Seguim direcció S. Primer entre herba i roques i després ens enfi-

Carena de la pica, vista des del costat nord de la vall de Riufred. D'esquerra a dreta: collet superior a l'estany més alt de Catalunya (per on hom pot baixar a la vall de Riufred), el pic rodó de 3.004 m., un segon coll, difícilment negociable i perillós, el pic oriental i el cim de la pica d'Estats. ▼

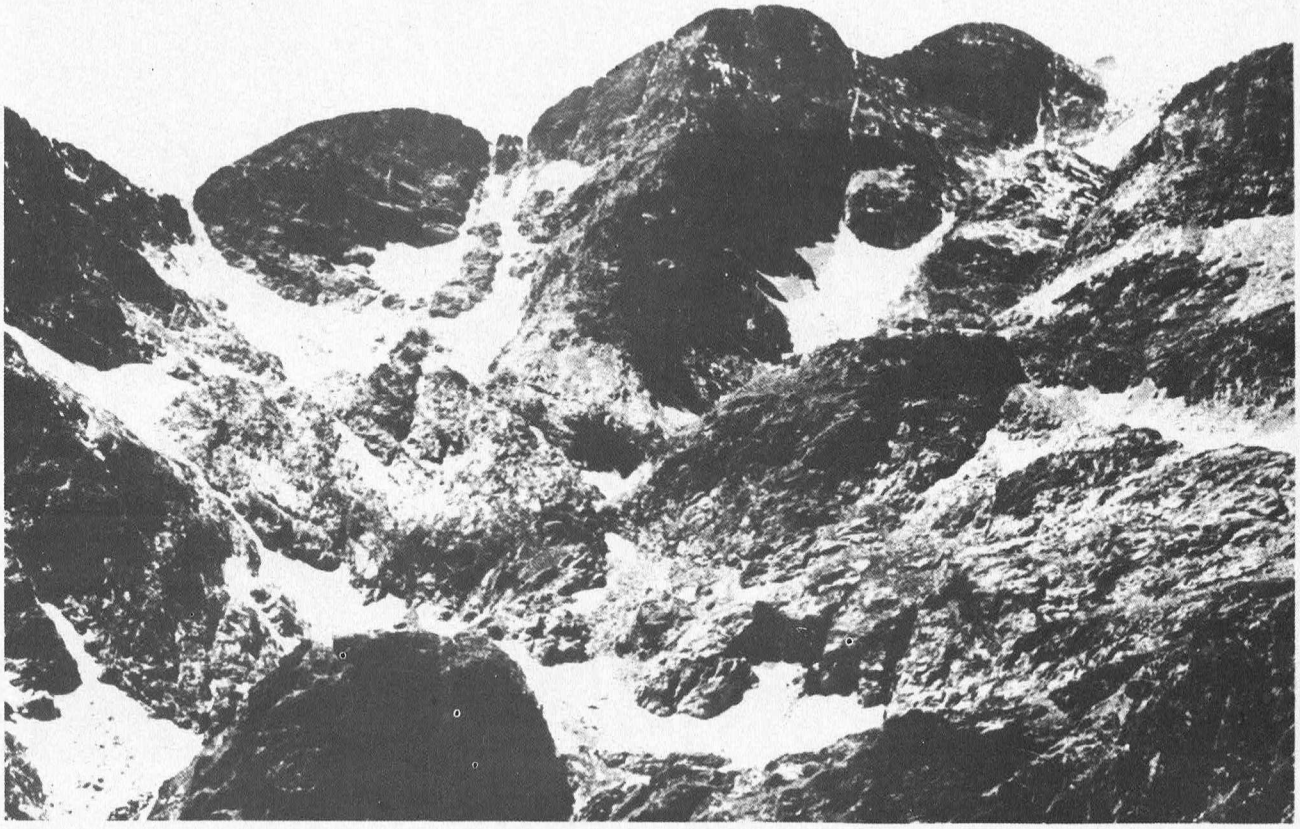

Foto: P. Gabarró

lem per la dreta d'un rierol minúscul, però que segueix la mateixa direcció marcada pel mapa. Arribem, tot i la boira, exactament a la sortida d'aigua de l'estany de Pinet, exactament al moment que l'altímetre ens marcava l'altura de l'estayol, a 2.274 m. La boira només ens deixa veure una part del llac que té uns 100 m. de llarg. Des de l'Orri de Bazurs hem pujat 450 m. en 1 h. i 40′.

Voregem l'estanyol per la dreta i seguim estrictament S., amb l'ajuda de la brúixola que em cal mirar constantment per la boira espessa. El camí puja primer un xic, segueix bon tros planejant i finalment ens porta per una grossa tartera al fons de la ribera completament plena de neu gelada, molt abundant, que ens cal seguir fins a arribar entre rocs i boira a l'estany d'Estats francès a 2.415 m, i a uns 45′ des de l'estany de Pinet. Tot i estar a uns 50 m. sobre l'estany, la boira no ens el deixa veure bé i solament tirant pedres i sentint el xipxop del caure a l'aigua estem segurs que és l'estany. L'altímetre ens ho confirma. Estany molt més gran que el de Pinet i blau fosc. Fa 2 h. i mitja que caminem.

Continuem vorejant l'estany per l'esquerra (ribera dreta) entre grans rocs i en poca estona ens trobem amb una gran congesta que omple el fons de la vall i s'enfila també per la part esquerra. Continua la boira. S'aclareix un moment i veiem que la neu s'enfila pel fons de la vall cap a un coll estret i alt i ens decidim a canviar de costat: travessem, doncs, el fons de la vall i ens enfilem entre roques i miques d'herba per un camí escabrós. (Si hauríem trobat pas seguint pel mateix costat d'abans, no ho sé pas, ja que la boira no ens ho deixà veure.)

Comença a ploure, poc, però amb llampecs llunyans i tronades fortes. El meu company es va posant nerviós. Per tots costats estem voltats de parets de roques molt altes que sembla que ens caiguin damunt i amb la boira encara ens fa més feresa. Ell no ha fet mai el camí i no està acostumat a fer ruta només amb el mapa i la brúixola.

Al cap d'una estona de pujar —uns 40′— trobem un estany força gran (de 100 a 150 m.) que està a 2.600 m. i per tant no correspon a l'estany de la Cometa d'Estats. No està tampoc marcat al mapa francès, però correspon a un lloc on el mapa marca una gran clapa de neu. Comprenem que aquest any (1966) hi ha hagut molt desglaç i

L'estany de la Cometa d'Estats, des de la part alta. ▼

Foto: P. Gabarró

aquest fons de vall normalment ple de neu (i així marcat al mapa) ha deixat al descobert aquest estany poc conegut i no mapat.

Aquest llac que no esperàvem, la latitut que no hi correspon, la pluja que apreta i els llamps i trons que no paren han posat frenètic el meu company. Jo em sento inquiet, però gens frenètic perquè sé on som.

Anem pujant per mal camí entre roques fins que, uns 40′ més tard i al nivell precís, 2.750 m., veiem sota nostre a l'esquerra l'Estany de la Cometa d'Estats. Estem, doncs al fons de la cometa que pel sud puja al coll de Sotllo i per l'E.SE. al collet de Riufred i Montcalm a l'esquerra i pica d'Estats a la dreta. La neu és abundosa en aquest fons.

A la dreta i en direcció O. hi ha una canal plena de rocs esllavissats que duu a un collet que s'aboca a la Vall de Broate per on sabem que és possible de pujar.

El camí des d'aquí al Montcalm i la pica, és ben visible i no té cap dificultat llevat de la pujada. De l'estany al collet de Riufred hi ha aproximadament una hora de pujada i 20 minuts més fins al cim de la Pica.

Total des dels Orris de Bazurs fins l'estany de la Cometa d'Estats, unes 3 h. i 45′ i fins al cim de la pica unes 5 nores.

Llocs d'acampada segons els itineraris

Itinerari 1. — Per la vall de Sotllo. Pla de Boet a 1.900 m. Pla molt gran amb aigua abundant. Pla de Canalbona, a 2.200 m. i a mig camí de l'estany d'Estats. Lloc arrecerat. Estany d'Estats a 2.485 metres sota la pica.

Itinerari 2. — Per la Vall d'Areste. L'estany d'Areste és ideal, tant per l'emplaçament protegit, com per l'altitud de 2.400 (a 700 m. de desnivell de la pica).

Itinerari 3. — Per Tavascan. Pla de Boavi, molt extens al costat del riu a 1.400 m. Pla de Broate a 2.080 m. El riu el travessa.

Itinerari 4. — Per Pla Subrà i Montcalm. Orris de Pujol a 1.750 m. Torrent a prop.

Itinerari 5. — Ribera d'Estats francesa. Orris de Bazurs a 1.658 m. Torrent ben a prop.

Itinerari 6. — Per la vall de Riufred. Uns minuts més amunt de l'estany de Riufred, a la dreta. A uns 2.400 m.

Un dibuixant del Centre en Josep Ribot i Calpe (1888-1974)

per **Jordi Ribot**

Dins el programa d'actes i activitats amb què el Centre Excursionista de Catalunya ha volgut commemorar el seu primer Centenari, tingué lloc, la primera quinzena de novembre del 1976, una exposició de dibuixos de Josep Ribot, soci del Centre i admirador sincer de l'obra cultural i patriòtica de l'entitat.

L'artista Josep Ribot fou un il·lustrador nascut a Barcelona i que ja des de molt petit va setnir la seva vocació. Va cursar els estudis com tants altres artistes de la seva època, dibuixants, pintors i escultors, a l'Escola de Llotja, on fou alumne del pintor Fèlix Mestres i Borrell. I quan el 1913 hi va guanyar un premi, aquest fou esmerçat a Mallorca, el Pallars i la Vall d'Aran. En aquests llocs és on va començar a documentar-se sobre el folklore i el paisatge, dos aspectes als quals, al llarg de la seva vida, es dedicarà plenament.

Però no anticipem els fets. El 1910, va entrar com a soci al Club Muntanyenc Barcelonès, i potser també va iniciar els seus primers contactes amb el Centre gràcies a un soci molt amic seu. Les excursions, el folklore, l'art popular, la història i les ciències naturals el captivaven en gran manera, ja que hi trobava els elements per al seu art, que, ajudats per la seva fantasia, l'influïren decisivament. En fi, tot plegat fa que amb un grup d'uns pocs amics, entre els quals hi ha en Josep Co de Triola, decideixin fundar el Grup «Brand» i anunciar que la novella entitat «per mitjà de l'Excursionisme treballarà per l'art i per la Pàtria», com així ho diu la bonica ensenya que ell ha dibuixat i que representa un capitell romànic emergint enmig d'un bosc, al peu d'una costeruda muntanya on s'aixeca un castell...

El Grup «Brand», al cap de pocs mesos és dissolt. Però aquest contacte, i molt en particular l'amistat amb en Coll de Triola (que a més d'ésser amic seu és també soci del Centre), farà que cada vegada s'acosti més a l'Entitat. Finalment, aca-

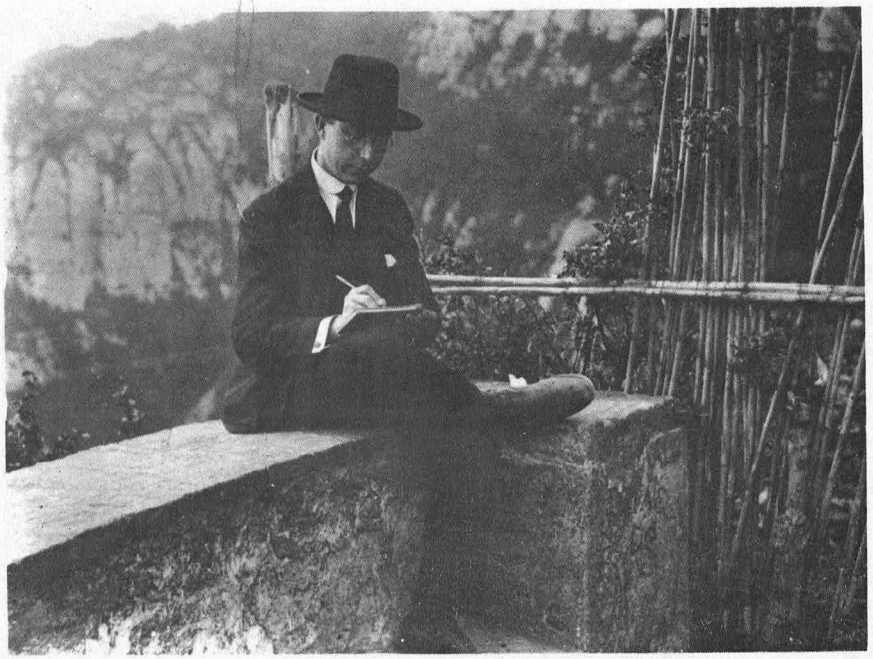

Josep Ribot, dibuixant, a l'hort de l'abadia de Montserrat, l'1 d'agost de l'any 1926. ▼

Una de les pàgines de la "Guia per a conèixer els arbres", de Francesc Masclans, on són dibuixats el faig (I), l'arç blanc (II) i el grèvol (III). ▼▼

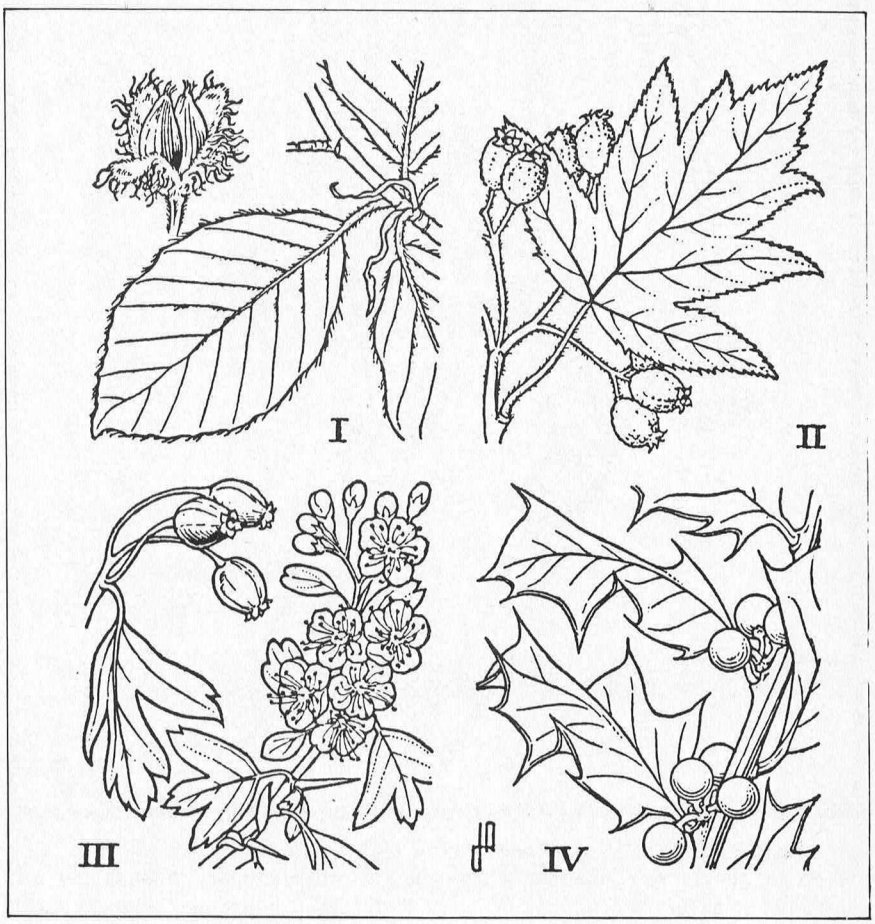

Un projecte de cartell per als Esports d'Hivern a Ribes, *l'any 1920. Ultra la concepció del cartell i l'acurat disseny, cal remarcar-hi l'exhaustiu estudi realitzat de l'actitud de l'esquiador* ▼

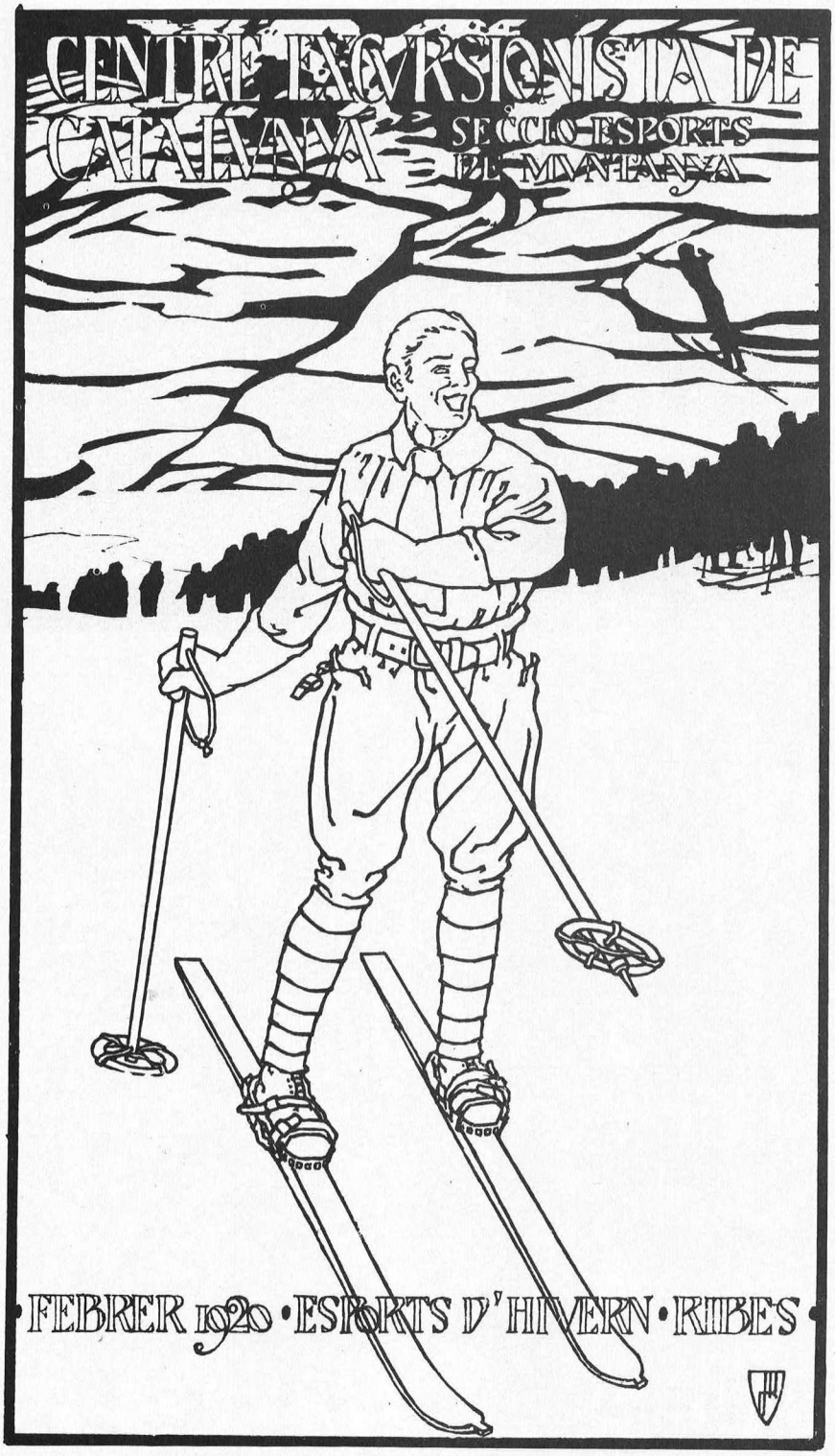

ba decidint-se perquè, donades les seves inclinacions, el Centre li ofereix més avantatges.

Allí troba un estol d'amics amb els quals mantindrà relació fins a la mort. Tals foren en Timoteu Colominas, secretari del Centre, el professor Rossend Serra i Pagès, i algun altre més. Ultra això, se sent cada dia més atret per les activitats culturals, en particular pel contacte que els seus membres tenen amb tots els aspectes que es referixen a la muntanya. Tanmateix, però, el seu ingrés definitiu al Centre no tindrà lloc fins al 9 d'abril del 1919.

La seva primera manifestació artística al servei del Centre va aparèixer al Butlletí del mes de setembre del 1914, ilHustrant una llegenda escrita pel seu amic Colominas i que duu per títol «La Cerva Blanca». A partir d'aleshores, nous dibuixos aniran apareixent en cartells, anuncis, etc. Recordem els dels Esports d'Hivern celebrats a Ribes el 1920; els dibuixos que acompanyen el articles parlant de les expedicions angleses a l'Everest del 1922 i 1924, i d'altres.

Ripoll, on el Centre Excursionista de Catalunya tantes activitats culturals i esportives havia desplegat en la segona dècada d'aquest segle a favor del monestir i de la seva comarca, el va atreure també el 1915, quedant-hi ja des d'aleshores compromès com a ilHustrador d'algunes revistes locals, molt particularment amb «Scriptorum». Això es devia a la seva amistat amb el professor i folklorista Rossend Serra i Pagès, soci del Centre, que solia passar tots els estius a la vila comtal. Ell el féu entrar en un grup d'inteHectuals i industrials ripollencs que eren els veritables impulsors de la vida cultural que durant molts anys bategà a Ripoll. De resultes d'aquesta relació d'amistat, anys després, va néixer el Museu Folklòric. Allí, en Josep Ribot hi té exposades dues obres: «El casament a muntanya» que tot sovint és reproduït en articles i programes folklòrics, i un aiguafort de la farga d'aram, típica indústria local coneguda arreu del món.

Quan el Centre, el 1918, va iniciar la publicació de les guies excursionistes, pogué comptar amb la collaboració d'en Ribot per a les se-

Els dibuixos de Josep Ribot ens descobreixen, junt amb la serenor del seu traç precís, un amor profund a la naturalesa i una rotunda catalanitat. ▼

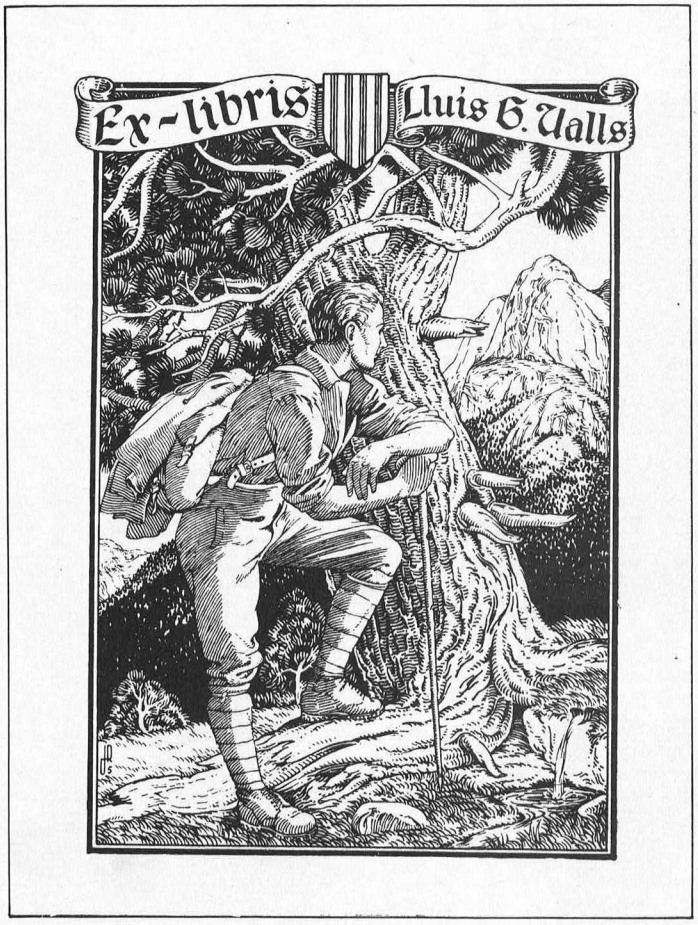

ves portades. La primera guia era «Itineraris al Xalet Refugi d'Ulldeter», amb una coberta molt atractiva. Fou impresa per Oliva de Vilanova, del qual era primer dibuixant.

A aquella guia en seguiren d'altres, totes embellides amb una coberta en colors al «gouache», a més d'anar ilustrades, algunes d'elles, amb nombrosos dibuixos i mapes seus a l'interior del text. Així, recordem: «La Maladeta», «Santa Maria de Ripoll», «La Costa Brava», «Les Guilleries» (aquesta, amb dues ilustracions a color, de les quals sols una fou publicada), «Club Alpí Català», etc.

* * *

Per motius particulars, durant vint-i-cinc anys va restar allunyat del Centre, fins que gràcies a Agustí Jolis, director aleshores de la revista «Montaña», hom va tornar a veure'l per les seccions i per la biblioteca. Tots se'n van alegrar i pel juny de l'any 1955, la nostra revista reprenia la seva col·laboració il·lustrant les monografies que sobre alguns santuaris de Catalunya escrivia Francesc Gurri i Serra. El seu primer dibuix acompanya l'article que tracta del Santuari de la Mare de Déu de la Quar.

A aquesta col·laboració hi hem d'afegir la del 1958, quan amb motiu del 50è aniversari de la Secció de Geografia i Geologia del Centre, fou publicat el primer volum d'una «Guia per a conèixer els arbres», del professor Francesc Masclans, i a la gual aportà més d'una cinquantena de dibuixos d'un gran valor didàctic. Va seguir, poc temps després, un segon volum, la «Guia per a conèixer els arbusts i les lianes», també amb dibuixos seus.

Finalment, el 1970 i a cura de l'Institut Botànic, secció de Micologia, tingué lloc en el Centre una exposició de bolets en la qual va exposar-se una mostra de les seves aquarelles que sobre la flora micològica posseïa, moltes de les quals vistes en secció.

Fóra, doncs, una tasca llarga donar una llista completa de les manifestacions en què com a dibuixant, pintor i àdhuc gravador, havia treballat. Però, sens cap dubte, l'excel·lència del seu art radica en el dibuix per al qual estava ben dotat i en el qual s'havia especialitzat infatigablement durant tota la seva vida fins molt poc abans de morir quan, ja envellit i amb la vista molt malmesa, va deixar del tot de dibuixar. Va morir a la nostra ciutat, vora els 86 anys d'edat.

* * *

Com a colofó de tot el que hem dit ací, afegiré que Josep Ribot era un home modest i senzill, i aquests trets, sovint, dissimularen el mèrit del seu treball malgrat ésser força estimat. Era a més un esperit inquiet i altament observador. La seva excessiva sensibilitat artística el feia ser molt exigent, però cal reconèixer que també ho era amb ell mateix. Va treballar molt i en l'art del dibuix va il·lustrar llibres importants com «Costums de Catalunya»; «Llibre d'Or del Rosari»; «Nou i Vell», volum de poesies del poeta Morera i Galícia; «Llibre d'Or del Liceu»; «Palacios y Castillos de España»; «Pomell històric de Montserrat», etc., etc. A més, va dibuixar nombroses estampes i goigs.

La seva popularitat al Centre era molt crescuda. Els seus amics Co de Triola, Serra i Pagès, Timoteu Colominas, Lluís Estassen, Estanislau Pellicer i altres, estaven entusiasmats amb els seus dibuixos. Alguns Presidents del Centre, com Cèsar August Torras o Rafael Patxot i Jubert, admiraren tant l'art del

Un dels dibuixos que il.lustraren la sèrie dels Santuaris de Catalunya. Aquest, del Santuari de la Mare de Déu del Coral, prop de la Menera (Vallespir), aparegué a Montaña, *(febrer de 1957).* ▼

Josep Ribot conreava també l'aquarel.la, en què excel.lí pel seu art depurat. Reproduïm –en blanc i negre– la que féu, en color, del bolet conegut per "ou de reig" (Amanita caesarea) ▼▼

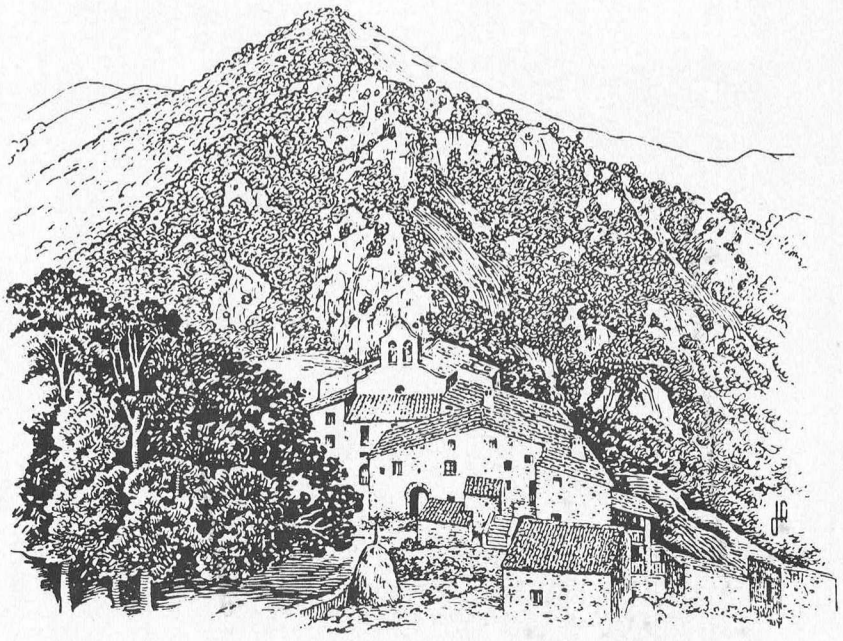

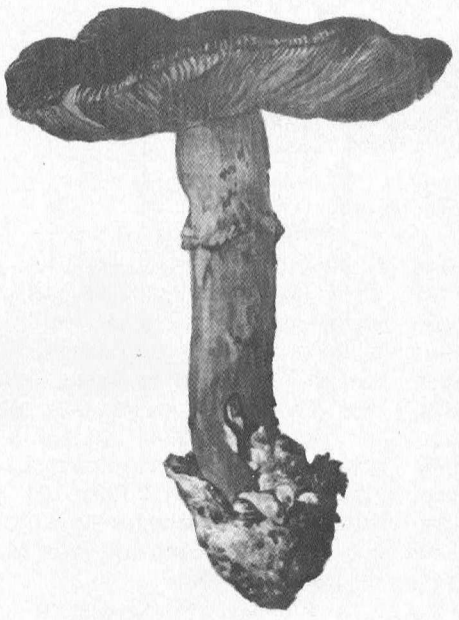

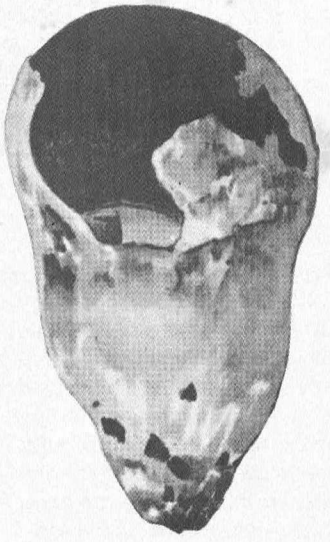

seu llapis com la catalanitat dels seus dibuixos, i li confiaren alguns encàrrecs, com les portades de les guies «La Costa Brava» i «Les Guilleries». Per a aquesta missió hagué de traslladar-se expressament a la zona escollida i un cop allí cercar un assumpte i dibuixar-lo del natural.

A Josep Ribot li agradava molt de caminar i era un home fort i sobri. Quan era més jove, molts diumenges anava a Sabadell a ballar sardanes. Matinejava i feia el recorregut d'anada i tornada a peu. Per l'estiu del 1925, estant a Ripoll, va anar en companyia d'uns amics al Rosselló i, al retorn, vingueren caminant des de Perpinyà passant per Núria i Bruguera.

Però si caminar en ell era una passió, la va posar sempre al servei de la seva vocació d'artista, i per això cada vegada que sortia, fos d'excursió o bé per donar un tomb per la Ciutat o als defores, sempre dibuixava tot allò que trobava al seu pas i que el copsava. Va arribar a tenir un arxiu abundós d'apunts i notes.

En les excursions no era amic de pujar al cim de les muntanyes. Ell sortia per a dibuixar i prou, i així ho deia. Tot el que dibuixava, correntment, ho feia des de la seva cartereta de butxaca, de la qual mai no es separava, i on duia unes quantes quartilles i un llapis. Aquest era el seu únic bagatge d'artista. Dibuixava pertot arreu, àdhuc viatjant en tren.

Coneixia molt bé la serralada del Tibidabo i nombrosos indrets del pla de Barcelona, d'on tenia presos dibuixos i apunts, principalment de cases velles de pagès, moltes de les quals avui ja no existeixen. També les veïnes muntanyes de Montjuïc, Sant Pere Màrtir, la Conreria, el Turó de Montcada, Sant Ramon, etc. Era aimant de la naturalesa i del paisatge, i sempre caminant i dibuixant, sol o acompanyat, va estar per Sant Llorenç del Munt, els cingles de Bertí, el Montserrat, la Vall d'Aran, el Pirineu català al llarg de la seva serralada i altres indrets de Catalunya. D'aquesta manera, anant d'ací i d'allà, va anar coneixent el nostre país, estimant-lo i identificant-s'hi a través dels seus dibuixos. Molts d'aquests, més endavant, serviren per als seus treballs artístics, com s'esdevingué amb algunes de les portades de les guies del Centre, en particular les del Xalet d'Ulldeter Tanmateix, convé remarcar que la comarca del Ripollès fou la zona on va desplegar, com en cap altra, una gran activitat, tant artística com excursionista.

Flors de muntanya

per **Ramon Pujol i Alsina**

Avui començaré parlant-vos de tres llibres ingressats darrerament a la nostra Biblioteca.

Els noms catalans dels bolets (Ordre dels agaricals):

Autor, Francesc Masclans, edició de l'Institut d'Estudis Catalans, 1975. Es tracta d'una obra molt interessant per als estudiosos dels fongs, i que en certa manera ve a completar l'obra anterior del doctor Masclans, **Els noms vulgars de les plantes a les terres catalanes,** que tan bon servei ens fa.

Els noms catalans dels bolets comença amb un prefaci explicatiu dels noms vulgars i dels científics. Ens remarca d'una manera especial que les claus dicotòmiques que ens ofereix, no ens serveixen per a la classificació tal com passa correntment en els llibres de botànica, sinó com a mitjà de comprovació.

Després del prefaci, vénen les dites «Claus de comprovació» en els grups A. i B. Segueix l'índex de noms catalans i l'índex de noms llatins; distribució de les espècies, junt amb un esquema de les unitats fisiogràfiques dels Països Catalans. Fineix el llibre amb l'apartat de bibliografia i abreviatures, i la taula.

Los nombres trecentistas de botànica valenciana en Francesc Eiximents: Autor: Lluís Alpera. Edició de «Institutción Alfonso el Magnánimo» de la Diputació Provincial de València.

Alpera ens fa la presentació de Francesc Eiximenis, nat a Girona el 1340, però que gairebé sempre visqué a València. Ens dóna referències de l'obra escrita més important d'Eiximenis, que fou **Lo Crestià,** i d'aquest el **Llibre Dotzè,** especialment en la seva tercera part **Regiment de la Cosa Pública.** És damunt d'aquesta obra, i dels 109 noms d'espècies botàniques (arbres, plantes, herbes, fruits, etc.) que Lluís Alpera ha fet el seu interessant estudi dels noms vulgars catalans consignats en aquesta obra del darrer quart del segle XIV.

Hi ha un comentari per a cada nom, donat-nos a conèixer els diferents criteris dels filòlegs Alcover, Moll, Fabra, Griera, Corominas, etc. i dels botànics com Font i Quer, i Masclans Girvés. És un llibre per a estudiosos, i per damunt de tot per a deixar palesa la persistència dels nostres noms vulgars de les plantes, que seguim anomenant (excepció feta d'un petit percentatge) tal com ho feien la nostra gent del segle XIV.

Forum Alpinum: Equip de col·laboradors. Edició de l'Oficina Nacional de Turisme de Suïssa. 1965. Text en les quatre llengües nacionals: alemany, francès, italià i reto-romànic.

És un llibre en gran format, pulcrament editat, amb un bon nombre de mapes, gravats i fotografies, tot relatiu a un estudi molt aprofundit sobre la gran problemàtica de la regressió constant del poblament a muntanya. L'estudi és dedicat a les comarcades on aquest desgraciat fenomen es fa cada cop més acusat, i es divideix en set apartats:

1. Jura, Gruyère, Alps de Vaud.
2. Valais.
3. Oberland bernès, Emmental.
4. Entlebuch, Uri, Schwyz, Unterwalden, Glaris.
5. Ticino, Grisons de llengua italiana.
6. Grisons de llengua alemanya i reto-romànica.
7. Appenzell, Toggenburg, Oberland Saintgallois.

En cada un dels apartats se'ns dóna una informació detallada de geografia física, de la natura i l'home, de les llegendes, música i costums populars, un interessant reportatge d'enquestes fetes a la gent del país, seguit d'una anàlisi sobre el futur.

El llibre es clou fent-nos conèixer les opinions d'un especialista en qüestions agrícoles, d'un psicòleg, d'un educador, d'un escialista en turisme, d'un enginyer agrònom i d'un periodista. Ens adonem de la gran preocupació del govern suís per ajudar la pagesia de muntanya i evitar el desplobament. S'ha creat la SAB (Agrupament Suís de Pagesos Muntanyencs) que ajuda amb unes subvencions especials. Es parla de la gran importància que pot tenir de ben planificar les zones de muntanya, per a portar-hi nova vida; es parla de la creació de ciutats satèl·lit. Tot i reconeixent la gravetat del problema, en l'epíleg del llibre, molt intel·ligent, es deixa, però, el cor obert a l'esperança.

Dissortadament, tant als Alps (francesos, suïssos o italians) com al Pirineu passa exactament el mateix. Les poblacions que per espai de segles s'hi havien mantingut, avui ho abandonen tot. Us fa mal al cor, rodant pel Pallars (i altres comarcades de l'alta muntanya) de veure poblets totalment abandonats. M'explicava un bon amic, pallarès de Perves, que una de les causes més grans de l'abandó dels pobles, és que les primeres a marxar-ne són les noies. M'explicà el cas d'un hereu de Roní, que no trobà cap noia que s'hi volgués casar i fer-se el càrrec de la casa com a mestressa. Això sembla que és també molt corrent a Suïssa. Hi ha poblets que quan els han fet la carretera, i els han portat l'aigua i la llum, llavors abandonen el poble. Cas de Corroncui, on fa tres anys, hi havia encara cinc famílies i avui no hi ha ningú. A Viu de Llebata, sols hi queda un veí, i a Perves, i a Sarroca de Bellera, seguiran aviat el mateix trist camí. Aquest despoblament de les nostres comarcades muntanyenques és un problema de ben difícil solució. Als poblets on encara hi ha algunes famílies que aguanten, només hi ha gent vella. Tot el jovent fuig cap a vila o a ciutat. La desaparició dels abnegats mestres de minyons rurals, i la concentració escolar en una vila determinada, ha contribuït també força a l'abandonament de la muntanya.

Com podríem salvar aquesta part del país que ens fuig? Esl estudis dels nostres sociòlegs, enginyers agrònoms i educadors, aconseguiran també com en el cas dels suïssos

de **Forum Alpinum,** que puguem també nosaltres, obrir el cor a l'esperança d'una solució?

Deixem les preocupacions, i anem a parlar de les nostres flors d'avui.

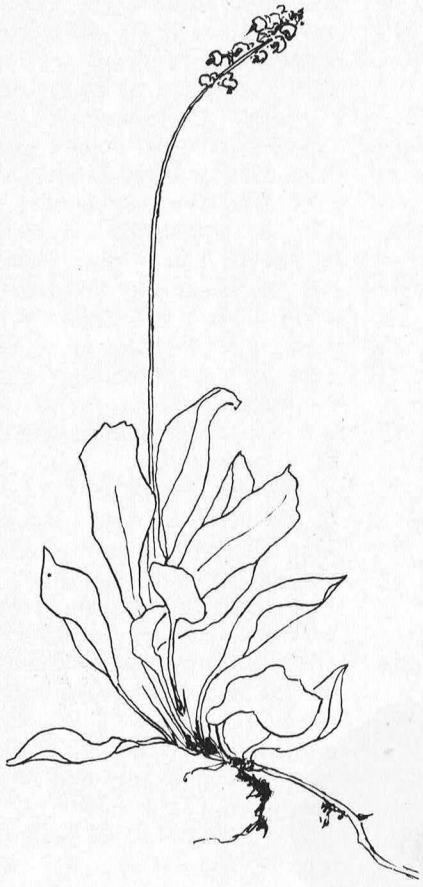

Pirola rotudifòlia. Piroläcia. És una planta vivaç, amb la tija florida molt redreçada. Té una alçada que pot oscillar entre els 15 i els 40 cm. Les flors, d'un color blanc-rosat, afecten la forma d'un raïm, i una mica penjants. Les fulles resten agrupades a la base, en nombre de 4 a 12. És una bella planta que hom pot trobar o al llindar, o a dins del bosc mateix, i generalment en altures compreses entre els 1700 i els 2000 metres. El dibuix correspon a un exemplar collit al pla de Boavi (Pallars oriental) els darrers dies de juny.

Dentaria pinnata: Crucífera. Nom vulgar: Canuguera. Té el tronc de 30 a 60 cm, simple, glabre, nu inferiorment, fulles pinnatisectes, flors lilarosades oblongues, pètals 3-4 vegades més llargs que el calze, que és verd. Podem trobar aquesta planta en el boscos de l'alta muntanya. Segons els llocs, a començament de maig ja es poden trobar plantes en flor. La florida s'allargassa fins a l'acabament de juliol. El dibuix correspon a un exemplar collit al bosc de la serra de Sant Amanç (Vall de Ribes) a començament de juny.

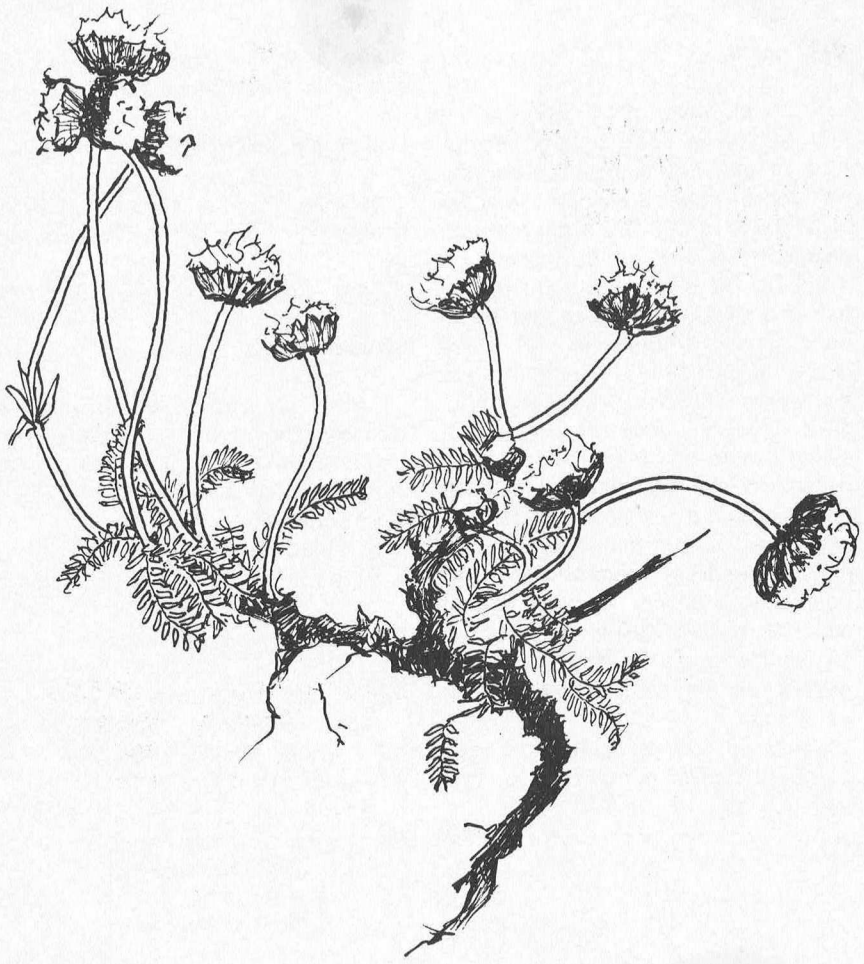

Astragalus monspessulanus L.: Lleguminosa. Noms vulgars: Herba de Sant Llorenç, Peu de rata, Cria de rata. Planta perenne de 10 a 20 cm, glabrescent, rizoma llenyós, ramificat produint les branques per l'extrem rosetons de fulles i llargs peduncles escapiformes, fulles llargament peciolades amb 10-20 parells de foliols elíptics; amb flors purpurines, rarament blanquinoses en capítols ovoides, densos, peduncles ordinariàment més llargs que les fulles. Hom pot trobar aquesta planta prop del bosc o als ermots de l'alta muntanya, preferentment en terreny calcari. El dibuix correspon a un exemplar collit ben a la vora del cim de la serra del Verd (Berguedà) a finals de maig.

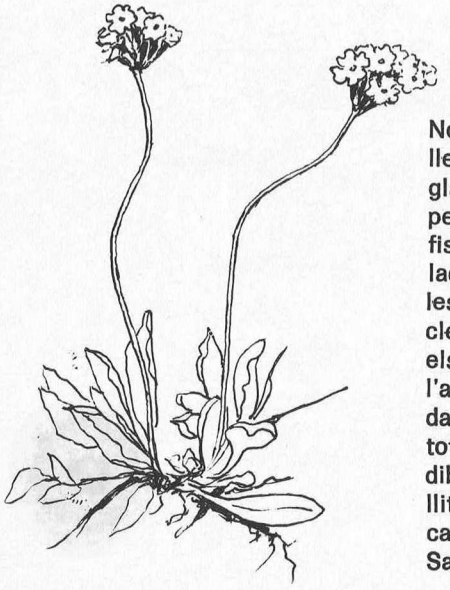

Primula farinosa L. Primulàcia. Nom vulgar: Primavera. Té les fulles transovato-oblongues, verdes i glabres per sobre, albo-farinoses per sota, lleugerament reticulades i fistonades, i les flors d'un rosa lilaci, grogues a la gorja, en umbelles multiflors dretes, amb peduncles de 8 a 18 cm. Cal buscar-la en els prats i pasturatges humits de l'alta muntanya. El període de florida comença a mig juny i s'allarga tot el juliol, segons els llocs. El dibuix correspon a un exemplar collit al pla de l'Hospital de Benasc, camí de la Renclusa, pels volts de Sant Pere.

Avenc del Museu

per **Oleguer Escolà**

Fins ara no hem començat pas, per dir-ho bé, un catàleg espeleològic de Montserrat; però hi hem fet força activitat i tan bon punt ens assabentem que algú d'Esparreguera o de per allí ha fet una «primera» o un avenc poc conegut a Montserrat, tenim de seguida interès a anar-hi.

Com sempre, malgrat tot, no hi anem amb massa presses, car quan hi anem ja deu fer 6 mesos o més que un escalador va dir a un excollega que «hi havia un avenc a prop de l'agulla del Museu»; hi dedicàrem el 9-V-71 i hi arribem després de seguir un bon itinerari dels **Itineraris Montserratins** —de bona memòria— i de trobar sense penes les agulles del Museu o, més ben dit, el serrat dels Tudons.

Situació

Al serrat dels Tudons, al SW del coll del Museu, a uns 300 m aproximadament, hi ha l'agulla Ajaguda del Museu, la del Museu i una de petita. L'avenc es troba entre l'agulla del Museu (855 m) i l'agulla petita, dalt del collet, a un metre del centre d'aquest cap al cantó E, sobre una diàclasi molt visible mirant el conjunt de les roques des de baix. Cal revoltar les agulles del Museu per l'est, per la base, fins al darrera (o sigui fins a l'extrem SW), per on es pot pujar grimpant sense necessitat d'haver d'escalar res. Es pot pujar per una canal o bé per la mateixa roca. Per anar-hi des de can Jorba o des de la Vinya Nova, vegeu la descripció del camí a **Itineraris Montserratins** (Ed. Ossa Menor, 1961).

Història

Exploració i estudi el 9-V-71 per M. Ubach, P. Cantons, A. Nubiola i l'autor. A baix trobem diverses coses entre les quals una llibreteta amb «firmes»: Secció de Muntanya d'Esparreguera, 28-II-71, Club Muntanyenc Sant Cugat amb una tarja impresa d'«Operació Montserrat».

Descripció

Boca principal d'1,4 per 0,8 m. Pou de 12,3 m des del llavi inferior i 13 m des del superior, estructurat sobre dues diàclasis: una de principal E 20 N i l'altra del sistema ortogonal: N-S. Capa de margues a —4,5 m, on s'ajunta al pou principal un pouet o tub procedent de la boca lateral secundària, 1,5 m al N de la principal i impenetrable. A partir d'ací el pou s'eixampla (uns 2 m de diàmetre) i a —8 m s'ajunta amb una cavitat desenvolupada al N sobre la mateixa diàclasi E-W, els punts terminals de la qual segueixen la diàclasi i acaben en dues gatoneres impenetrables per l'estretor. L'extrem E baixa fins al punt de mínim desnivell: —14 m. La cavitat es troba naturalment excavada en els conglomerats montserratins.

Es tracta d'una cavitat d'origen càrstic típic en conglomerats, produïda per dissolució de l'aigua infiltrada a través de diàclasis.

Dades climatològiques

Exterior (boca): 15,5° C; 14,45 h. Núvol, però amb la roca calenta pel sol.

Fons (extrem N): 10,3 ° C; 17 h.

Biospeleologia

No es va trobar cap **Speophilus kiesenwetteri** Jeann., només gasteròpodes, dípters nematòcers, 1 araneid, 1 isòpod triconíscid.

Entrada: 16,15 h.

Sortida: 17,45 h.

T.p.s.t.: 1,30 h.

Bibliografia

Amics de Montserrat (P.B.C.). — 1961. **Itineraris Montserratins.** Ed. Óssa Menor, Barcelona. 237 pàgines, 1 mapa general.

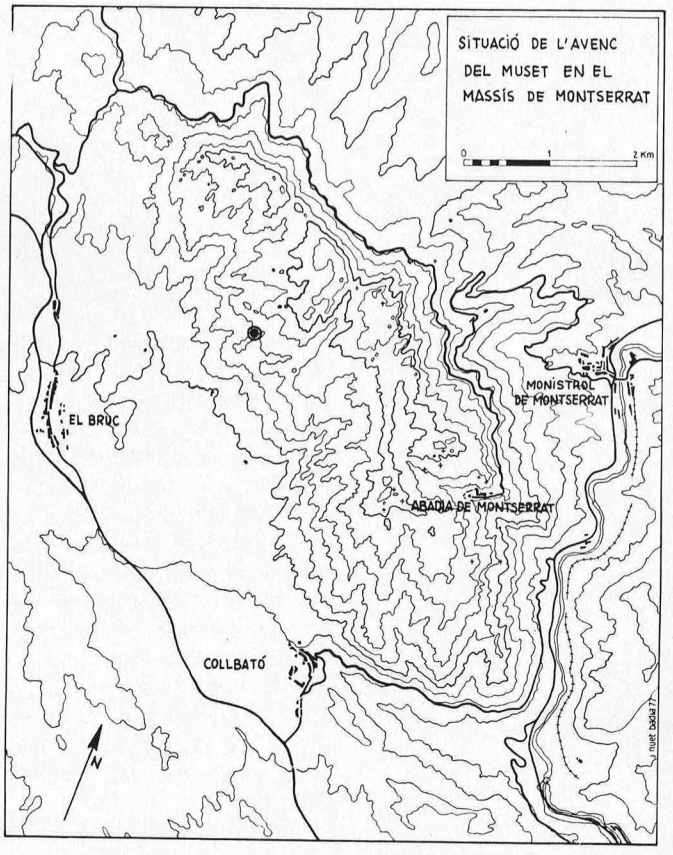

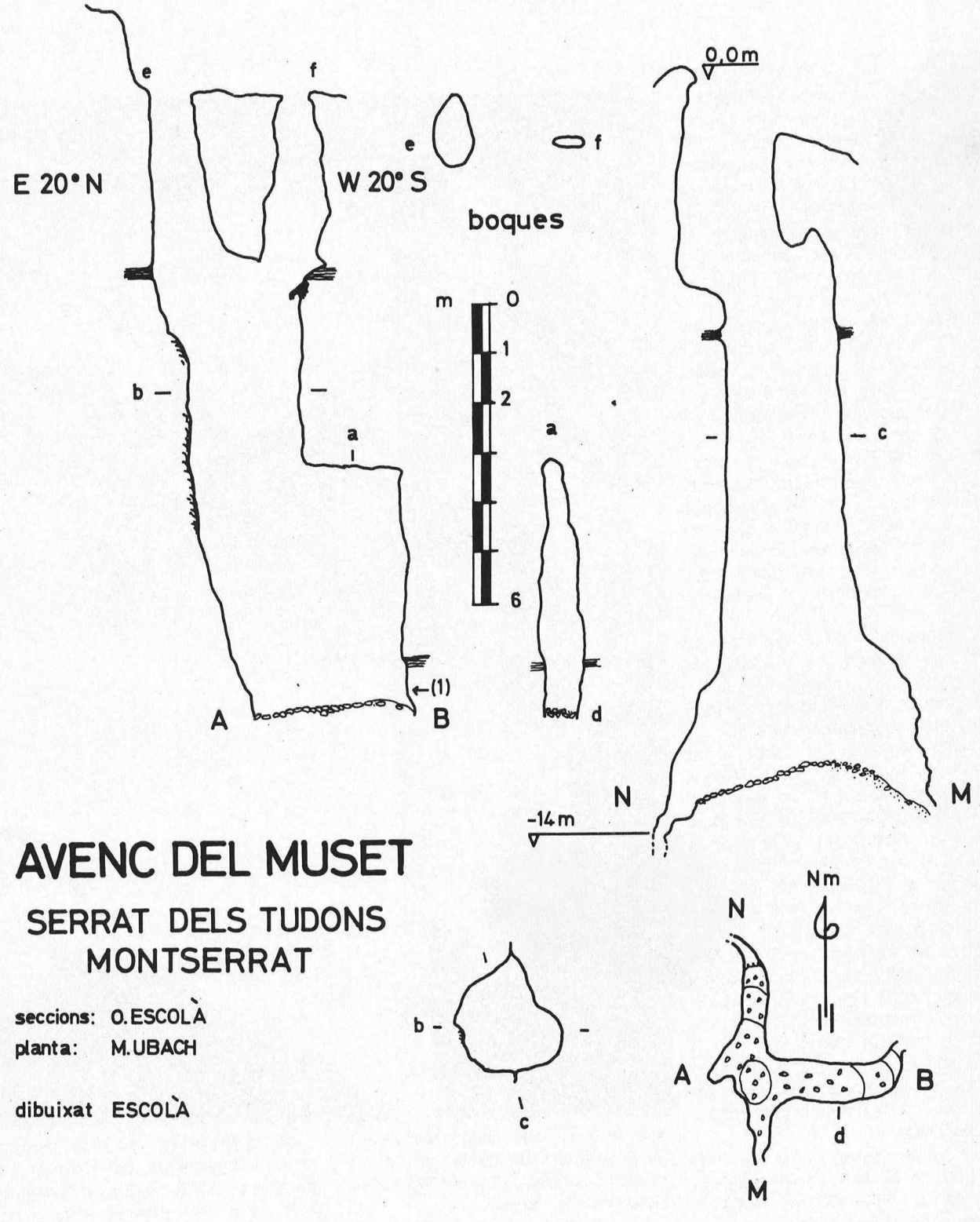

AVENC DEL MUSET

SERRAT DELS TUDONS
MONTSERRAT

seccions: O. ESCOLÀ
planta: M. UBACH

dibuixat ESCOLÀ

E. 9-V-71 (1) 10,3 °C 17 h

El XIX Rallye d'esquí a Cabdella

per **Josep Abril i Pinell**

Foto: A. Grifol

L'estany dels Vidals, des del coll de Carboners. ▼

L'esquí de muntanya té l'avantatge dels esports minoritaris, en què encara hi ha moltes coses a fer, com és ara trobar itineraris gairebé inèdits. Aquesta és una de les feines que ens proposem a través dels Rallyes i en què segurament, en algunes ocasions, hem arribat a reeixir, com crec que s'esdevingué en aquest XIX Rallye d'esquí.

Cabdella, a la capçalera de la Vall del riu Flamicell, i en la divisòria entre el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà, és una vall coneguda per les instal·lacions elèctriques de Fecsa, però les seves contrades no ho són gaire per l'esquí. És així que es va descobrir amb alegria, sobretot el primer dia, un itinerari esplèndid, amb descensos magnífics que, tot i ser un any de poca innivació, reunia condicions de quantitat i qualitat de neu pràcticament immillorables.

Els vint equips de procedència diversa, que prengueren la sortida de la primera etapa, podien fer, si volien guanyar medalla d'or, un recorregut que, totalitzant uns 2.400 m. de desnivell, sortia de Cabdella per la vall de Riquerna, cap al Tossal de Raspes Roies, Port de Rus, Vall de Manyanet i ascensió al Tuc Muntanyó; un altre descens, per tornar a pujar al pas de Fèlia i descendir finalment a Cabdella. Era una sorpresa veure com la neu quedava amagada des del poble i que a pocs metres de desnivell s'obrien esplèndides valls on era una delícia de passejar-se amb els esquís. El temps va mantenir-se bo pràcticament la totalitat del matí i cap a mgdia, quan arribaven els últims equips, va començar una forta nevada que va fer témer per l'etapa de l'endemà.

En l'última baixada, i des del port de Fèlia, es va fer un petit descens amb llitera, unes lliteres portàtils que es munten amb els esquís, molt útils en cas d'accidents. El descens consistia únicament en la baixada, tot procurant que el ferit imaginari no resultés rebolcat i que hom baixés amb la seguretat i precaucions amb què es faria en cas necessari. En el temps total també hi entrava aquest descens, i el muntatge i desmuntatge del baiard.

En cas d'accident real, la Cia. Alpina de la Creu Roja, que situada als punts estratègics i seguint la cursa la cobreix amb els seus radiotelèfons, es cuidaria de traslladar el possible accidentat.

Els equips havien fet el recorregut en un temps entre les sis hores i sis hores i mitja, tenint en compte, però, que en aquest temps no tots havien fet el mateix itinerari, ja que per a uns era notablement més llarg que per als altres i la diferència serveix, al final, per a fer la classificació definitiva.

Els companys Salvà i Gregori ha-

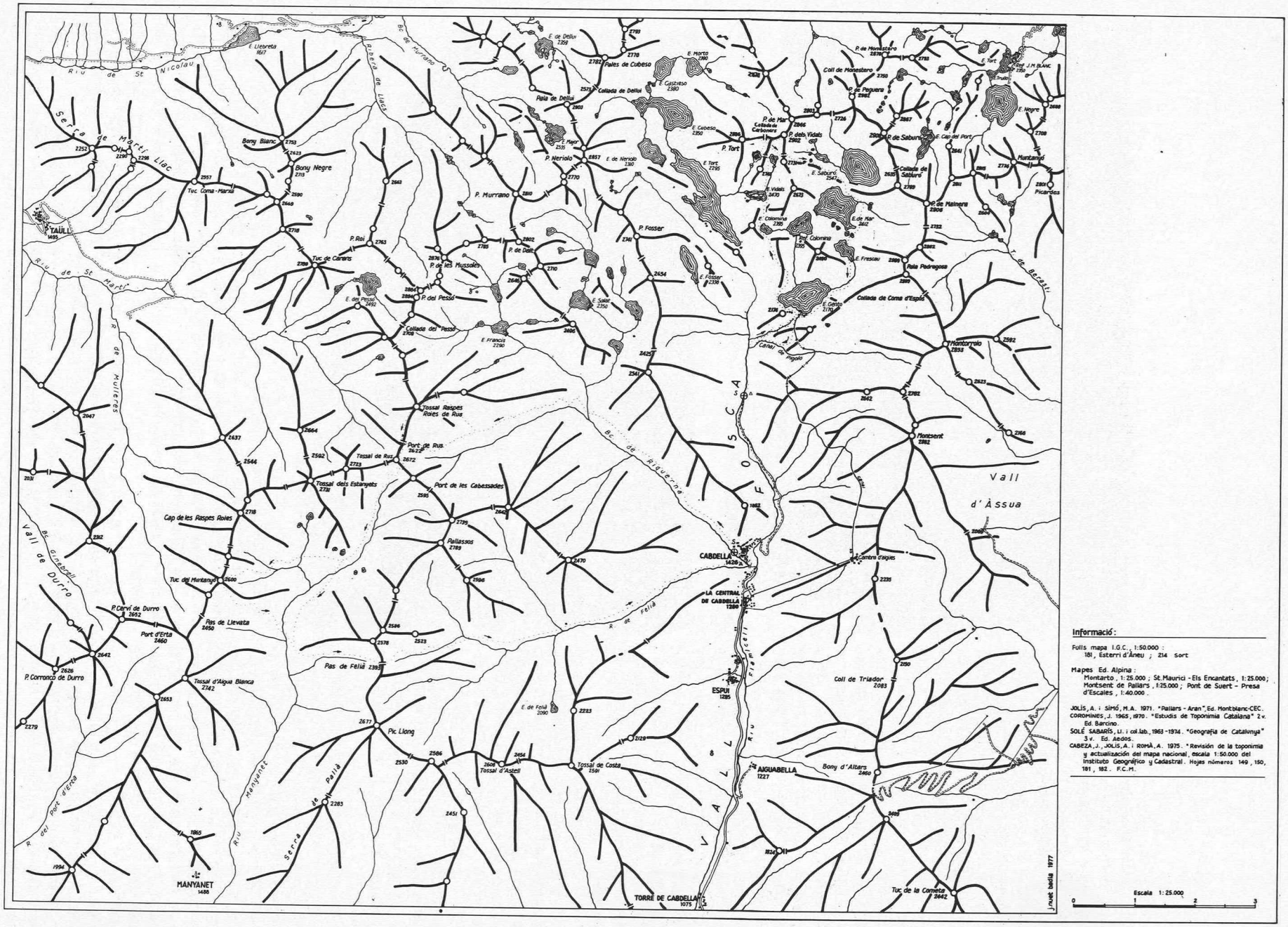
Riu de St Nicolau
Serra de Martí Llaç
Bony Blanc 2753
Bony Negre 2713
Tuc Coma-Marsa 2957
TAÜLL 1495
Riu de St Martí
Tuc de Carars 2789
P. Roi 2763
P. de les Mussoles 2876
P. del Pessó 2866
Collada del Pessó 2708
E. dels Pessons 2892
P. Murrano 2880
P. de Dalt 2802
P. Neriolo 2857
E. de Neriolo 2310
E. de Delluí 2359
Pales de Cubeso 2782
Collada de Delluí 2575
Pala de Delluí 2803
E. Negre 2515
E. Cadiznieso 2580
E. Cabeso 2350
P. Fosser 2761
E. Fosser 2338
E. Salats 2350
E. Francès 2290
Tossal Rasques Roies de Rus
Port de Rus 2672
Tossal de Rus 2713
Tossal dels Esbaryets 2731
Port de les Cabessades 2595
Cap de les Raspes Roies 2718
Pallassos 2789
Tuc del Muntanyó 2600
P. Cervi de Durro 2652
Port d'Erta 2460
Pas de Llevata 2650
P. Corronco de Durro 2626
Tossal d'Aigua Blanca 2742
Pas de Feliá 2395
Pic Llong 2677
Tossal d'Assell 2608
Tossal de Costa 2591
E. de Feliá 2090
Serra de Paliá 2283
Riu Manyanet
R. del Port d'Erta
MANYANET 1480
Bc. de Riqueroa
Bc. de Girabal
Vall de Durro
Riu de Huleres
Riu de Murmo
Riu de Lleret
Riu de Bergús
Canal de Pigolo
Collada de Coma d'Espós
Pala Pedregosa
E. Frescau
E. Colominas
E. de Mar
E. Gerdo
E. Vidals
E. Saburó
E. Cap del Port
P. de Monestero
Coll de Monestero
P. de Paguera
P. de Mar
Collada de Carbonera
P. deb Vidals
P. de Saburó
Collada de Saburó
P. de Malnera
Montarroio
Montsent
Picardes
Muntanyó
Vall d'Àssua
Centro d'aigües
CABDELLA
1420 a.
LA CENTRAL DE CABDELLA
1280
ESPUI
1285
AIGUABELLA
1227
TORRE DE CABDELLA
1075
Riu Flamicell
VALL
Coll de Triador
2083
Bony d'Altars
2460
Tuc de la Cometa
2642
Escala 1:25.000
0 1 2 3
Informació:
Fulls mapa I.G.C., 1:50.000 :
181, Esterri d'Àneu ; 214 Sort
Mapes Ed. Alpina :
Montarto, 1:25.000 ; St. Maurici - Els Encantats, 1:25.000 ;
Montsent de Pallars, 1:25.000 ; Pont de Suert - Presa d'Escales, 1:40.000.
JOLIS, A. i SIMÓ, M.A. 1971. "Pallars - Aran", Ed. Montblanc-CEC.
COROMINES, J. 1965, 1970. "Estudis de Toponimia Catalana" 2 v. Ed. Barcino.
SOLÉ SABARÍS, LL. i col.lab., 1963-1974. "Geografia de Catalunya" 3 v. Ed. Aedos.
CABEZA, J., JOLIS, A. i ROMÀ, A. 1975. "Revisión de la toponimia y actualización del mapa nacional, escala 1:50.000 del Instituto Geográfico y Catastral. Hojes números 149, 150, 181, 182. F.C.M.
Jaume Balda 1977

Els participants del rallye, al control del coll de Carboners. ▼

L'equip femení en plena ascensió al coll de Carboners. ▼

vien preparat amb detall els itineraris, i estudiat bé on situar els controls, que normalment dormen «in situ». D'aquesta manera s'assegurava de poder senyalar el recorregut en cas de mal temps i tenir constància del pas dels equips. Com es pot suposar, el pitjor enemic dels rallyes, especialment a l'hivern, és el mal temps que amb la boira, la neu i el fred, fa que aquestes proves es desenvolupin de vegades en condicions extremes. No és gens estrany, doncs, que en cada edició, i en l'acte de cloenda, hom recordi sempre aquests controls que, amb el pesat equip a l'esquena, es situen el dia abans en els llocs clau per on passaran els participants. De vegades, les condicions atmosfèriques fan extremament penosa la tasca, però si aquestes condicions són només passables, puc assegurar, per pròpia experiència, que queda un record immillorable de les nits i les hores passades en les altes solituds de la neu.

A la nit, a la fonda «Energia» de Capdella, l'ambient era l'habitual a tots els Rallyes. Tothom es preocupava per l'endemà, atès que nevava fort i en Gregori, que havia anat a fer el recorregut per situar els controls, no havia tornat a causa del mal temps. Al matí, vàrem saber que s'havia quedat a dormir en una tenda, impossibilitat de tornar amb la boira espessa i la nevada que queia.

Els equips preparaven el material, i abans de les onze de la nit, tothom era a dormir. La nit abans s'havia dormit poc perquè la majoria d'equips varen arribar tard i, afegint-hi el cansament de l'etapa, es comprèn que després del sopar ningú no tingués ganes de vetllar.

Al matí, la sorpresa fou ben agradable. Feia un dia clar, encara que dalt dels cims bufava un vent de nord, fort i gelat.

Cap a les set sortien els equips, cada minut, del fons de la Pleta de la Fosca, per enfilar-se cap a l'Estany Gento. La pujada per l'esperó rocós sobtava, estava perillosa, car la neu caiguda relliscava de mala manera damunt la roca. Els trossos més perillosos estan acondiciats amb passamans, ja que és el camí que habitualment fan els treballadors de l'embassament de l'estany Gento.

Foto: A. Grlful

Foto: A. Grlful

Aquesta etapa era diferent de la del dia abans, de llargs i suaus descensos. El terreny era aquí més trencat i les baixades es succeïen amb trossos suaus i canvis de vessant. L'itinerari, circular, sortia des de l'Estany Gento cap a la Colomina i Collada de Carboners, on hom podia triar els cims facultatius: el Pic dels Vidals (2.902 m.) i el Pic Tort (2.886 m.). Després es baixava cap a l'estany Saburó, Estany de Mar i tornant a l'estany Gento, es baixava per la Canal del Pigoló, dreta, vertiginosa, fins a cinc minuts dels vehicles.

El paisatge, típicament del Pallars, de valls trencades i cims punxeguts i racons encisadors, era cu-

rull d'una neu abundant que la baixa temperatura mantenia seca, magnífica per a l'esquí. El temps, una vegada més, ens havia acompanyat puix que en acabar l'etapa el cel es va cobrir i tornà a nevar amb abundància extraordinària.

La població de Cabdella i Fecsa, varen ajudar-nos en tot allò que els vàrem demanar per a l'organització d'aquest rallye. Les dificultats per a l'allotjament eren especialment serioses, ja que trobar aixopluc per a gairebé 130 persones era tot un problema. El lliurament de medalles es va fer en el tronat i simpàtic local que serveix de cinema i que ens recordà aquells «saloons» de l'oest. Després de menjar-hi abundosament, el batlle de Cabdella ens va fer lliurament d'un record, com a agraïment per haver omplert durant dos dies aquelles valls solitàries tot descobrint uns paisatges inèdits.

XIX Rallye d'Esquí — VIII Internacional dels Pirineus — 19 i 20.3.1977

Equips classificats

Medalla d'or

1 Josep Casanelles
Josep Manel Iglésies
Esteve Vergés
CENTRE EXC. CATALUNYA

2 Carlos Luces
Ángel Luis Santamaría
Mariano Torre
CLUB PEÑALARA - MADRID

4 Josep Lluís Bellés
Alfred Martínez
Arnau Blanc
UNIÓ EXC. CATALUNYA

7 Ricardo García
Manuel Alonso
Fernando Pérez
ESCUELA MILITAR DE MONTAÑA, Cía. EE - CANDANCHU

8 Alfonso Martínez
Jesús Montañes
Lázaro Larrauri
ESCUELA MILITAR DE MONTAÑA, Cía. EE - CANDANCHU

13 Miquel A. Martínez
Eduard Ruíz
Josep León
AGRUPACIÓ EXC. CATALUNYA

21 Jordi Anglés
Jordi Agulló
Narcís Serrat
CENTRE EXC. TERRASSA

Medalla de plata

12 Fernando Solans
Ángel Martín
Fernando Arautegui
MONTAÑEROS DE ARAGÓN - ZARAGOZA

17 Enrique Millán
Juan José Hidalgo
Juan Berlanga
PEÑALARA - MADRID

18 Ezequiel Conde
Manuel Ferreiro
Juan José Mateo
BANCO ESPAÑA - MADRID

20 Mariano Redondo
José Antonio Pérez
Tomás Gutiérrez
G. MONTAÑA TELEFÓNICA - MADRID

25 José Luis Maluendes
M. A. Royo
Francisco Sancho
JESÚS OBRERO - ZARAGOZA

Medalla de bronze

5 Jordi Pessarrodona
Cristina Romeu
Pere Peidró
UNIÓ EXC. CATALUNYA

6 Jaume Codina
Josep M.ª Elias
Josep M.ª Mèrida
UNIÓ EXC. SABADELL

9 Josep Aliu
Emili Busquet
Salvador Boix
U. EXC. CATALUNYA - Girona

14 Rosa M.ª Soler
Teresa Rebordosa
Mercè Farrés
AGRUPACIÓ EXC. CATALUNYA

15 Albert Sambola
Jordi Garcia
Francesc Reixachs
AGRUPACIÓ EXC. CATALUNYA

16 Lluís López
Jaume Brun
Marc Quiles
AGRUPACIÓ EXC. CATALUNYA

23 Antoni Vilaseca
Procopri Armenteras
Francesc Nogué
UNIÓ EXC. CATALUNYA IGUALADA

Alexandre Humboldt, espeleòleg precursor

per **Oleguer Escolà**

Pot semblar a primera vista estrany que algú que no és sud-americà (no pertanyo pas als que poden dir «la América nuestra») i que, a més, és català, que per postres no parla ni castellà, l'idioma de Sud-Amèrica, vulgui escriure quelcom sobre un savi que es va distingir —malgrat ésser almenay— pels seus viatges a Amèrica del Sud.

Però per poc que es miri es veurà que qualsevol ha de dedicar ni que sigui una mica del seu temps a personalitats de la mida de Humboldt.

Aquest home va dir: «No afegiu res al meu nom, tal com els pestilents tractaments d'excel·lències, canceller privat, baró i altres bestieses alemanyes.» «No em sembla de cap manera improcedent que els treballadors exerceixin llur dret al vot, ni que gaudeixin dels mateixos drets que l'aristocràcia. Mentre subsisteixin institucions tals com les eleccions, no s'haurà perdut tot.»

I aquest home va venir al món el dia 14 de septembre de 1769, a Berlín, i li van posar per nom Frederic Guillem. Suposo que ja deveu estar d'acord que dir les paraules que precedeixen fa un cert temps tenia més interès que no pas que algú les digués ara. Ara serien coses tan superades!

L'aportació d'aquest savi a la cultura i a la ciència universals cobreix les disciplines més diverses: ell va ser un dels primers que va suggerir l'origen dels indis americans a través d'Àsia. Com a astrònom va ser el primer a estudiar la colossal caiguda de meteorits de 1799. Amb Laplace, va contribuir a desxifrar el calendari asteca. Va treballar força en botànica i va ser el fundador de la geografia botànica. També ho va fer amb la fisografia i va aportar fonaments bàsics per a la geografia política i econòmica. Va ser un dels peoners de la cartografia científica d'Amèrica. No era especialment alpinista però com que va pujar al Chimborazo, es va convertir en l'ésser humà que havia pujat més enllà que cap altre. I no acabaríem pas si havíem de citar tot allò referent a talls geològics, volcanisme, magnetisme, anàlisi química de l'atmosfera, oceanografia, electroteràpia, etc., etc.

Com a explorador va ser el més notable de la seva època en recórrer les selves equinoccials d'Amèrica, estepes i muntanyes d'Àsia, itineraris innombrables per Europa i Amèrica del Nord.

Va fer treballs importants a Cuba i Mèxic, cosa que ja interessa una mica car si mai algú té la possibilitat d'anar a aquestos països, seria útil de mirar primer una mica un pèl d'allò que va fer el gran savi.

Humbolt. Espeleologia

Com a savi polifacètic va inventar aparells de seguretat per als miners i va fer troballes molt interessants en zoologia. Però crec que cal considerar-lo com a espeleòleg precursor car ja el 1790 (és a dir, quan tenia 21 anys) viatja a Anglaterra amb el seu amic Forster i el 15 de juny escriu a Werner: «Estic bastant defallit i molt cansat, car he passat la més gran part del dia sota terra, a la caverna de Peak, d'Eldon Hole, a Pooles Hole i a diverses mines.»

A les mines d'Alemanya

Humboldt, alumne de l'Acadèmia de Mineria de Freiberg, dirigida pel savi Werner, es dedica febrilment cada matí a visitar les mines, a estudiar les tècniques dels miners, les roques i els minerals, mentre que a les tardes aprenia de Werner el sistema de classificació de roques.

Aquest aprenentatge va ser tan absorbent per a ell que gairebé s'oblidava dels seus amics i familiars. No assisteix ni tan sols al casament del seu estimadíssim germà Guillem. En una de les seves cartes s'hi pot trobar aquesta explicació: «Vull que tinguis en compte que durant els mesos que he estat ací, he viatjat prop de set-cents milles a peu i en cotxe, he recorregut Bohèmia, Turíngia, Mansfeld, etc.; que passo diàriament a les mines de sis a dotze-hores (i m'ocupo durant tot aquest temps en treballs d'exploració, que són molt fatigosos a la neu). Mai no he estat tan ocupat en la meva vida...» «Tinc una professió que si hom en vol gaudir, cal que s'hi lliuri apassionadament.»

En acabar brillantment els seus estudis miners i geològics va rebre el nomenament d'inspector de mines de part del ministeri d'indústria i mines. Aquest fet va marcar ja per sempre les aficions de Humboldt per a l'estudi de les cavitats subterrànies, tant artificials com naturals. Dins el món de sota terra descobreix lleis de circulació de l'aire, condicions ecològiques de les plantes al subsòl, etc. És així com, quan penetra dins d'una cavitat natural, ja posseix uns coneixements i una experiència com ningú en el seu temps per a baixar al món subterrani. Potser ací caldrà recordar que això ha passat moltes vegades i potser no sobrarà el fet de dir que els peoners de la península ibèrica també s'interessaren tant per mines com després per les cavitats naturals (p.e. Lluís Vidal).

Va aprendre moltes altres coses interessants durant aquesta època. Humboldt era aristòcrata, però va comprendre els terribles problemes del proletariat de les mines, d'una classe que aleshores començava a articular-se. Per això va fundar la primera escola pràctica per a miners de la seva època. «Quan el setembre passat, després de visitar diverses mines, vaig trobar un moment de descans, vaig decidir inaugurar una escola d'hivern par als treballadors (això àdhuc si hagués hagut de fer jo mateix les classes). Tothom qui va conèixer el projecte em va aconsellar en contra. Però llurs arguments no podien espantarme i, conseqüentment, vaig pagar de la meva pròpia butxaca les despeses per a l'esmentada institució.»

Quan el Ministeri acorda tornar els diners utilitzats a Humboldt, aquest suggereix de repartir-los en-

tre els obrers.

Tant en les seves visites a mines com a cavernes naturals, Humboldt observava associacions vegetals, líquens i molses. Àdhuc va experimentar, agafant-ne mostres i plantant-les a l'exterior. Va resumir les seves originals observacions en un **Florae Fribergensis, accedunt Aphorismi ex Doctrina, Physiologie Chemicae Plantarum,** el 1793, que com era de rigor entre els científics d'aleshores va publicar en la llengua dels romans. Aquests treballs van fer que Gothe s'interessés per conèixer Humboldt personalment, i d'això va resultar una mútua admiració segellada per sempre el 1795.

Humboldt Peoner

No solament es va ocupar de plantes sinó que també els gasos tòxics varen ésser motiu de preocupació per a ell, preocupació científica. També es va interessar per la circulació de l'aire i en aquests estudis va basar les seves idees sobre meteorologia subterrània.

Mai ningú no havia fet res de semblant i potser això ja el pot fer considerar com a peoner de l'espeleologia. Aquesta «ciència de les coves», que encara ara ens costa una mica de definir però que és un complex de ciències, i on tenen la mateixa importància hidrogeologia, tectònica i estudi geològic, ecologia, genètica i estudi biològic, meteorologia, i mil altres coses que si fóssim donats a crear curiosos neologismes podríem anomenar espeleoteràpia, espeleotècnica, espeleofilatèlia, espeleomorfologia, espeleomorfogerontologia, etc.

Humboldt va donar un exemple de veritable espeleòleg complet, segons allò que en va dir Helmut de Terra: «Aquesta habilitat especial de visionari, d'entrar en una cova o en una pedrera i no observar solament uns quants minerals i roques sinó també veure'ls relacionats amb certs tipus de terres i de plantes, potser àdhuc amb animals i persones, va fer de Humboldt un explorador d'un nou tipus i un intèrpret singular de la naturalesa. Sempre hi ha hagut molts investigadors idonis per a classificar i etiquetar, però pocs capaços d'asolir, com ell, les lleis i les idees que regeixen l'orquestració de la naturalesa».

També el basalt intervé en la feina del nostre personatge, car malgrat que segueix la teoria erròmia del seu mestre Werner (que suposava que no era d'origen volcànic), en una de les coses que en diu hi fa intervenir una cova: «Qualsevol que sigui la hipòtesi que hom proclami... considerant el material, com Dolomieu, com a lava d'erupció o com Werner, com a substància seca (car tot això és igualment vistós i desconcertant), hom no es pot estar de quedar impressionat per sempre per la visita de la cova rocosa d'Unkel.» En: **Mineralogische Beobactungen über einige Basalte am Rhein,** 1790.

I comença l'hora dels grans viatges exploratoris tan somats per Humboldt. Se'n va al Nou Món a treballar-hi, i ho explica en una lletra, una de les línies més interessants de la qual transcivim: **«Resumint, allò que vull és fer observacions sobre l'harmonia de la naturalesa.»**

Humboldt se'n va al nou món, en el vaixell «Pizarro», i són els qui hi viuen que podran trobar-hi milers de dades que els interessaran especialment (estudi dels corrents oceànics de les costes de Xile, Chimborazo, Cuba, coves de lava de l'Amèrica del Sud, pous i mines de Mèxic, etc., etc. Però primer ens hem de limitar i no fer pas una biografia de Humboldt; després, quan tinguem —si mai la tenim!— l'ocasió d'anar al Nou Món ens ho mirarem més. Però també durant aquest viatge va fer coses «que li venien de pas» i que ens interessen més. I com a exemple direm que el «Pizarro» va fer escala a l'illa de Tenerife.

Si el «Pizarro» fa escala a Tenerife, com és lògic, Humboldt, junt amb Bonpland, escalen el Teide i a part d'estudiar els pisos de vegetació, circulació de les aigües subterrànies, i altres coses, com corresponia a tot savi, visiten la cova de gel del volcà del Teide. Aquesta es troba situada a 1.728 toeses d'altitud, per sota, per tant, del límit on comencen les neus perpètues, i Humboldt ja diu que el fred de la cova pot ser provocat per les mateixes causes que perpetuen els gels de les esquerdes del Jura i dels Apenins. Com que la temperatura exterior no sembla inferior a 3° C i no hi ha fissures verticals que permetin a l'aire calent de pujar i escapar-se, Humboldt explica la presència del gel dient que es tracta d'allò que ara se'n diria una **trampa d'aire fred.** Hi roman el gel tant de temps perquè una ràpida evaporació no deixa pujar la temperatura.

Però Humboldt estimava més la naturalesa en si mateixa que no pas pels seu fenòmens científics. Així ens diu quan arriba dalt del Teide: «El viatge al cim del volcà de Tenerife no és tan sols interessant per la quantitat de fenòmens que podem admirar amb la nostra curiositat científica: «Ho és molt més encara per les belleses pintoresques que ofereix als qui senten vivament la majestat de la naturalesa.»

Com tothom, tot allò que diu no és veritat, i naturalment avui ja han estat superades algunes de les seves concepcions. Com a exemple es podria citar alguna cosa dels terratrèmols i les obertures naturals i altres teories que manté en el seu Cosmos immortal...

No direm res de l'espeleologia que l'home va començar a Amèrica del Sud, només ens caldria esmentar la Cueva del Guàcharo. ¡No podem citar massa investigacions del savi objecte d'aquesta noteta, prop de casa nostra. Per a l'Amèrica del Sud ja ho han fet d'altres, com Antonio Núñez Jiménez, que precisament va publicar un treball sota el títol de **Humboldt, espeleólogo precursor.** És el mateix títol que ens hem atrevit a posar al nostre diminut escrit.

Amitges

per **Francesc Sàbat**

Al llarg dels darrers estius hom ha pogut observar un canvi important en les condicions del refugi d'Amitges. S'hi han fet millores i ara podem dir que tenim un refugi guardat. Les raons d'aquest canvi són complicades i senzilles alhora. El fet és que hi ha un grup de gent que s'adona de la importància de l'enclavament d'Amitges i, per tant, de la conveniència que el lloc estigui servit per un bon refugi.

La regió ha estat de sempre un lloc de predilecció per a l'excursionista de travessia; l'estany de Sant Maurici i els Encantats han fet conèixer la vall. Dins de poc, Amitges esdevindrà, per la lògica evolució de les coses, l'escola d'escalada en granit dels barcelonins i de tots els catalans.

La regió ofereix grans atractius i dins d'un ambient agradable, no massa feréstec, podríem dir que ni de muntanya mitjana ni de terrible alta muntanya, tothom hi té cabuda: el turista, les colònies d'estiu, l'excursionista de llargues travessies, l'amant dels cims pirinencs sense massa complicacions però d'àmplia panoràmica, l'escalador de patacada, tot quincalleria, o bé el buscador d'itineraris assolellats i ben traçats i fins, per què no?, l'esquiador de muntanya.

La regió dels mil llacs! La mare naturalesa ha posat ben a prop d'Amitges alguna de les seves joies més reeixides. Ah! us estic confiant els meus petits secrets; per al meu gust, l'estany de Ratera és d'un perfecte equilibri d'aigua, roca i arbres, paisatge i ...llàstima de pista que ha esguerra tot. I ja és una bona desgràcia, perquè era un bell racó, una gemma dins el país dels mil llacs. De gemmes, però, encara en resten. Jo en tinc dues de contades, a deu minuts escassos del refugi. Les coneixeu? Cerqueu-les, doncs.

Les agulles d'Amitges són conegudes de tothom. Molta gent, molts excursionistes, s'han enfilat al cim de l'agulla gran; qualsevol escalador que conegui aquells paratges ha àssolit, un moment o un altre, el capdamunt de la petita. Les agulles (per què ho hauríem de negar?) donen una gràcia particular al lloc, són elegants. I no és pas que vulgui esborrar-les del mapa (ja em guardaré bé prou de tallar ni un sol pi), però sense les agulles el cercle també té personalitat, vull dir que, en aquest cas, no ens trobem davant d'un paisatge que justifiquin només les agulles: hi ha tota una munió de cims i muntanyes que també hi contribueixen: Bessiero, Mont-Saliente, Saburedo, Sageta, Crabes, noms ben evocadors, belles vistes locals o amples panoràmiques i curtes, però belles, parets verticals de dur granit.

I, tot parlant de cims, no ens estiguem de parlar de valls i comes. La coma de l'Abeller té la seva soledat i salvatgia garantida tot just a mitja hora del refugi i, al fons del port de Sant Maurici, comunica amb la bonica vall de Cabanes. La vall de Gerber sembla més amagada, però també hi és, darrera el pic d'Amitges. El port de Ratera dóna pas al cercle de Saburedo i la bucòlica vall de Ruda, i també al cercle de Colomers; i, encara, pel coll (males llengües en diuen «bretxa») de Crabes, arribem a passar més enllà del Portarró d'Espot, a la capçalera de la vall de Sant Nicolau.

Jo proposo (jo no proposo res, tot just recullo) una **petita Alta Ruta,** tant per a excursionistes d'estiu com per als amants de l'esquí de muntanya. Primera etapa: Hospital de Viella - la Restanca. Segona: Goellicrestada - Montarto - Port de la Ribereta - Colomers. Tercera: Port de Ratera - Amitges. Per a la quarta, que podria ésser la bona, atès que hi caben moltes variants, hi ha qui baixa a Espot, d'altres remunten el Port de Ratera i baixen la vall de Ruda i per Vaqueira els és més fàcil de retornar al punt de partida a buscar el cotxe; el millor camí, però, hauria d'ésser l'ascens al port de Sant Maurici amb la posterior baixada a la vall de Cabanes.

La imaginació pren embranzida i tot un seguit de possibles variants o d'itineraris diferents ens ve al cap només de desplegar el mapa; la varietat la trobem gràcies a les mil combinacions que la regió permet. L'únic problema és de triar-ne una i encertar també l'avinentesa del temps, que en qüestions de temps ningú no és mestre.

Petites però belles esquiades. Per poc què domineu l'esquí, disfrutareu de debò a la pala del Tuc de Ratera; però no la flanquegeu cap al refugi; aprofiteu i passeu a frec de l'estany de la Munyidera, sense aturar-vos fins que no sereu damunt mateix de l'estany de Ratera. Així, el descens serà més complet i també el recorregut, un petit circuit, hi guanyarà.

Petits descensos escollits. Comenceu a pujar i arribeu fins al gran Tuc de Saburedo, tot passant per l'esquerra de les agulles (part posterior), entreu a la coma amb un flanqueig, lleugerament descendent. Si esteu una mica ensinistrats i no perdeu l'esma arribareu molt a prop del cim amb els esquís. Quina pala més meravellosa! De comella en comella, tot passant pel davant de les agulles, arribareu, molt abans que no voldríeu, al capdavall. Aleshores deixeu-vos arrossegar pels esquís fins al bell mig del llac.

Bassiero oriental, port de Sant Maurici; esquí més suau per la feréstega coma de l'Abeller; ara sense blocs, només amb una suau lliscada pel pendent de neu. L'entrada des d'Amitges és una mica més delicada; la sortida lògica serà cap al llac de Ratera i, adéu, cap a Sant Maurici.

I dels crampons, què me'n dieu? Si els teniu preparats no dubteu de dur-los a Amitges. Per primavera gairebé hi podreu fer pràctiques de gel si hi ha un «xinyau» (l'Aran no és gaire lluny) és a dir una mica de sort, com a la gelera de Bossons; a on? Al llac Gran. Sí, efectivament, l'empresa hidroelèctrica ha tingut la bona pensada, a més de buidar el llac de Sant Maurici tot l'estiu perquè faci força lleig, de buidar

La petita "gelera" d'Amitges. ▼

també el llac Gran per primavera perquè faci força bonic i tinguem a totes les vores i a les rocasses del mig esquerdes i sèracs del millor gel, fins i tot de 20 metres d'alt. És ben bé allò que ens mancava: la «Petita Gelera d'Amitges».

Però, i si aquest invent ens fallava, què en faríem dels crampons? És ben senzill: ens queda el recurs de triar entre diversos «couloirs». Sense sortir del cercle en tenim un de ben bonic al pic inferior del Portarró, no massa difícil però molt interessant i clar. El Portarró superior també ens n'ofereix un, potser no tan llarg però més dret i força estret, a l'últim tros. A l'esquerra, vist des del llac mitjà del gran Tuc de Saburedo, hi ha un bell «couloir», tot dret, relativament ample, que va a parar a un bretxa (si la temporada és avançada en surt algun bloc al mig) i de la bretxa fins al cim ens en separa una bonica escalada de III sup., força atlètica, que farem tot seguint unes canals-xemeneies just a l'esquerra del fil de l'aresta; el conjunt («couloir» i cresta) és una ascensió molt ferma i formativa. Finalment ens queda un petit corredor que mena a la bretxa entre l'agulleta del port de Ratera i el Saburedo occidental inferior; el corredor no té massa desnivell ni inclinació i de la bretxa estant s'ha de fer la travessia de la cresta del Saburedo occidental inferior, el primer tros de la qual presenta certes dificultats.

Fins aquí el repertori no és massa dilatat, però sens dubte hi deu haver altres canals igualment interessants de recórrer per primavera. Les que fins ara he esmentat són les que personalment he vist o recorregut.

No gaire lluny de d'Amitges i a la mateixa regió de Sant Maurici cal remarcar la clàssica canal central dels Encantats; l'extraordinària canal N.O. al Gran Encantat (amb el desnivell més gran de la regió); la canal N. del Peguera, directa com un tret fins a sota el cim i la canal N. del Feixant de Monastero.

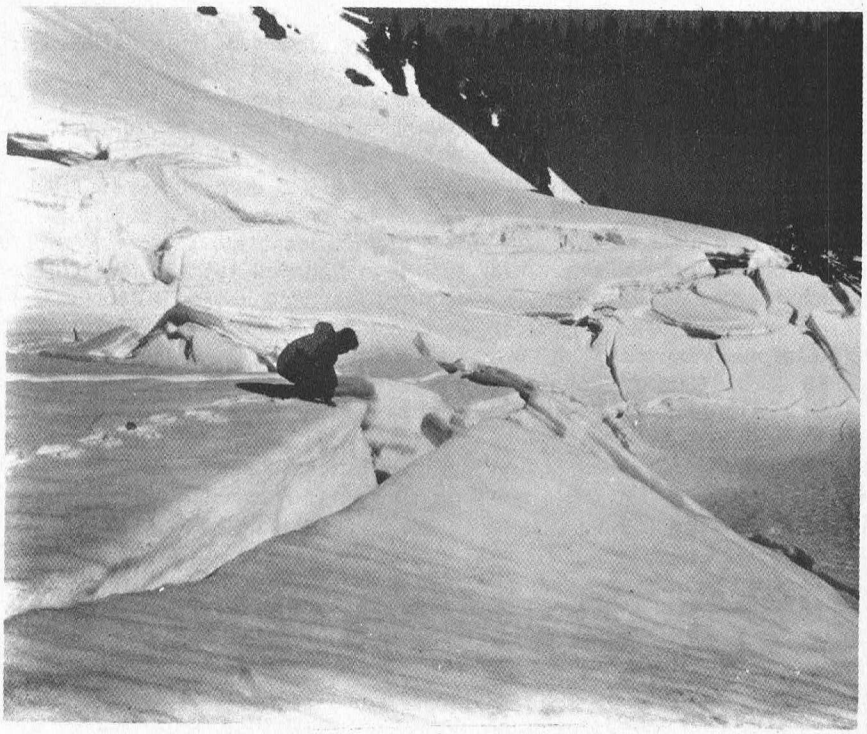

El muntanyenc en general i especialment l'escalador no es poden oblidar d'aquests cims que, sense pertànyer al cercle d'Amitges, són accessibles des del refugi; especialment el Peguera, el més alt de la regió, al qual manquen només 18 metres per a ésser un 3.000, amb una ascensió clàssica i bella a l'esperó N.O.; tampoc ens podem permetre de no fer referència al Subenulls (paret N. del petit Subenulls) i als Encantats, una de les muntanyes més famoses del Pirineu.

Tot parlant dels Encantats no em voldria estar de recordar-ne la gran perillositat, la qual es veu acrescuda pel fet d'ésser un objectiu molt cobejat a causa de la bella silueta que presenta i també perquè ofereix grans grimpades de considerable desnivell. La seva relativa facilitat fa que l'emprenguin muntanyencs de tota mena, inclosos també els que no tenen encara prou preparació per a reaccionar adequadament davant de qualsevol eventualitat, com ara una petita nevada. Atenció doncs: malfieu-vos de les facilitats relatives, que en un cas com aquest poden amagar un perill gran, evident o no, principalment a causa de la naturalesa i complexitat del terreny, els forts desnivells i la roca que, tal com hem dit, és fàcil de grimpar però descomposta i domina sempre unes fondalades profundes. Les anades als Encantats demanen, per davant de tot, una informació completa sobre l'itinerari a seguir i les possibles sortides en cas de mal temps. I tot amb un equip adient.

Un refugi de muntanya, és, abans que res i per definició, la llar del muntanyenc. Al refugi d'Amitges hi trobareu, doncs, la vostra llar, la de cadascun dels que hi visqueu. Els guardes us hi acolliran i faran tots els possibles perquè la vostra estada, les vostres excursions i escalades puguin reeixir, i sius cal, us informaran i, igualment, us agrairan que vulgueu collaborar al manteniment de la vida del refugi que, al capdavall és la seva vida, una dedicació constant a la muntanya i a tot el que nosaltres, muntanyencs, n'esperem.

El Saló de Fotografia de Muntanya

per **Francesc Sàbat**

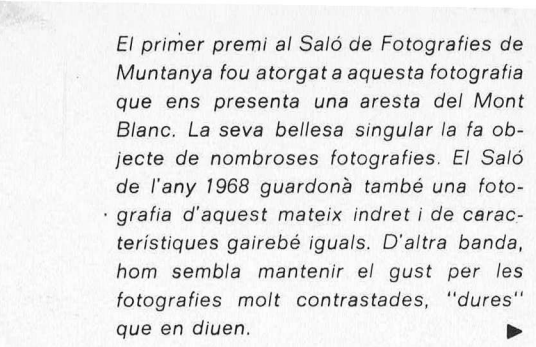

El primer premi al Saló de Fotografies de Muntanya fou atorgat a aquesta fotografia que ens presenta una aresta del Mont Blanc. La seva bellesa singular la fa objecte de nombroses fotografies. El Saló de l'any 1968 guardonà també una fotografia d'aquest mateix indret i de característiques gairebé iguals. D'altra banda, hom sembla mantenir el gust per les fotografies molt contrastades, "dures" que en diuen. ▶

El passat 23 d'abril, diada de Sant Jordi, s'inaugurà el ja tradicional Saló Fotogràfic de Muntanya, enguany també de caire internacional.

La gran acollida que els muntanyencs atorguen al Saló, fa que les colleccions de blanc i negre i color desbordin les possibilitats de la Sala d'Exposicions de blanc i negre i color desbordin les possibilitats de la Sala d'Exposicions del Centre.

Per aquest motiu, el Palau de la Virreina acollí l'exposició de les obres en blanc i negre i color presentades enguany fins al 14 de maig, dia de clausura.

Una altra particularitat del Saló d'enguany fou la convocatòria del «VII PREMI DR. PIUS FONT I QUER» de Flors de Muntanya, amb una participació tan nombrosa, que obligà els organitzadors a muntar una sessió especial per projectar les colleccions presentades a concurs.

Cal destacar l'interès de les seccions de Muntanya i Fotografia a promocionar el Saló de caire internacional. Si bé enguany la seva participació no ha estat molt nombrosa, sí podem dir que hem tingut concursants del C.A. Francès, C.A. Suís, C.A. Mònaco i Associaçâo Fotogràfica do Porto.

Esperem que en Salons propers, i gràcies als esforços de tots, la participació estrangera serà més nombrosa.

Sintetitzant en xifres, la participació al XLIII Saló de Muntanya assolí un total de 131 colleccions, que es desglossen com segueix.

En blanc i negre, la participació fou de 34 colleccions que totalitzaren 126 obres i 4 panoràmiques.

En paper color, la concurrència ha estat de 10 colleccions amb un total de 37 obres.

En diapositives color participaren 37 colleccions, amb un total de 285 transparències.

Finalment, el «VII PREMI DR. PIUS FONT I QUER» assolí una participació de 25 colleccions, amb un total de 250 transparències de flors de muntanya.

La participació forana fou abundosa. Es reberen colleccions de Sabadell, Berga, Terrassa, Igulada, Mataró,, Sant Adrià de Besòs, Manresa, l'Hospitalet de Llobregat. També es comptà amb colleccions de València, Navarra i Osca.

La compisició dels jurats qualificadors fou com s'indica a continuació. Fotografies blanc i negre i color: Joan Sabadell representant del Centre; Francesc Xavier Gregori de la Secció de Muntanya; Manuel Canals de la Secció de Fotografia; Enric Gallart de la Secció de Ciències; Maties Buendia de la Secció d'Esquí; Ramon Farré de la Secció de Geografia; Antoni Gelabert de la Secció de Càmping; Albert Cloaso de la Secció d'Espeleologia E.R.E.; Eduard Ruiz del C.A.D.E. i Xavier Sunyer com a secretari.

Diapositives Color: Hilari Sanz representant del Centre; Gabriel Rosselló de la Secció de Muntanya; Josep Carmona de la Secció de Fotografia; Ignasi Ribalta, com a secretari.

VII Premi Dr. Pius Font i Quer: el mateix jurat de diapositives assessorat pel Dr. Josep Vigo i Modest Monlleó.

Els jurats, després de llargues deliberacions, acordaren atorgar els premis següents.

Fotografies blanc i negre

Primer Premi: Placa d'Or a la fotoografia «Aresta I» de Jaume Borrell de l'A.E. Icària.

Segon Premi Placa d'Argent «Infant», de Rafael Aliaga de la U.E.C.

Tercer Premi Placa de Bronze a «Cap al cim», de Lleí Ros de la U.E.C. de Gràcia.

Premis especials blanc i negre

A) Esquí de muntanya: «El primer de la temporada», de Jordi Sanz del C.E.C.

B) L'arbre a muntanya: Desert.

C) La fauna a muntanya: Desert.

D) L'estructura geològica: Desert.

E) La panoràmica a muntanya. Desert.

F) El càmping a muntanya: Desert.

G) L'escalada: «Rappel», de Joan Puras del C.E.C.

H) U.E.C. de Mataró.

I) Espeleologia: «Solitari» de Tomàs H. Alemany del C.E. València.

Fotografia paper color

Primer Premi placa d'Or: «Mer de Glace», de Jaume Borrell de l'A.E. Icària.

Segon Premi Placa d'Argent: «Coucher de soleil», de Jean Perotti Club Alpí Mónaco.

Tercer Premi Placa de Bronze a la fotografia «Amagat», de Francesc Milian del C.E.C.

Diapositives color

Primer Premi Placa d'Or: Desert.

Segon Premi Placa d'Argent a la collecció: «Horitzons», de Pere Form i Quintana del C.E.C.

Tercer Premi Placa de Bronze a la collecció: «Sal, esforç i aigua», de Fulgenci Farré.

VII PREMI DR. PIUS FONT I QUER (Diapositives flors de Muntanya)

Primer Premi a la collecció «Aster», de Miquel Batet del C.E.C.

Primer Alcèssit a la collecció «Pero», de Jean Perotti del Club Alpí Mónaco.

Segon Accèssit a la collecció «Puigmal», d'Anna Borbonet del C.E.C.

El dia 5 de maig tingué lloc a la Sala d'Actes del Centre la projecció de les colleccions presentades al VII Premi Dr. Pius Font i Quer. El dia 12 de maig, després de la projecció de les colleccions de muntanya, es procedí al repartiment de medalles al guanyadors del XLIII Saló Internacional de Fotografia de Muntanya.

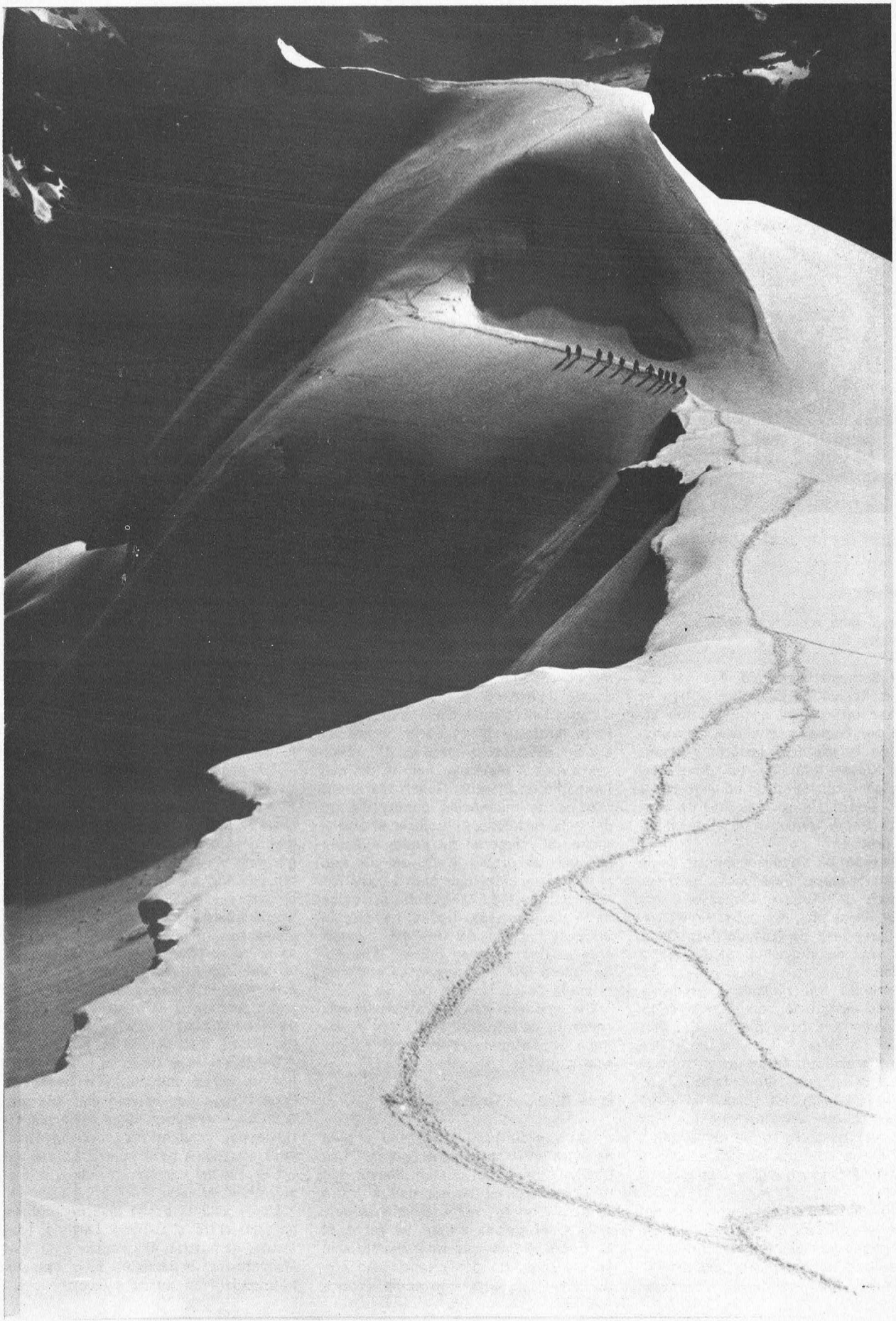

Foto: A. Ollveras

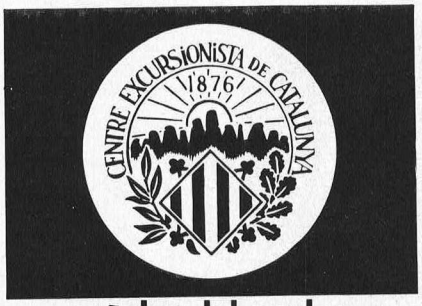

crònica del centre

a cura de Modest Montlleó

Excursió amb autocar a Aragó i Navarra

Per Setmana Santa, del 7 a l'11 d'abril, al Secció de Ciències i Arts va realitzar una bonica excursió amb autocar per terres aragoneses i navarreses, de la mà dels experts germans Amat Kàiser, que com en altres ocasions confeccionaren un opuscle orientador, d'onze planes, que fou de gran utilitat alhora que avui ens és un record preuat.

L'itinerari es va desenvolupar de la següent manera: Saragossa, Tarazona, Monestir de Veruela, Moncayo, Olite, Tafalla, Pamplona, Garayoa, Roncesvalles, Saint Jean de Pied de Port, Ochagavia, Vall del Roncal, Osca, Barbastro i Lleida.

L'excursió fou reeixida i profitosa. Tots els assistents comentaven satisfactòriament la bona planificació, l'encert de l'itinerari i la vàlua del «Cicerone» literari, que és un document que il·lustra, documenta i no enfarfega, gràcies a la sensibilitat i habilitat d'Antoni Amat, que ens introdueix a l'art i a la història d'una forma mengívola i, quasi sense que ens n'adonem, ens fa assimilar fàcilment segles d'epopeies i annals.

Hem de felicitar els germans Amat Kàiser alhora que els invitem a prosseguir aquesta tasca tan meritòria, com és explicar les coses amb desimboltura, tot fent camí per terres atractives.

Exposició monogràfica sobre Siurana de Prades

Del 16 al 30 de juny, a la nostra Sala d'Exposicions hom pogué contemplar una exposició monogràfica de la vileta de Siurana de Prades (Priorat), original del nostre consoci Modest Montlleó.

Fou una mostra variada de tot allò que es pot col·leccionar d'un lloc que realment interessa: escrits, fotografies antigues i modernes, retalls de periòdics, postals, cartells, records personals, etc. Una història de Siurana a l'abast, d'un temps que podríem xifrar en cinquanta anys. Aquesta exposició ha vingut en un moment òptim, atès que la Comissió de Refugis vol portar a terme importants milloraments al refugi «Ciriac Bonet», preferentment en una ampliació i adecentament de sanitaris, aigua de la vila, etc.

L'exposició, doncs, ha vingut a coincidir amb aquesta bona nova i segurament haurà servit per a recordar les seves belleses als que coneixen la vileta i també haurà il·lustrat aquells socis novells que encara no han tingut ocasió d'arribar-hi.

Espigolant d'ací i d'allà entre la variada temàtica, hi pogué veure un quadre de Miró (reproducció); dibuixos d'Antoni Gelabert; escrits del que fou batlle de Siurana, Genari Martorell; poesies de reconeguts poetes d'arreu del país relacionades amb la vila prioratina; el memorial de pedra a Josep Iglésies; un record gràfic del dia que es va estrenar el cançoner «Odes Rurals» del mestre Elisard Sala; els goigs de la Verge de les Aigües, patrona de Siurana; cartells del Jubileu; capvespres-nadales de Joan Buyse; un emotiu record que els siuranencs enviaren al poeta Josep Carner, etc.

Ens agradaria que sovintegessin més aquestes col·leccions locals per a enriquir el patrimoni artístic i cultural del nostre poble.

Pons Cirac, al Centre

Una vegada més vàrem tenir el goig de viure unes hores amb l'artista Pons Cirac, l'orfebre del cristall, l'home que té el privilegi de transformar el vidre en obra d'art meritòria, envejable, cobdiciada. El genial artista va rebre el 28 d'abril, en un acte molt emotiu a la Sala d'Actes un homenatge, amb motiu d'haver-li estat concedida recentment al Club de Vanguàrdia, la Medalla de Plata d'Artistes Il·lustres Catalans, atorgada per l'Ajuntament de Castelldefels.

Foren moltes les personalitats i artistes que acudiren a l'homenatge, entre les quals poguérem saludar els representants dels Ajuntaments de Barcelona i Castelldefels. Amics de la UNESCO, Òmnium Cultural, senyora Marta de Moragas, senyor Castilblanco dels Cors de Clavé, Dr. Mayoral, l'esmaltista Morató, l'orfebre Pujol, els senyors Solano, Lluís Pruneda, etc.

L'acte el presidí el nostre President Lluís Puntis, que va dirigir unes breus paraules al públic assistent, d'elogi a l'artista i a la seva obra coneguda arreu del món i de gratitud als assistents per haver proporcionat aquella vetllada meravellosa, tant per al Centre com per a l'artista. Lliurà tot seguit a Pons Cirac la medalla del Centenari, guardó que l'artista va rebre amb emoció. Aprofità l'avinentesa per a agrair públicament, en nom seu i de la seva filla Rosa, l'obsequi que rebia del Centre així com de les atencions que havia rebut sempre de la nostra entitat. Tot seguit, Pons Cirac féu lliurament d'una reproducció de la Medalla de Plata que ell obtingué com a artista il·lustre català.

Tot seguit es va projectar un curt documental en colors on es veu la seva filla Rosa realitzant una obra pictòrica. Hom es pogué adonar de les dificultats que elimina l'artista, en executar l'obra amb els dits, o sigui que els seus pinzells són els seus dits. Amb aquesta impressionant tècnica va aixecar l'entusiasme dels assistents, que l'aplaudiren llargament. Aquesta avinentesa la va aprofitar el senyor Castilblanco, dels Cors de Clavé, per a entregar a la senyoreta Rosa una rosa d'or, obsequi dels amics del districte de la filla de Pons Cirac. El nostre President li féu ofrena d'un pomell de flors.

Finalment Pons Cirac va presentar el film en versió catalana, «Les mans de Pons Cirac», que havíem vist feia uns anys en versió castellana, pel·lícula dirigida pel cineista Francesc de Lasa, molt conegut a casa nostra. La veu en off era la del locutor de ràdio i televisió, Lluís Pruneda.

L'acte artístic acabà amb un profitós col·loqui entre el públic i l'artista, i va quedar demostrat, una vegada més, que l'assistència és absoluta si la vetllada la presideix un artista o una personali-

tat de la categoria de l'homenatjat com Pons Cirac, orgull de Catalunya.

Estudi de la Masia Catalana (obertura al públic estudiós)

Després de quaranta anys, torna al Centre amb caràcter de dipòsit, llegada pels hereus de la Fundació Patxot, una obra empresa pels homes del Centre a les dècades dels anys vint i trenta.

Avui, un grup de socis s'ha fet càrrec dels compromisos contrets amb el llegat, disposats a treballar per la continuïtat de l'Estudi de la Masia Catalana o hàbitat humà més auctòcton que resta al país. Estem vivint una fase dels darrers sobrevivents, o una manera d'entendre la vida a pagès que és digna del més apassionant estudi, ja que és la mostra més autèntica de la nostra etnografia com a poble, en els seus aspectes més variats d'arquitectura popular, història, sociologia i folklore.

Voldríem recordar el caire d'aquest estudi que van emprendre uns homes amarats d'entusiasme i amor al país i que ara ens proposem de continuar. L'abast de l'Estudi de la Masia Catalana en dipòsit al Centre és ja d'un valor incalculable que caldrà posar al dia amb l'esforç de tothom.

La tasca a realitzar és un ampli estudi de l'arquitectura, mobiliari, indumentària, la gleva i l'aspecte jurídic, folklòric, toponímic, etnogràfic, sociològic, etc. Dades que el Centre Excursionista de Catalunya anirà reunint i ordenant per tal d'augmentar el fons documental i històric si tots hi aporten l'esforç que es demana.

. Fem una crida a tots els interessats per aquest treball, a fi que es posin en contacte amb els membres que formen el grup, Ramon Pujol i Alsina, Vicenç Cusó i Casals, Bonaventura Batlle i Piera, Josep Llaudó i Majoral, Pere Miquel Alarcon i Puche, i Amadeu Matosas i París, que informaran del pla de treball a portar a terme amb la collaboració de tots plegats. Aprovades les normes dels collaboradors de l'Estudi pel Centre, provisionalment el dijous de cada setmana restarà obert al públic per a la consulta de 2/4 de 8 a 2/4 de 10 del vespre. Els collaboradors efectuaran setmanalment uns torns de vocalia a disposició dels estudiosos i excursionistes de tot arreu, interessats per aquest tema.

Comptem amb l'aportació de tothom,

Origen i tipologia de les masies catalanes, segons J. Danes i Torras, un dels fundadors de l'Estudi de la Masia Catalana, patrocinat per la Fundació Concepció Rabell, vídua Romaguera. L'any 1923, Rafael Patxot i el Centre Excursionista de Catalunya emprengueren els treballs de recopilació de dades i material, els quals hagueren d'interrompre el 1936. Aquests estudis i materials han restat des d'aleshores inedits. Ara (1976), els hereus de la família Patxot n'han fet dipositari el Centre perque, com a obra de cultura catalana, el tingui a l'abast dels estudiosos d'arreu. ▼

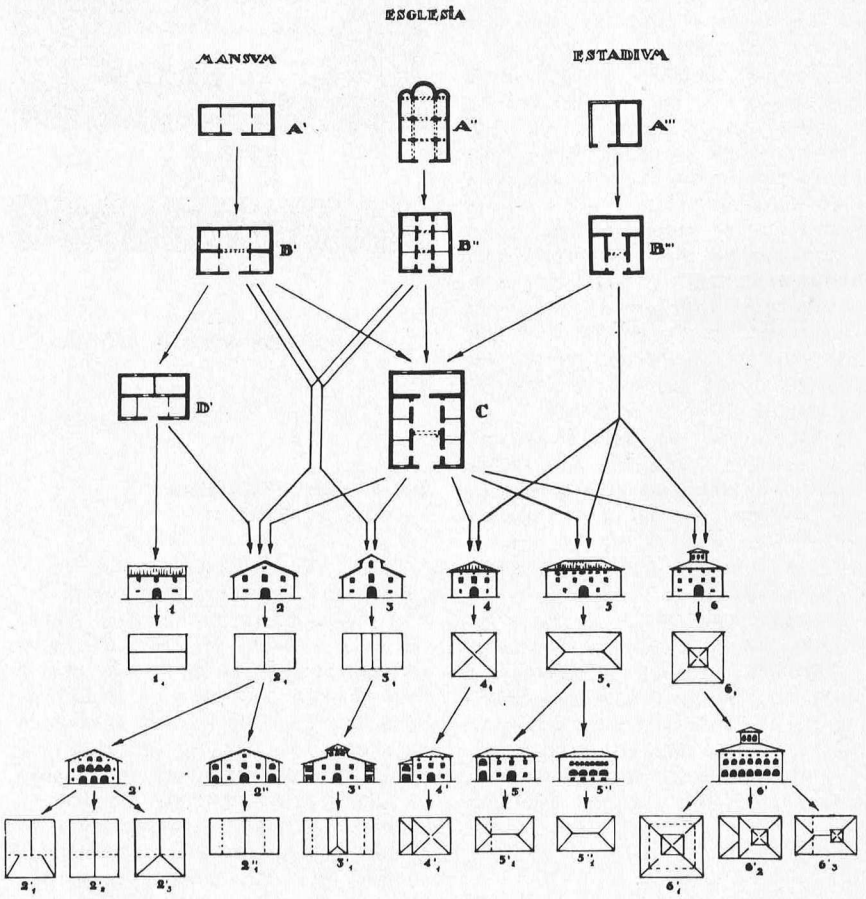

El Bac de Roda, històrica masia on nasqué Bac de Roda. Dibuix d'Antoni Bargés, (Mèxic, 1972), d'una foto de J. Ll. M. ▼▼

i així creiem poder formar el més complet i detallat inventari de les masies catalanes, que ha de servir per al fons de l'Estudi. Agrairem els donatius de fotografies de masies, facilitant-nos clixés fotogràfics, documents, llibres, dibuixos, així com aquelles iniciatives que puguin ésser profitoses per al fi que ens proposem.

Caldria que tothom, i especialment els socis del Centre i d'altres entitats excursionistes, es fes càrrec de l'obligació moral que té de contribuir a l'obra de cultura que sota la responsabilitat del Centre Excursionista de Catalunya es vol continuar. Amb la seguretat que no sols els serà agraïda qualsevol indicació o dada que facilitin, sinó que l'Estudi de la Masia està a disposició de tothom per a la consulta pública. Un bé de cultura tan important com és aquest, és necessari que estigui a l'abast de tothom.

La tasca a fer és molta. El sistema de vida al camp és el que més ràpidament va desapareixent i es fa més urgent arreplegar el màxim d'informació del fet ètnic més senzill, per anar a formar la base del coneixement racial de forma autèntica.

El passat més proper és base del present i projecte esperançat d'un futur immediat. D'un futur que necessita coherència per tal d'ésser veritable i autèntic. Veritable i autèntic amb nosaltres mateixos, amb la nostra vida i el nostre poble. Creiem que aquesta és la nostra tasca i potser també la teva.

NOTA DE LA R.

Per un error del qual demanem excuses als interessats i als nostres lectors, fem avinent que l'article que publicàvem al núm. 691 de MUNTANYA amb el títol "Converses a muntanya: les Olimpíades", atribuït a Eduard Cardona, és degut a Joan Cardona.

crònica

a cura de Modest Montlleó

Primer Aplec Excursionista dels Països Catalans

El dia 15 de maig va tenir lloc al Tossal dels Tres Reis (Fredes) el Primer Aplec Excursionista dels Països Catalans i onzè de les Comarques Tarragonines, convocat per la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, que constituí un dels actes més significatius de l'Entitat reusenca amb motiu del 75è aniversari de la seva creació. Aquesta trobada s'esdevenia després de més de quaranta anys de silenci imposat per una administració contrària al nostre tarannà i a uns actes que com aquest tenen un fons cultural i patriòtic, una gran companyonia i un bescanvi de conceptes, pensaments o coneixements muntanyencs que poden fer la tasca excursionista fructífera. Si abans fou circumscrit a les comarques tarragonines, enguany ha estat ampliat als Països Catalans.

L'últim Aplec va tenir lloc al Monestir de Santes Creus, l'any 1936. En cloure aquella crida, no es podia preveure que la propera trobada tindria lloc a la Tinença de Benifassà quaranta anys després i amb més força que mai.

El dissabte dia 14 començaren els actes amb la installació d'un Campament vora el Mas de Pinar Pla i al vespre tingué lloc un Foc de Camp, animat i variat, que, al nostre entendre, es perllongà un xic massa en detriment de l'autèntic esperit de l'Aplec, així com dels resultats que hom pretenia d'obtenir. Uns grups de joves, segurament poc assabentats del significat de la trobada o del simbolisme del «convit», s'estengueren fins a altes hores de la nit amb insistència, reclamant als estels tot allò que tots volem per a millorar el nostre país.

El diumenge no es presentà rialler com hauríem volgut. El paisatge de Pinar Pla és de totes maneres elogiable: els pins s'enlairen dreturers i els bancals del Mas, avui ermots, escalonats per l'estreta vall, es veieren plens de tendes i de cotxes. Aquella vall feia dies que no havia tingut tanta gent, ni tantes senyeres; potser les últimes aglomeracions tingueren lloc durant la guerra de la Independència, quan l'exèrcit francès féu estralls a Fredes i pobles de la rodalia de la Tinença. Nosaltres ens trobàvem allí per viure unes hores agermanats, i agermanàrem també al mateix temps les terres en una arqueta, i aquest fet simbòlic ens va unir i a tots ens va plaure el retrobament, la joia del «convit», la fe en la gran família muntanyenca. Per això, de la trobada en van sortir lligams de convivència i s'escoltaren fonamentades conclusions per al nostre futur immediat i es començà a parlar del IV Congrés Excursionista Català.

L'acte d'obertura de l'Aplec va celebrar-se al cim del Tossal dels Tres Reis (1.351 m. d'alt.), vèrtex geogràfic on conflueixen les regions d'Aragó, València i Catalunya. Des de Pinar Pla s'invertiren vint-i-cinc minuts a peu per un bon camí guarnit per peònies, lliris, orquídies i altres flors que feren embadalir la majoria dels excursionistes. Una vegada dalt, poguérem veure com els jeeps s'havien atrevit entremig dels matolls i ens acompanyaven «las fuerzas del orden».

Varen dirigir la paraula als assistents, en primer lloc, el President de l'entitat organitzadora. Després, pel País Valencià, va parlar Francesc Mira, del Centre Excursionista de Castelló de la Plana; per Catalunya-Nord, Adrià Juanola, del Grup Pirnienc Rossellonès d'Excursionisme Nord-Català; el representant de les Illes no pogué assistirhi, i pel Principat va parlar Lluís Puntís, President del Centre Excursionista de Catalunya, el qual en el transcurs del seu parlament va arrencar una forta ovació.

Lluís Puntís féu a continuació un ob-

El restituït monument a Rafael Casanova, a la Ronda de St. Pere de Barcelona. ▼

sequi a l'entitat organitzadora, amb motiu del seu 75è aniversari, consistent en una creació de ceràmica, obra de Margarida Cardona de Puntís, obra que representava una rotllana sardanista ballant sobre una autèntica pedra de conglomerat de la muntanya de Montserrat. Seguidament s'efectuà l'acte simbòlic d'emplenar una arqueta, també de ceràmica, obra de la senyora Cardona de Puntís. Les terres procedien de contrades històriques dels Països representats. Els germanets Cardona, vestits segons l'antic ús català, hi abocaren les terres del Principat i de les Balears; una noieta rossa ho féu pel País Valencià i en Juanola per la Catalunya-Nord.

Un cop plena i tancada, es procedí a soterrar-la al mateix cim del Tossal dels Tres Reis, amb la nostra ensenya flamejant. El grup Arnella-Sala interpretà amb flabiols **Els Segadors**, que el públic seguí tot aplaudint o abraçant-se fraternalment.

Abans de dinar, davant del Mas i sobre l'era inactiva, va tenir lloc un concert amb la intervenció de cantants representatius dels Països Catalans.

Després del dinar s'establí l'ordre dels propers Aplecs, i podem avançar que l'any vinent es celebrarà al País Valencià i després a la Catalunya-Nord.

Unes actuacions folklòriques i el Cant dels Adéus foren els últims actes de la tarda i clogueren el primer Aplec. Al retorn tots pensàvem que aquesta primera edició, després de tants anys de silenci, havia estat un autèntic retrobament, però que estem segurs que els anys vinents encara seran més profitosos. El Monestir de Benifassà, el Pic-Nic d'ICONA, vora el pantà d'Ulldecona, la Sènia, El Montsià i l'Ebre, quedaven units en el record de la diada.

Ens congratulem d'haver assistit a l'Aplec i felicitem la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, així com els seus organitzadors, per haver instituït de bell nou l'antic Aplec.

XII Festa de la Cançó de Muntanya

El diumenge 22 de maig, patrocinada per la Federació Catalana de Muntanya, i amb la col·laboració de l'Ajuntament de Valls, va tenir lloc a la capital de l'Alt Camp la XII Festa de la Cançó de Muntanya, organitzada pel Club Excursionista de Gràcia, coincidint també amb el 25 Aniversari de la fundació del Grup de Cantaires Muntanyencs, del mateix club. Hi fou valuós el suport de la Secció de Muntanya de l'AAEEMI de Valls i la participació de la coral local Espinavessa.

Els actes es desenvoluparen a sopluig de l'església arxiprestal de Sant Joan Baptista i començaren amb una missa, la presentació de la festa, a càrrec del vice-president de la F.C.M. i un petit concert de salutació. La nostra Coral hi interpretà, sota la direcció del mestre Edmon Colomer, «La filla del marxant» i «La Santa Espina». Després, amb les interpretacions de conjunt, cantaren les següents cançons: «Muntanyes regalades», «Pel maig que ve», «Apa, minyons, fora la tenda», «Algú passa pel camí», «Tres coses ens agraden», «Cànon de la Pau» i la cançó que obtingué el 1er. premi del 2on. Concurs «Elisard Sala».

Hom hi trobà a faltar corals i també creiem que aquesta trobada de cantaires hauria de celebrar-se en plena muntanya. El marc de la natura és molt apropiat; més si pensem que tots són excursionistes. Potser l'any vinent es pensarà en un paratge muntanyenc escaient. Apuntem alguns llocs apropiats: Siurana de Prades, Castell d'Escornalbou, Sant Miquel de la Tosca (El Vilosell), Sant Eloi (Tàrrega), etc.

Acte de la reinstauració del monument a Pau Claris, a l'Arc de Triomf, el 8 de juliol de 1977. Entre els assistents, veiem la representació del Centre. ▼

Ofrena floral al restituït monument a Rafael Casanova

El dia 2 de juny, a migdia, diverses entitats cíviques i polítiques de Barcelona acudiren al peu del restituït monument a Rafael Casanova, que fou Conseller de la Generalitat, per tal de fer-hi ofrena de ramells de flors o de llorer amb llaçades dels colors de la nostra senyera.

L'acte tingué un caire d'inauguració oficial, puix que presidí la cerimònia el regidor Font i Altaba i pronuncià unes paraules el senyor Antoni de Moragas, President del Foment de les Arts Decoratives ,entitat que fa anys va emprendre la tasca de reivindicar la restitució dels monuments retirats «per llei de conquesta», ara fa quaranta anys.

La nostra entitat va estar representada en aquest dia històric pel President Lluís Puntís, Vicepresident Hilari Sanz i Bibliotecari Modest Montlleó.

Monument a Pau Claris

El divendres 8 de juliol a migdia va tenir lloc l'acte de reposició del monument a Pau Claris als jardinets que envolten l'Arc de Triomf, dins ja del Saló de Sant Joan.

Aquesta reinstauració, com la dels monuments a Casanova i a Layret, ha estat possible gràcies a l'esforç i la constància del FAD (Foment de les Arts Decoratives) i del SERPAC (Servei de Recuperació del Patrimoni Arquitectònic Català), i a la decidida col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona.

L'acte, que revestí una gran senzillesa però una gran emotivitat, consistí en una ofrena floral feta per diverses entitats, com Associacions de Veïns, Amics de la Ciutat i partits polítics. Hi assistí un gran nombre de públic.

Inicià l'acte el senyor Antoni Moragues pel FAD, el qual glossà la personalitat històrica de Pau Claris i Casademunt. Les dades del seu naixement a Barcelona l'any 1586, la de l'any 1612, en què fou nomenat canonge de la Seu d'Urgell, es posaren en relleu, així com també la del juliol de 1638, quan fou elegit President de la Generalitat de Catalunya. Especial menció es va fer de l'històric 16 de gener de 1641, en què el mateix Claris proclamà la República Catalana sota la protecció de França, declarant alhora Catalunya nació independent. No cal dir que cada una d'aquestes efemèrides era aplaudida entusiàsticament.

Seguiren els parlaments a càrrec de diverses personalitats polítiques que també assistiren a l'acte. El senador Lluís Maria Xirinacs va recitar una sentida poesia de Ventura Gassol dedicada a Pau Claris, titolada «El calze de Pau Claris». També hi assistí el senyor Alfons Cànoves, segon tinent d'alcalde, en representació de l'Ajuntament.

El Centre Excursionista de Catalunya estigué present a l'acte, especialment invitat pel FAD. El representaren el seu President, Lluís Puntís i Pujol, el vicepresident Hilari Sanz i Gonel i la vice-secretària, Montsió Garcia.

Després de les ofrenes florals i l'expressió unànime del desig del retorn del President de la Generalitat, Honorable Tarradellas, es va cloure l'acte amb el cant d'Els Segadors entre el voleiar de les nostres senyeres.

crònica alpina

a cura de Ricard Vila

Vies d'escalada noves

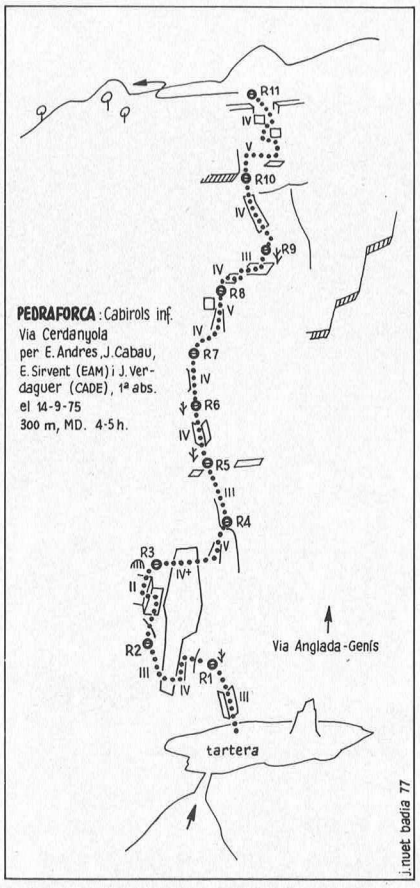

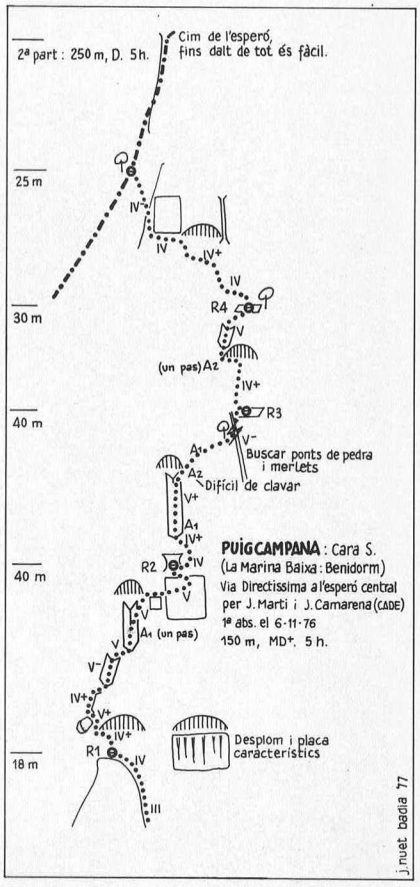

Pirineu: Activitat hivernal

Gavarnie (mur de la cascada)

El 8 de febrer de 1977 D. Julien i R. Munsch remunten la cascada de Gavarnie pel mateix itinerari que feren l'hivern passat R. Despiau i G. Battala. Aquest any han sortit per la gran placa de glaç a la dreta de la via «Castagne-Vergez».

Julien i Munch el 15 de març de 1977 remunten una cascada de glaç pròxima a la via dels guies, sortint a la dreta de l'itinerari anterior.

L'itinerari, totalment glacial, l'han batejat amb el nom de «via dels banzayous».

Gavarnie (Marboré)

El 5 de març de 1977 Raymond Despiau efectua la primera ascensió hivernal en solitari a l'aresta Passet del pic de Marboré. Efectua l'aproximació, l'ascensió a l'aresta i el descens per la bretxa de Roland en vint hores sense bivac.

Ansabere

Tercera hivernal a la cara sud de la petita agulla, el 8 de febrer 1977, per C. Desbats i E. de Valicourt.

Segona hivernal del díedre N.E .de la gran agulla, el 6 de març 1977, per D. Julien, R. Munsch i D. Perrin.

Rognom du Ger (Gourette)

Segona hivernal a la via original de

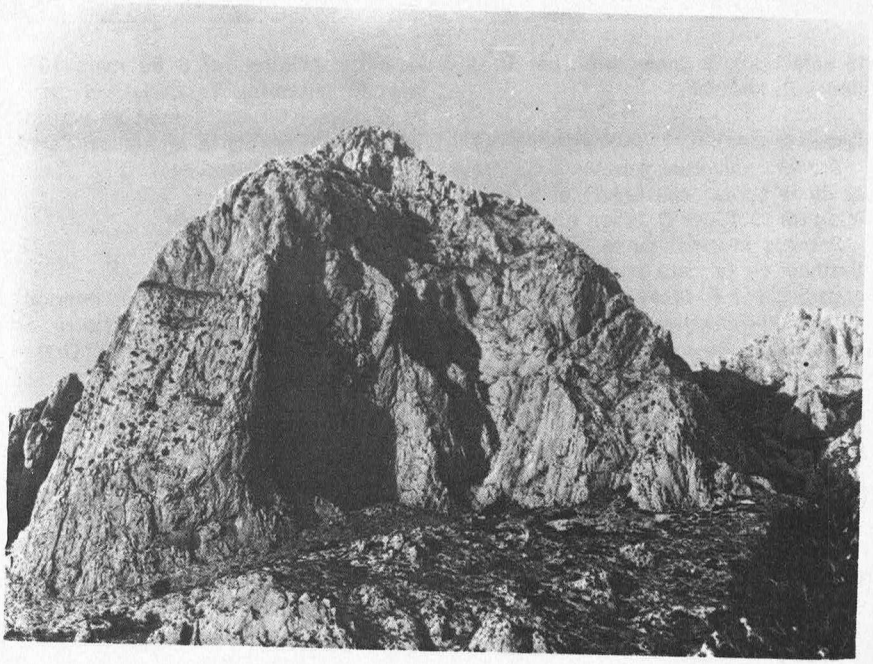

La paret de l'aeri de St. Jeroni, a Montserrat, on hi ha marcades dues vies d'escalada. La via CADE, d'entrada, en punts i ratlles, i la via Valentina-Casanovas, puntejada. ▼

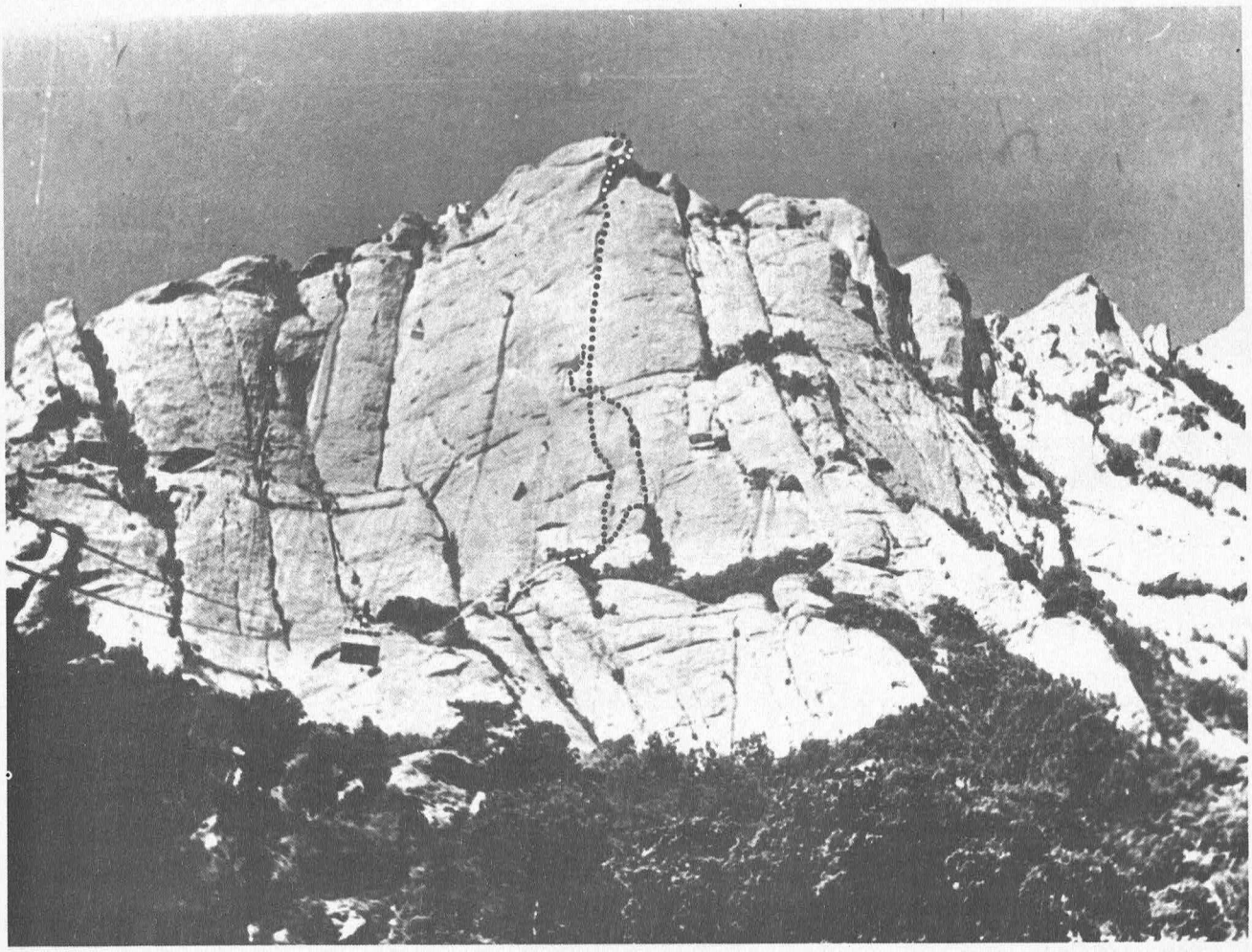

Foto: R. Vila

la cara nord, 8 gener 1977, per D. Julien i R. Munsch.

Ossau

Primera hivernal a la via S.E., directa de la punta Jean Santé, el 3 i 4 de març de 1977, per D. Julien i R. Munsch.

Primera hivernal de la via Bellefon - Sarthou de la cara oest-nord-oest del gran pic, per R. Mizrahi i Ch. Homualk, el primer trimestre de 1977, amb quatre bivacs a la paret.

Arbizon (Bigorre)

El 9 de gener 1977, P. Carmouze i P. Viorrain remunten el couloir est del pic de Montfaucon per una sortida directa molt exposada, amb grans dificultats en terreny mixt.

Spigeoles. Quairat

Primera hivernal del pilier oest-sud-oest del Quairat, el 6 de març 1977, per P. Viorrain, T. Bedel, B. Prat, M. Fabbro i Sirvain. També en aquesta regió J. P. Barokas fa en solitari l'aresta sud-est del Spigeoles.

Ascensions no hivernals

Riglos

Quarta ascensió (segona integral) de la cara sud del Mallo Visera en 7 hores, per B. Uzabiaga, P. Drai i F. Thomas, el 9 de gener 1977.

Terradets

Primera ascensió a l'esperó de les Bagasses (500 mts. a l'esquerra de la paret) el 30 de gener de 1977, per C. Sebie, F. Thomas i G. Uzabiaga, en 6 hores.

Primera ascensió de la cara sud-est de Font Freda (a l'esquerra de l'esperó anterior) el 27 de febrer 1977 per G. Sebie, F. Thomas i G. Uzabiaga en 12 hores.

Peña Telera

René i Gerard Battaia repetiren l'agost passat (1976) el gran díedre. Utilitzaren 15 pitons.

Pic de Sant Cugat (Serra de Sant Gervàs)

Primera ascensió de l'aresta sud-oest el 24 abril 1977 per P. Carmouze, R. Despiau, Viorrain i Fabbro. La via s'ha repetit per segona vegada el 3 d'abril per F. Thomas i Uzabiaga en 8 h. L'esperó és d'uns 1000 mts. amb un desnivell de 700 mts.

Còrsega

G. Battaia, R. Desplau, B. Denizot i D. Ajasse han obert una via de gran dificultat a la cara est del Capo Dorte (500 mts.) el 5-6-7-8 d'abril 1977.

Les agulles del Travessany. Via 1; quarta agulla, esperó Joan Enric Farreny, via CADE, via 2; segona agulla, esperó David Subira, via curset CADE 77. ▼

Vies d'escalada noves

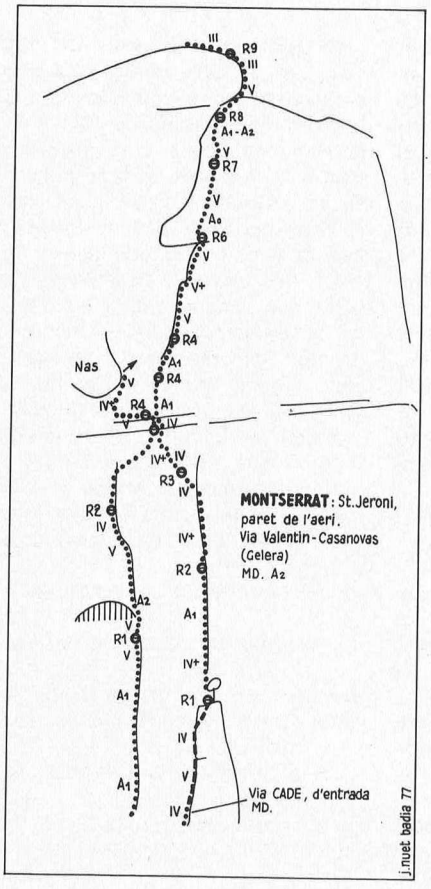

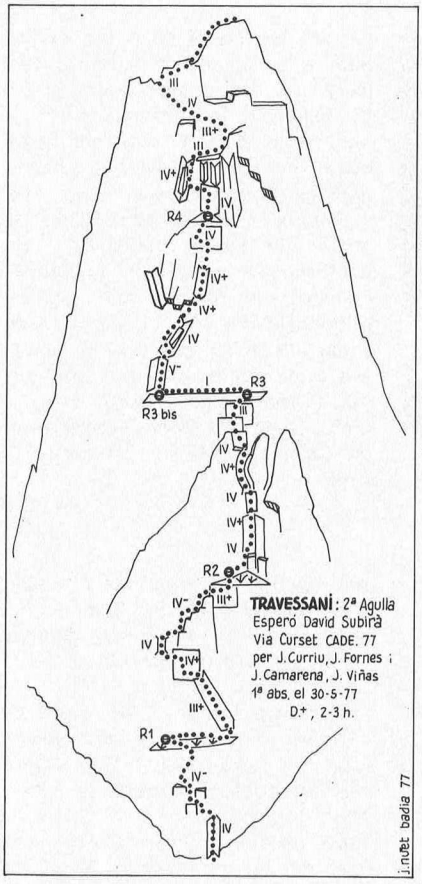

Serra de Montgai (Pas de Montrebei) Paret d'Aragó

El passat 23 d'abril quedà enllestida la via CADE a la paret d'Aragó (Montrebei), a la serra de Montgai. Després de molts anys d'esforços i perípècies per travessar el riu, amb la col·laboració de prop de 15 persones, s'acabà la via a la paret d'uns 30 metres. La via consta de 18 llargs i una dificultat d'MD. L'horari és difícil de calcular fins que no s'hagi tornat a repetir, però en 8-12 hores és possible de fer-lo. La tècnica és predominantment lliure amb una roca força acceptable. L'escalada ofereix sempre una gran verticalitat i reunions incòmodes. Tot això junt amb l'aproximació (Estall, 2 h.) i el descens (4 h.) fa que la via es presenti amb gran duresa.

R. Vila

Montserrat

La paret de l'aeri de Sant Jeroni ja compta amb una nova via directa. Oberta per membres del Gelera consta de 10 llargs de corda i una dificultat de V, A_2.

La via discorre a la dreta de l'Anglada-Guillamon. La primera part segueix una gran placa, amb una fissura central fins als llavis, i la segona per la marcada fissura vermella. Primitivament, a l'itinerari hi treballaven els membres del CADE obrint una via que comença per la gran torre; seguint uns díedres s'arriba als llavis i d'ací, amb una bavaresa, s'arriba a un flanqueig sota el nas per a entrar a la fissura, oberta ara pels membres del Gelera. Aquesta via CADE consta de 8 llargs de corda i una dificultat d'MD.

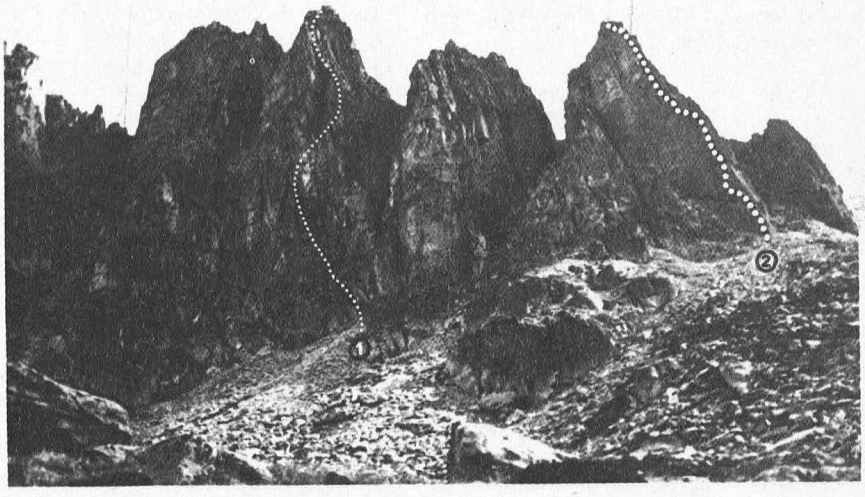

Foto: R. Vila

bibliografia

a cura de Josep Girona

Annapurna Est, un 8.000 verge. — Jordi Pons. 176 pàg. Ed. Joventut. Barcelona, 1976.

Quan Jordi Pons escrivia el seu llibre, segur que no s'imaginava com facilitava de fer una crítica d'aquesta obra.

Se'n fa via, de llegir-la. Sorprèn el seu aspecte humà i social, tant com el purament esportiu, exposats de forma amena i interessant.

A la constatació d'allò que pot la voluntat a l'hora de vèncer dificultats quan es persegueix un ideal somiat molt de temps, cal afegir que en tot el llibre es respira un esperit sensiblement mediterrani, molt nostre. En veure com els components de l'expedició s'anaven adaptant a les dificultats (algunes previstes, d'altres no) que unes darrera les altres es presentaven, trobem, ultra un excellent sentit de companyonia, l'optimisme que ens desperta qualsevol fet intranscendent i que ens ajuda a tirar endavant quan les coses no surten com les teníem planejades. Fins a coronar l'obra iniciada.

Finalment creiem remarcable que, al costat de tantes pellícules, llibres i conferències en què la muntanya s'ha convertit en un enorme gimnàs, on mitjançant una tècnica perfecta, el material adequat i el temps necessari es pot pujar on es vulgui i com es vulgui, el llibre d'en Pons és com un alè d'aire fresc que torna a l'alpinisme allò que n'és l'essència: l'esperit d'aventura.

A. Gríful

Aportació al centenari de l'excursionisme català. Francesc Blancher i Puig. 30 pàgs. El llibre va acompanyat d'una cassette. Barcelona, 1977.

El nostre centenari ha mogut moltes i bones plomes i ha galvanitzat els millors i més nobles afanys literaris. Poetes, músics i narradors s'han mobilitzat per glossar els diversos aspectes d'aquesta efemèrides tan remarcable i que tan emotivament ens ha colpit.

Francesc Blancher, un poeta amb vocació i amb tremp literari, enamorat fervent de les nostres muntanyes, no hi podia faltar, i el seu recull poètic que suara comentem, és el fruit d'aquesta avinentesa.

En els Jocs Florals de Muntanya celebrats el dia 9 de maig a Sant Feliu de Buxalleu (La Selva) a iniciativa de l'Agrupació Excursionista Icària, i sota el patrocini de la Federació Catalana de Muntanyisme, es creà el Premi Especial dedicat a la poesia que millor glossés el Centenari de l'excursionisme català, del qual resultà guanyadora la bella poesia amb què Francesc Blancher encapçala el present recull.

El llibre va acompanyat d'una cassette que conté la recitació per l'eminent actriu i rapsoda Maria Matilde Almendros de l'Oda al Centenari de l'Excursionisme Català, d'un Himne al Centenari i d'una Sardana d'Ofrena, i la interpretació a quatre veus dels dos poemes musicats pel mestre Agustí Cohí i Grau; l'Himne, per la Coral «Cantaires Muntanyencs del Club Excursionista de Gràcia», i la Sardana, per la Coral «Mestre Tomàs».

La part més interessant del llibre és sens dubte l'Oda, que glossa amb bell estil poètic els esdeveniments més rellevants dels primers cent anys de l'excursionisme català, i singularment del nostre Centre, des de la primicera «Associació Catalanista d'Excursions Cientifiques», arrelada al cim del Mont Tàber, al vetust i històric carrer del Paradís, fins als nostres homes illustres, socis que donaren glòria a Catalunya i a l'excursionisme català: Guimerà, Verdaguer, Carreras Candi, Aulèstia i Pijoan, Gaudí, Massó i Torrents entre tants d'altres, així com els primers clàssics de la bibliografia excursionista: Artur Osona i Cèsar August Torras.

Acabem aquestes ratlles amb una de les més belles estrofes que Francesc Blancher ha escrit en la seva Oda:

«I del romà Mont Taber d'aquella Bar-
[celona
els vestigis del temple, columnes d'un
[passat,
serviren com estatge de la viril rodona
ja de disset atletes de cor tot abrandat.

I encara avui perdura l'antiga llar del
[Centre
en el vetust i històric carrer de Paradís
amb capitells que emmarquen l'arxiu on
[es concentra
la saba enorgullida del nostre bell
[país.»

Josep Girona

la línia floïd per a la cura del vostre cabell

tònic capil·lar per a cabells blancs

tònic capil·lar fixador

tònic per a evitar la caiguda del cabell

xampú de tractament

crema per al cabell

Floïd

per a la salut dels vostres cabells

HAUGRON CIENTIFICAL, S.A. Barcelona/Milà/Oslo/Paris/Nova York

L'ALTA MUNTANYA CATALANA
FLORA I VEGETACIÓ

per Josep Vigo i Bonada

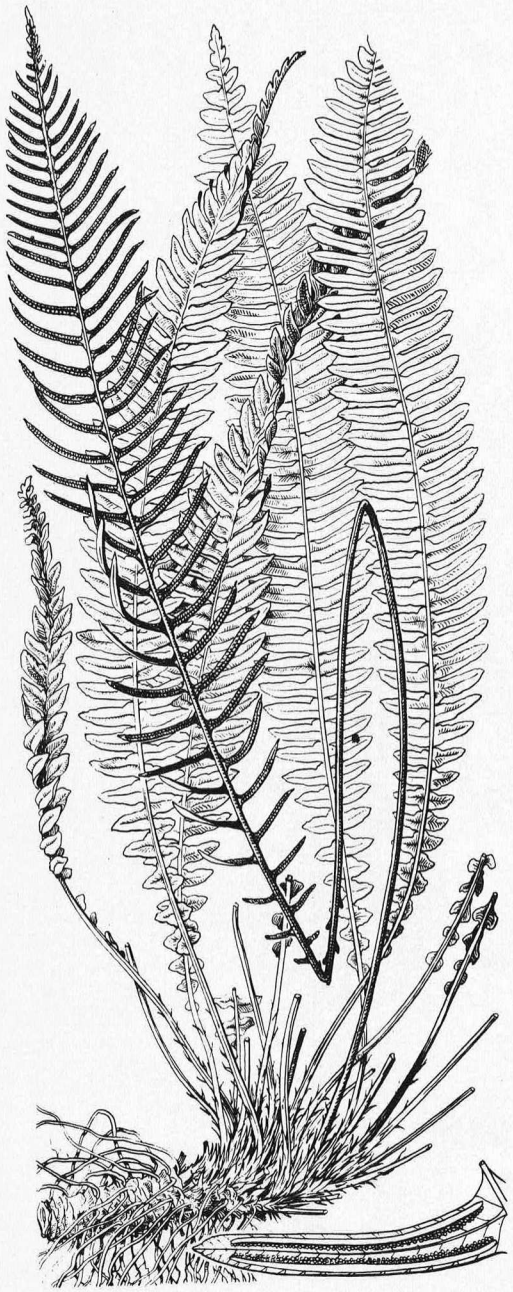

Contingut bàsic:

Comentaris sobre els diversos tipus de comunitats vegetals dels estatges subalpí i alpí (pinedes, landes, gespets, molleres, etc.) amb la descripció de les plantes més notables. Idees generals sobre el paisatge pirinenc i, més especialment, sobre les principals característiques de l'ambient d'alta muntanya i de les plantes que s'hi fan.

Il.lustració:

240 fotografies
a tot color

268 dibuixos
(d'Eugeni Sierra)

42 esquemas
i mapes

En venda a la Secretaria del Centre
Excursionista de Catalunya

P. V. P. 2.400,- pts.

Editorial MONTBLANC - CEC Socis Centre: condicions especials

ESTUDI SANTA EULALIA.-

AVUI, COM FA 40 ANYS,

ANUNCI PUBLICAT EN LA REVISTA
N.º 1 DE "L'ESQUI" L'ANY 1935 pel
"CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA"

SANTA EULALIA ESPORTS

Sempre a l'avantguarda de les darreres novetats de materials per a l'esqui de neu!

PASSEIG de GRÀCIA, 93 - TEL. 215 06 74 - BARCELONA-8

No us n'estranyeu! Encara no ha visitat Mañanes

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

MAÑANES MK esports

Canuda, 26 - T. 318 45 00 - Barcelona-2 / Via Augusta, 103 - T. 217 91 88 - Barcelona-6
Prim, 99 - T. 380 48 21 - Badalona

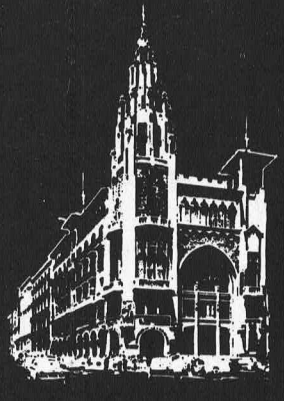

CAIXA DE PENSIONS
PER A LA VELLESA I D'ESTALVIS

"la Caixa"

de Catalunya i Balears

MUNTANYA Editada pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.
Reflex de totes les activitats i tots els aspectes de la muntanya i l'excursionisme.

La revista **MUNTANYA,** editada pel Centre Excursionista de Catalunya, ha guanyat una nova etapa de superació, tant per la presentació com pel contingut, com a fruit dels esforços d'un treball d'equip.

Ara, **MUNTANYA,** demana la col.laboració dels seus lectors per a una nova etapa d'expansió, perquè aconsegueixi tota la difusió que es mereix.

Si encara no sou subscriptor de MUNTANYA, retalleu i envieu aquest butlletí i rebreu puntualment la revista al vostre domicili.

Si ja en sou, doneu-lo a un amic que s'interessi per l'excursionisme i segur que us ho agrairà.

Molts excursionistes no llegeixen MUNTANYA perquè no la coneixen.

Parleu-vos de MUNTANYA i feu-los-la conèixer.

Retalleu aquest butlletí i doneu-los-el perquè se subscriguin a MUNTANYA

Nom .....

carrer ..... núm. ..... pis .....

població ..... (districte postal)

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir del núm. amb la quota anual de 450 pessetes. (estranger: 600 pessetes).

Cobrament:

☐ gir postal

☐ reembossament

☐ compte corrent / llibreta d'estalvis, segons autorització adjunta.

Signatura

Data .....

Senyor Director de Banc .....
Caixa .....

Sucursal: ..... Carrer: ..... núm. .....

Població: .....

Distingit senyor:

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual a la revista MUNTANYA, del Centre Excursionista de Catalunya, corresponent a la subscripció a nom de .....

que viu a .....

..... Població ....., amb càrrec al compte corrent núm. ..... d'estalvi núm. .....

a nom de .....

Ben atentament,

Firma: .....

Preguem als nostres subscriptors que ens vulguin facilitar la cada dia més difícil i onerosa gestió del cobrament de la subscripció, autoritzant-nos a carregar-los-en l'import en un compte corrent bancari o en una llibreta d'estalvi.

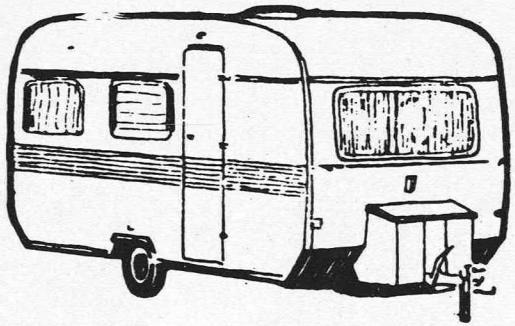

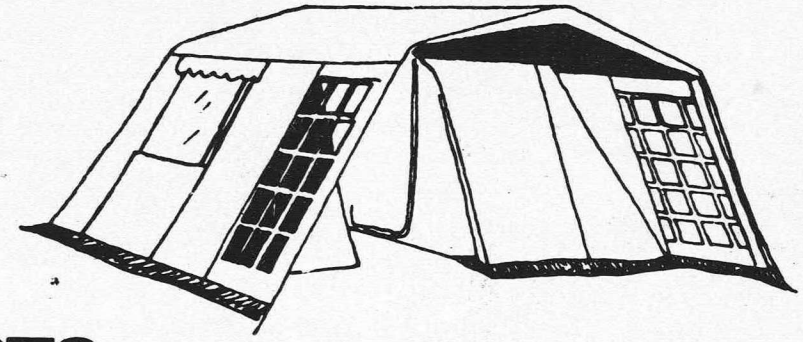

ESPORTS

edelweiss

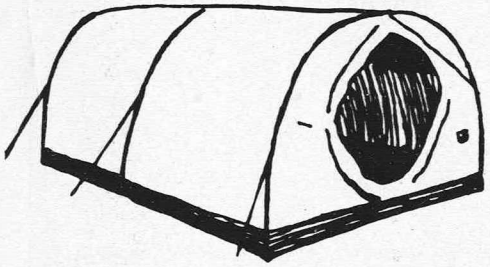

P PARKING GRATUIT

GRAN VIA, 519
Telèfon 253 31 04
BARCELONA-15

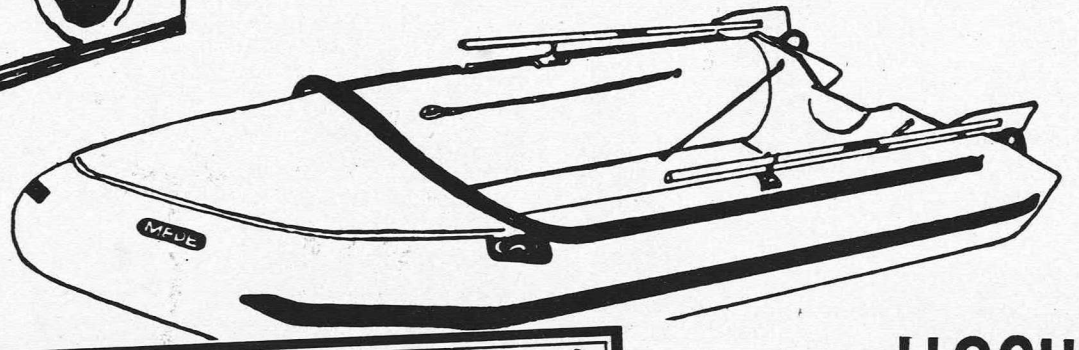

GRAN EXPOSICIÓ

LLOGUER MATERIAL

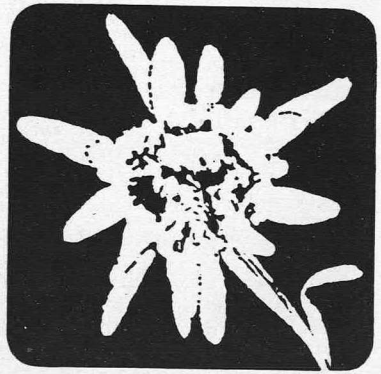

JERSON A TOT ARREU

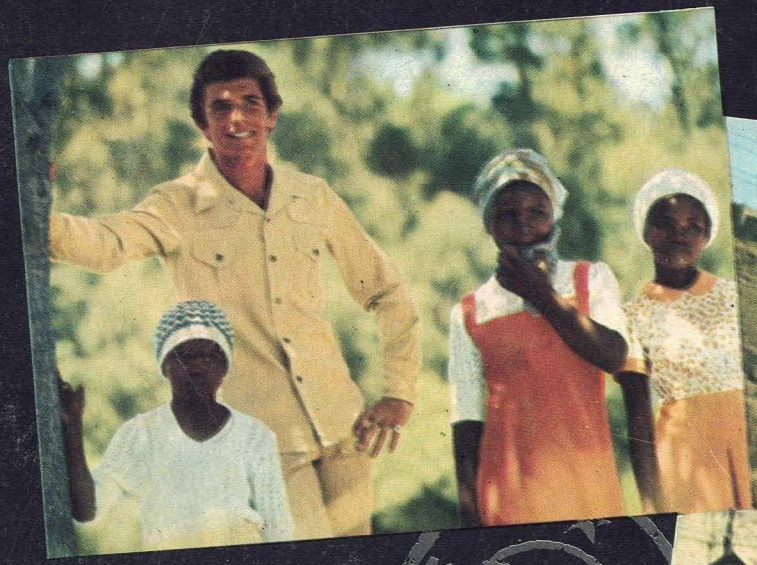

AMSTERDAM

BEIRUT

HONG-KONG

CARACAS

BRUSELAS

JERSON

VESTEIX ESPORTIVAMENT

SINTEX